

ΕΝΩΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΑΞΙΣ Δ'

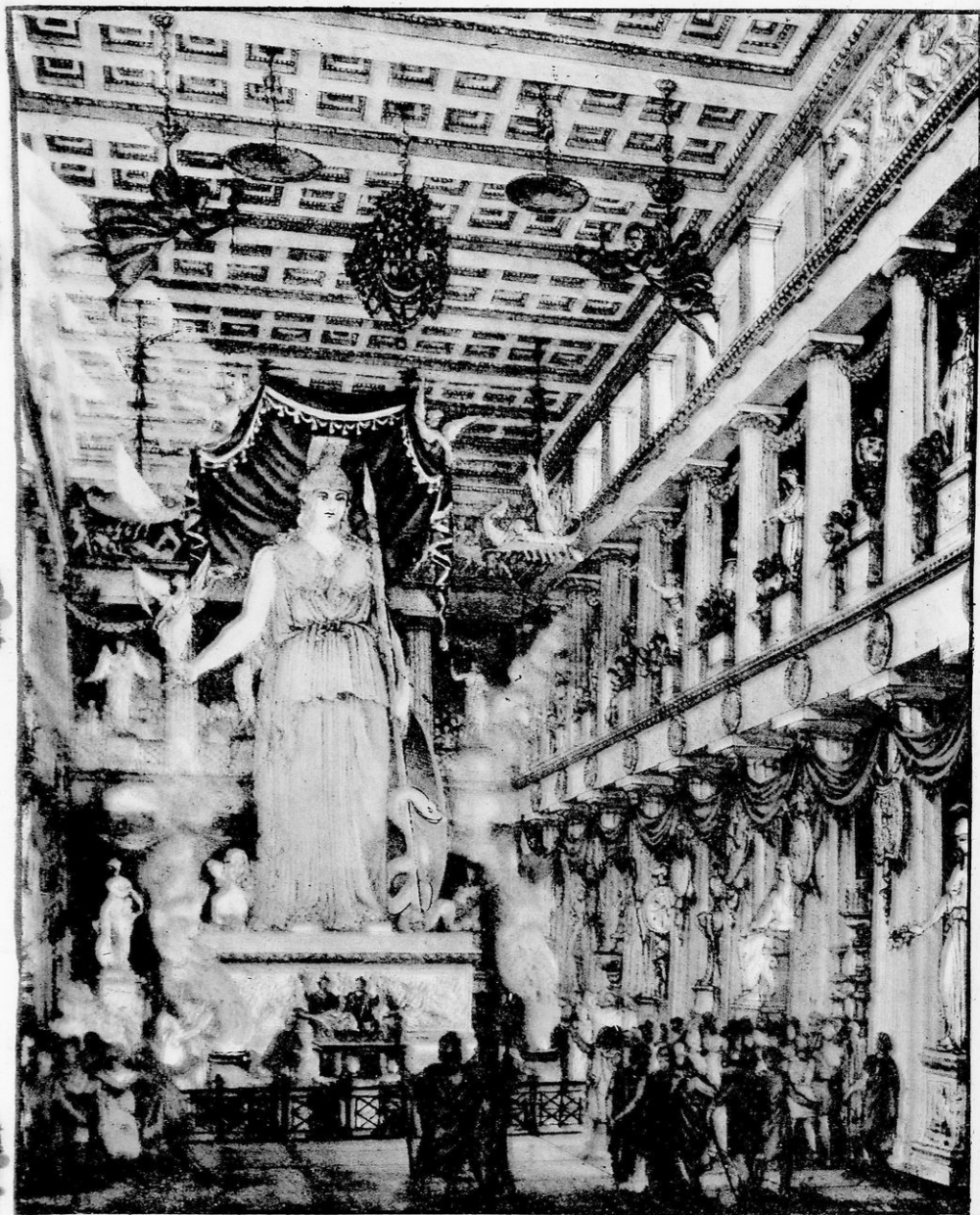
26

ΑΤΛΑΝΤΙΣ

ΙΣΤ
ΙΣΤ
1955

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Ανατολικής Κόρης 8 ΑΘΗΝΑ

ΑΙΡΟΤΣΙ
ΣΟΛΛΙΘ ΣΑΙΑΧΩ

Τό έσωτερικόν του Παρθενωνος
στην έποχή του Περικλή.
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

18445

Χ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΑΞΙΣ Δ'

18445

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ", ΚΟΡΑΗ 8 — ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Copyright by Ε. Σ. Ε. Β.
ΑΘΗΝΑΙ 1955

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε λαός της γης έχει και την ιστορία του. Οί Γάλλοι, οί "Αγγλοι, οί "Αμερικανοί, οί Κινέζοι έχουν την ιστορία τους. Κι έμεις οί "Ελληνες έχομε την "Ιστορία μας" την "Ελληνική "Ιστορία.

Οί ιστορίες τών διαφόρων χωρών της γης είναι άλλες μικρές και άλλες μεγάλες. "Η "Ελληνική "Ιστορία είναι ή αρχαιότερη, ή μεγαλύτερη και ή ένδοξότερη ιστορία από όλες τις ξένες ιστορίες.

Μερικοί πολύ αρχαίοι λαοί έζησαν αρκετές εκατοντάδες χρόνια κι έφθασαν σέ κάποια πρόοδο· μά έπεσαν σιγά-σιγά στήν παρακμή κι έσβυσαν. "Έτσι έσβυσε και ή "Ιστορία τους.

Οί "Ελληνες είναι από τούς πολύ αρχαίους λαούς. "Η "Ελλάς τότε λεγόταν **Πελασγία**.

Κατόπιν από τό δνομα τοϋ "Ελληνος μυθικοϋ βασιλέως της Φθίας ή τών Σελλών της Δωδώνης ολόκληρος ή χώρα ώνομάσθη **"Ελλάς**.

"Υπήρχαν πολλές "Ελληνικές φυλές, πού μετεκινούντο κατά καιρούς από τό ένα μέρος εις τό άλλο.

"Από τά βόρεια μέρη της "Ελλάδος κατέβηκαν πρώτοι οί "Ιωνες, έπειτα κατέβηκαν οί **"Αχαιοί**, ύστερα οί **Αιολείς** και τελευταίοι οί **Δωριείς**.

Και οί τέσσαρες αυτές φυλές είχαν την ίδια καταγωγή. Οί διαφορές, πού είχαν μεταξύ τους έσβυσαν κι έτσι απέτελεσαν τόν ένδοξο **"Ελληνικό λαό**.

"Η "Ελληνική "Ιστορία, όπως θά μάθωμε, είναι αρχαία, μεγάλη και ένδοξη. "Η μικρή αλλά ώραία πατρίδα μας έφθασε σέ μεγάλο σημείο πολιτισμοϋ. Πολλοί απολίτιστοι και βάρβαροι λαοί έπολέμησαν την "Ελλάδα. Μερικοί την έκυρίευσαν. "Όμως δέν μπόρεσαν νά την άφανίσουν και νά σβύσουν τη μακρά "Ιστορία της, ή οποία θά γράφεται διαρκώς εις τούς αιώνες, γιατί :

*«"Η "Ελλάδα ποτέ δέν πεθαίνει
δέν τή σκιάζει φοβέρα καμιά.
Μόνο λίγο καιρό ξαποσταίνει
και ξανά πρὸς τή δόξα τραβά».*

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ἡ Ἑλλάς σήμερα, ὅπως ξέρομε, εἶναι ἓνα κράτος, ἓνα βασίλειο, μὲ ἓνα Βασιλέα. Στὰ παλαιὰ ὅμως χρόνια, ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. Κάθε μιὰ μεγάλη πόλις μὲ τὰ περίχωρά της ἀποτελοῦσε κι ἓνα κράτος· π.χ. Αἱ Ἀθῆναι μὲ τὰ περίχωρά των (Ἀττική) ἀποτελοῦσε τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων.

Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Σπάρτη, αἱ Θῆβαι κ.λ.π. Πολλὲς φορές τὰ κράτη αὐτὰ πολεμοῦσαν μεταξύ τους. Αὐτὸ βέβαια ἦταν κακό, γιατί τὰ κράτη αὐτὰ ἦσαν ὅπως εἶπαμε, Ἑλληνικά. Οἱ τέτοιοι πόλεμοι λέγονται **ἐμφύλιοι**. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶναι πάντοτε καταστρεπτικοί.

Ὅμως τὰ ξεχωριστὰ αὐτὰ κράτη ἐπίστευαν, ὅτι ἀνήκουν στὸ ἴδιο Ἔθνος, στὸ Ἑλληνικὸ κι ἦσαν ὑπερήφανα γι' αὐτό. «Πᾶς μὴ Ἕλλην, βάρβαρος». Ἔτσι ἔλεγαν. Δηλαδή : «Ὅποιος δὲν εἶναι Ἕλληνας εἶναι ἀπολίτιστος καὶ ἄξεστος. Σὲ στιγμές, ποῦ ἐκινδύνευε ἓνα ἑλληνικὸ κράτος ἀπὸ ξένον ἐχθρό, τότε ὅλοι ἐνώνονταν καὶ ἀδελφωμένοι πολεμοῦσαν τὸν ἐχθρό.

Ἡ Ἐθνικὴ ἐνότης τῶν Ἑλλήνων

Εἶπαμε ὅτι ἡ Ἑλλάς στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. Τὰ κράτη μάλιστα αὐτὰ ἦσαν : ἄλλα **Ἰωνικά**, ἄλλα **Δωρικὰ** καὶ ἄλλα **Αἰολικά** καὶ πολλὲς φορές πολεμοῦσαν μεταξύ τους. Ὅμως τὰ ἔνωσε ἡ ἴδια **καταγωγὴ**, ἡ ἴδια **γλῶσσα**, ἡ **θρησκεία**, τὰ **μαντεῖα**, οἱ **ἀγῶνες** καὶ οἱ **ἀμφικτυονίες**.

Ἡ καταγωγὴ. Εἶπαμε, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ τὴν Ἀρία ἢ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ.

Ἡ γλῶσσα. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες μιλοῦσαν τὴν ἴδια γλῶσσα, τὴν ἐλληνική, μὲ τόσο μικρὲς διαφορὲς, ποῦ δὲν τοὺς δυσκόλευαν νὰ συνεννοοῦνται. Καὶ σήμερα ὑπάρχουν μικρὲς διαφορὲς στὴ γλῶσσά μας ἀπὸ τὸπο σὲ τὸπο. Κι ὅμως εὐκόλα συνεννοεῖται ἓνας Ἀθηναῖος μ' ἓναν Κρητικὸ ἢ μ' ἓναν Ἡπειρώτη.

Ἡ Θρησκεία. Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν στοὺς 12 Ὀλυμπίους Θεοὺς καὶ σὲ μερικοὺς ἄλλους κατώτερους. Προσέφερίν θυσίαι σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔκτιζαν μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, ποῦ ἔστηναν μέσα καὶ τὰ ἀγάλματά τους.

Τὰ Μαντεία. Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ὑπῆρχαν μερικά μαντεία. Τὰ σπουδαιότερα μαντεία ἦσαν τῆς Δωδώνης στὴν Ἠπειρο καὶ τῶν Δελφῶν στὶς πλαγιές τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ. Στὰ μαντεία αὐτὰ ἐπῆγαιναν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀκόμη καὶ ξένοι, γιὰ νὰ μάθουν τί θὰ τοὺς συμβῆ· δηλ. ἂν θὰ ζήσουν ἢ θὰ σκοτωθοῦν στὸν πόλεμο, ἂν θὰ νικήσουν, τί νὰ κάμουν γιὰ νὰ σταματήσῃ μιὰ ἀρρώστεια, ἂν θὰ πάῃ καλά ἢ ἐπιχειρήσῃ τους κι ἓνα σωρὸ ἄλλα.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν καὶ **μάντις**, ἀνθρώπους, ποὺ ἐνόμιζαν, ὅτι εἶχαν τὴ δύναμι νὰ μαντεύουν. Σ' αὐτοὺς τοὺς μάντις πῆγαιναν Ἕλληνες ἀπὸ παντοῦ, γιὰ νὰ τοὺς συμβουλευθοῦν.

Οἱ μάντις αὐτοὶ ἐκοίταζαν τὰ σπλάχνα τῶν σφαγμένων ζῶων καὶ διάφορα ἄλλα σημάδια : ἀστραπές, βροντές, σεισμούς, τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν, τὶς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης, τὶς φωνές τῶν ζῶων κ.λ.π. Αὐτὰ τὰ σημάδια τὰ ἐξηγοῦσαν ἄλλοτε σάν καλά (καλὸς οἰωνός) καὶ ἄλλοτε σάν κακὰ (κακὸς οἰωνός).

Αὐτὸ συμβαίνει δυστυχῶς καὶ σήμερα σὲ μερικά χωριά καὶ πόλεις τῆς πατρίδος μας. Ὑπάρχουν ἀνθρώποι, ποὺ νομίζουν, ὅτι ξέρουν νὰ ἐξηγοῦν τὴν πλάτῃ τοῦ ἀρνιοῦ, τὸν καφέ, τὸ γαύγισμα τοῦ σκύλου, τὴ φωνὴ τῆς κουκουβάγιας καὶ ἄλλα. Ἐννοεῖται ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι σωστά. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον, παρὰ μόνον ὁ Θεός.

Οἱ ἀγῶνες. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀγαποῦσαν πολὺ τὴ γυμναστικὴ καὶ τὸν ἀθλητισμό. Ἐπίστευαν ὅτι ὅποιος ἔχει γερὸ σῶμα ἔχει καὶ γερὸ καὶ ἔξυπνο μυαλό. Κάθε ἐλληνικὴ πόλις εἶχε καὶ τὰ γυμναστήριά της, ὅπου πῆγαιναν καὶ ἐγυμνάζονταν ὄχι μόνον οἱ νέοι ἀλλ' ἀκόμη κι οἱ ἡλικιωμένοι.

Σὲ ὠρισμένα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐγίνοντο **Πανελλήνιοι** ἀγῶνες. Στους ἀγῶνες αὐτοὺς κάθε ἐλληνικὴ πόλις ἔστελλε τοὺς ἀθλητὰς της. Τόση ἀξία ἔδιναν στους ἀγῶνες αὐτοὺς, ποὺ κατὰ τὴν διάρκειά τους κάθε πόλεμος σταματοῦσε καὶ οἱ ἐχθροὶ σάν φίλοι πῆγαιναν στους ἀγῶνες.

Τέτοιοι πανελλήνιοι ἀγῶνες ἦσαν : τὰ **Πύθια** κοντὰ στους Δελφούς, τὰ **Ἴσθμια** κοντὰ στὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου, τὰ **Νέμεα** στὴν Ἀργολίδα καὶ τὰ **Ὀλύμπια** στὴν Ὀλυμπία τῆς Ἡλείας.

Οἱ Ἀμφικτυονίες. Εἶπαμε ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν κοινὰ μαντεία καὶ πανελλήνιους ἀγῶνες. Γιὰ τὰ συμφέροντα λοιπὸν τῶν μαντείων καὶ γιὰ τὴν καλύτερη διοργάνωσι τῶν ἀγῶνων κάθε ἐλληνικὸ κράτος ἢ πόλις ἔστελλε ἀντιπροσώπους. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ συνεδρίαζαν. Ἔκαναν τὰ λεγόμενα **Ἀμφικτυονικὰ Συνέδρια**. Συζητοῦσαν κάποτε καὶ γιὰ πολιτικὰ ζητήματα (πόλεμο, εἰρήνη). Ἔτσι σιγά - σιγά οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν καὶ πολιτικούς δεσμούς. Οἱ ἀμφικτυονίες αὐτὲς μοιάζουν κάπως μὲ τὸ σημερινὸ Ὄργανισμὸ Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν

Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, εἶπαμε, ὅτι βρισκόταν στὶς πλαγιές τοῦ βρους Παρνασσοῦ. Σῶζονται σήμερα τὰ ἐρείπιά του. Τὰ ἐπισκέπτονται πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ τὰ θαυμάζουν.

Τὸ Μαντεῖο αὐτὸ ἦτο ἀφιερωμένο στὸ θεὸ Ἀπόλλωνα. Ἦτο τόσο ὀνομαστό, ὥστε πῆγαιναν ὄχι μόνο Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ξένοι, ἀπὸ πολὺ μακρυνές χώρες νὰ ζητήσουν τὸ **χρησμό**. Χρησμός λεγόταν ἡ ἀπάντησις σὲ ὅ,τι ζητοῦσαν, δηλ. τὸ μάντεμα. Τὸν χρησμό τὸν ἔλεγε ἡ **Πυθία**. Πυθία λεγόταν ἡ ἱέρεια (καλόγρη) τοῦ μαντείου. Πρὶν νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησι σὲ ὅ,τι τὴν ρωτοῦσαν, ἐνήστευε τρεῖς ἡμέρες, ὕστερα λουζόταν στὴν **Κασταλία Κρήνη**, ἔπινε νερὸ ἀπὸ τὴν **Κασσοῖδα** πηγὴ καὶ ἔμασοῦσε χλωρὰ φύλλα δάφνης. Τέλος ἀνέβαινε ἐπάνω στὸ μαντικὸ τρίποδα, ποῦ καπνιζόταν μὲ φύλλα δάφνης. Ζαλισμένη ἀπὸ τοὺς καπνοὺς ἡ Πυθία ἔλεγε λόγια ἀσυνάρτητα καὶ ἀκατανόητα. Οἱ ἱερεῖς, ποῦ κάθονταν γύρω τῆς σὲ μαρμάρινα καθίσματα, ἀπὸ τὰ λόγια τῆς Πυθίας ἔφτιαναν τὸν χρησμό. Ἐπειδὴ, φυσικὰ, δὲν ἦσαν βέβαιοι, ἂν θὰ βγῆ ἀληθινὸς ὁ χρησμός, ἐφρόντιζαν νὰ εἶναι διφορούμενος, δηλ. νὰ ἐξηγῆται κατὰ δύο τρόπους. Νὰ ἔνα παράδειγμα διφορούμενου χρησμοῦ.

Σ' ἓνα Βασιλιά, ποῦ ρώτησε νὰ μάθῃ, ἂν θὰ σκοτωθῇ στὸν πόλεμον, τοῦ ἔδωσαν τὸν ἐξῆς χρησμό: «Θὰ πᾶς, θὰ γυρίσῃς οὐ θὰ σκοτωθῆς στὸν πόλεμον». Τὸ οὐ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, σημαίνει **δέν**. Ὁ χρησμός αὐτός ἐξηγεῖται κατὰ δύο τρόπους:

1ον. Θὰ πᾶς, θὰ γυρίσῃς, δὲ θὰ σκοτωθῆς στὸν πόλεμον.

2ον. Θὰ πᾶς δὲ θὰ γυρίσῃς, θὰ σκοτωθῆς στὸν πόλεμον.

Ἔτσι ὅ,τι καὶ νὰ συνέβαινε στὸ Βασιλιά, τὸ Μαντεῖο ἦτο ἐν τάξει.

Τόσα πολλὰ δῶρα ἔπαιρνε τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ὥστε ἔγινε πλουσιώτατο.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες

Ἡ πρώτη χώρα στὸν κόσμον ποῦ ἔδωσε μεγάλη σημασία στὴν γυμναστικὴ καὶ στὸν ἀθλητισμό, ἦτο ἡ Ἑλλάς. Τὴ γυμναστικὴ οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας τὴ θεωροῦσαν ἀπαραίτητη γιὰ τὴ μόρφωσι τῶν παιδιῶν τους· καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο. Σήμερα ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη ἐπιδίδονται στὴ γυμναστικὴ καὶ στὸν ἀθλητισμό. Ἡ γυμναστικὴ συντελεῖ πολὺ στὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου.

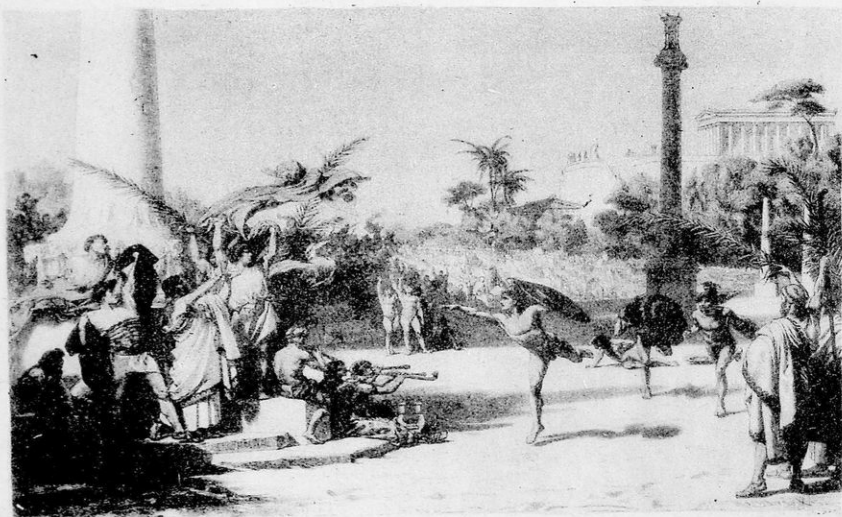
Ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀγῶνες, ποῦ ἐτελοῦντο στὴν ἀρχαία ἐποχὴ, οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ **Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες**. Αὐτοὶ ἐτελοῦντο στὴν Ὀλυμπία τῆς Ἡλείας κάθε τέσσερα χρόνια, πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Στούς ἀγῶνες αὐτοὺς ἔπαιρναν μέρος μόνον Ἕλληνες ἀθληταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Άγῶνες στὴν Ὀλυμπία

Τὰ ἀγωνίσματα ἦσαν : Ὁ Δρόμος, ὁ Δίαυλος (τρέξιμο δυὸ φορές τὸ Στάδιο), ὁ Δόλιχος (τρέξιμο ἑπτὰ φορές τὸ Στάδιο), τὸ Πένταθλο (δρόμος, ἄλμα, δίσκος, πάλη καὶ ἀκόντιο), τὸ Παγκράτιο (πυγμὴ καὶ πάλη μαζί), Ἱπποδρομίες καὶ Ἀρματοδρομίες (τρέξιμο μὲ ἄμαξα, πού τὴν ἔσερναν τέσσερα ἄλογα).

Πρὶν ἀρχίσουν οἱ ἀγῶνες, κήρυκες γύριζαν σ' ὄλες τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις. Ἐφώναζαν νὰ σταματήσουν οἱ πόλεμοι καὶ νὰ γίνῃ ἐκεχειρία, δηλ. προσωρινὴ παύσις τοῦ πολέμου, ὥσπου νὰ τελειώσουν οἱ ἀγῶνες. Τὴ διεύθυνσι τῶν ἀγῶνων εἶχαν δέκα κάτοικοι τῆς Ἡλείας, πού ὠνομάζοντο Ἑλλανοδίκες. Φοροῦσαν κόκκινα ἐνδύματα κι ἦσαν στεφανωμένοι μὲ δάφνινα στέφανα. Ἡ πρώτη ἡμέρα ἦτο ἀφιερωμένη στὸν Δία καὶ γίνονταν θυσίαι. Ὑστερα οἱ ἀθληταὶ ὠρκίζοντο μπροστὰ στὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, ὅτι θ' ἀγωνισθοῦν τίμια. Οἱ τρεῖς ἐπόμενες ἡμέρες ἦσαν ἀφιερωμένες στοὺς ἀγῶνες. Τὴν πέμπτη ἡμέρα ἔδιναν οἱ ἔλλανοδίκες τὰ βραβεῖα στοὺς νικητὰς.

Τοὺς νικητὰς τοὺς ὑποδέχονταν οἱ θεαταὶ μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό. Ἐνας κήρυκας ἐφώναζε τὸ ὄνομα κάθε νικητοῦ καὶ τὴν πατρίδα του. Ὑστερα ὁ πρόεδρος τῶν Ἑλλανοδικῶν ἐστεφάνωνε τὸν νικητὴ μὲ στέφανο ἀπὸ κλαδὶ τοῦ ἱεροῦ κοτίνου, δηλ. μιᾶς ἀργιελιάς, πού ἦτο στὸ ἄλλος τῆς Ὀλυμπίας. Τὰ κλαδιὰ αὐτὰ τὰ ἔκοβε ἓνα παιδάκι μὲ χρυσοῦ μαχαίρι.

Τὸ στεφάνωμα τῶν νικητῶν

Τὸ ἀπλὸ αὐτὸ στεφάνι εἶχε μεγάλη τιμητικὴ ἀξία. Ὅποιος τὸ ἔπαρνε λεγόταν Ὀλυμπιονίκης. Ὁ Ὀλυμπιονίκης ἔθεωρεῖτο ἱερὸ πρόσωπο, δὲν ἐπλήρωνε φόρους οὔτε εἰσιτήριο σὲ θέατρο ἢ ἐορτές. Ἄν κανεὶς νικοῦσε τρεῖς φορές, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στήσῃ τὸν ἀνδριάντα του στὴν Ὀλυμπία. Ὁ Ὀλυμπιονίκης ἐγύριζε στὴν πατρίδα μὲ μεγάλη τιμὴ καὶ δόξα. Οἱ πατριῶται του γκρέμιζαν πρὸς τιμὴ του ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, γιὰ νὰ περάσῃ. Αὐτὸ ἐσήμαινε, ὅτι ἡ πόλις, πού ἔχει τέτοια παλληκάρια, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τείχη. Τείχη εἶναι τὰ στήθη τῶν παλληκαριῶν της.

*« Τὰ τείχη τὰ γκρεμίζομε
δὲ θέλομε πιά κάστρα
τὰ σιδερένια μας κορμιὰ
ὑψώνομε ὡς μὲ τ' ἄστρα ».*

Οἱ ἀνδριάντες τῶν νικητῶν, οἱ ναοί, οἱ βωμοί, τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἄπειρα ἀριστοτεχνήματα εἶχαν στολίσει κατὰ τέτοιο τρόπο τὴν Ὀλυμπία, πού εἶχε καταντήσει ἓνα ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς οἰκουμένης. Ὁ ἐπισκέπτης μαγευόταν, ὅταν ἀντίκρυζε τὸ ἀγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Τὸ περίφημο αὐτὸ ἀγαλμα εἶχε κάμει μὲ χουσαφί καὶ ἐλεφαντοκόκκαλο, ὁ μεγαλύτερος καλλιτέχνης τοῦ κόσμου, ὁ Φειδίας.

Η Σ Π Α Ρ Τ Η

Ὁ ἀνδρειωμένος ἥρωας, ὁ Ἡρακλῆς, μᾶς εἶναι γνωστός ἀπὸ πέρσι. Οἱ ἀπόγονοί του λέγονταν **Ἡρακλεῖδες** καὶ κατοικοῦσαν στὴν Πελοπόννησο. Ὁ βασιλιάς τοῦ Ἄργου, ὁ **Εὐρυσεύς** τοὺς ἐδιώξε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Οἱ Ἡρακλεῖδες ἀναγκάσθηκαν νὰ καταφύγουν στὴ Θεσσαλία ἐπιθυμοῦσαν ὅμως νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους. Κατὰ τὸ 1100 π. Χ. περνοῦσαν οἱ Δωριεῖς ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, πηγαίνοντας πρὸς Νότο.

Οἱ Ἡρακλεῖδες ἐνώθησαν μὲ τοὺς Δωριεῖς καὶ ἐγκατεστάθηκαν Β.Δ. τῆς Γκιώνας. Ἐκεῖ ἔκτισαν τέσσαρες πόλεις. Τὸ ξηρὸ ἔδαφος τῆς χώρας δὲν τοὺς ἱκανοποιοῦσε καὶ τόσο. Ἀπὸ ἐκεῖ κατέβηκαν στὴ Ναύπακτο, ἐναυπήγησαν πλοῖα καὶ πέρασαν στὴν Πελοπόννησο. Αὐτὸ τὸ ξαναγύρισμα στὴν Πελοπόννησο λέγεται **Κάθοδος τῶν Ἡρακλεϊδῶν**. Μιὰ ὁμάδα ἀπ' αὐτοὺς τράβηξε κατὰ τὴ Λακωνία καὶ κυριεύσε τὴ Σπάρτη μὲ τὴ γύρω περιοχὴ.

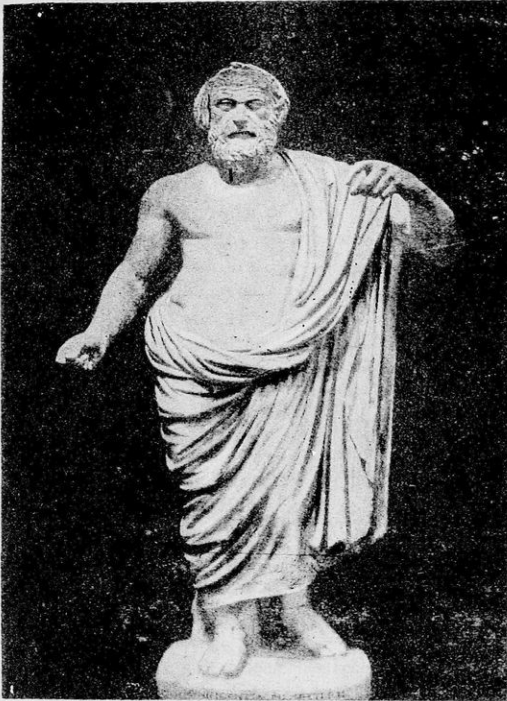
Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ντόπιους κατοίκους ὑποτάχθηκαν χωρὶς ἀντίστασι ἔμειναν ἐλεύθεροι, νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά τους, γύρω ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ἀλλὰ νὰ δίνουν στοὺς κατὰκτητὲς τὸ μισὸ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους. Αὐτοὶ ὠνομάσθηκαν **Περίοικοι**. Ὅσοι ὅμως δὲ θέλησαν νὰ ὑποταχθοῦν καὶ ἀντιστάθηκαν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὠνομάσθηκαν **εἴλωτες**.

Οἱ εἴλωτες καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἔκαναν διάφορες ἄλλες οἰκιακὰς ἐργασίες σὰν δοῦλοι. Ἔτσι λοιπὸν οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνίας χωρίσθηκαν σὲ τρεῖς τάξεις: Στους **Σπαρτιάτες**, δηλ. στοὺς κατακτητὰς, πού ἔμειναν μέσα στὴ Σπάρτη, στοὺς **Περίοικους**, πού ἦσαν μισοελεύθεροι καὶ στοὺς **εἴλωτας**, στοὺς δούλους.

Ὅπως θὰ ἐννοεῖτε, οἱ Περίοικοι καὶ πῶς πολὺ οἱ εἴλωτες, ἐμισοῦσαν τοὺς Σπαρτιάτες καὶ ζητοῦσαν εὐκαιρίες νὰ ἐπαναστατήσουν ἦσαν δὲ καὶ πολὺ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες. Γι' αὐτὸ οἱ Σπαρτιάτες δὲν ἔκαναν καμμιά ἄλλη ἐργασία, παρὰ νὰ γυμνάζωνται καὶ νὰ εἶναι πάντα ἔτοιμοι γιὰ πόλεμο. Οἱ Σπαρτιάτες ἐμοίρασαν τὴ γῆ μεταξὺ τους σὲ ἴσα μερίδια. Σιγὰ - σιγὰ οἱ Σπαρτιάτες ἐπλήθηναι καὶ τὰ μερίδια ἔμειναν τὰ ἴδια, γιατί δὲν εἶχε γίνει ἄλλη διανομή. Νόμοι δὲν ὑπῆρχαν, γιὰ νὰ τακτοποιοῦνται τὰ πράγματα. Ἔτσι ἄρχισαν μεγάλες ταραχὲς μέσα στὴ Σπάρτη καὶ ἡ πόλις κινδύνευε νὰ διαλυθῇ. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη φάνηκε ἓνας μεγάλος νομοθέτης, ὁ Λυκοῦργος, πού μὲ τοὺς νόμους του ἔσωσε τὴ Σπάρτη.

Ὁ Λυκοῦργος

Γιὰ τὸν Λυκοῦργο δὲ γνωρίζομε καὶ πολλὰ πράγματα. Λέγουν ὅτι ἦτο γιὸς τοῦ βασιλιά τῆς Σπάρτης **Εὐνόμου**. Ὄταν πέθανε ὁ Εὐνόμος, ἔγινε βασιλιάς τῆς Σπάρτης ὁ Πολυδεύκης, ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς τοῦ Λυκοῦργου. Ὑστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ πέθανε καὶ ὁ Πολυδεύκης. Οἱ Σπαρ-

Ὁ Λυκοῦργος

κοῦργο καὶ τοῦ ἀνέθεσαν νὰ τοὺς βάλῃ νόμους.

Πρὶν ὀρίσῃ τοὺς νόμους τοῦ ὁ Λυκοῦργος, ρώτησε τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἂν οἱ νόμοι τοῦ θὰ εἶναι καλοὶ. Τὸ Μαντεῖο ἀπήντησε : « Ἄν οἱ νόμοι σου εἶναι καλοὶ καὶ ἂν οἱ Σπαρτιᾶτες τοὺς κρατήσουν, ἡ Σπάρτη θὰ δοξασθῇ ». Ὅπως βλέπετε, καὶ ὁ χρησμὸς αὐτὸς ἦταν διφοροῦμενος.

ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ

Α'. Τὸ Πολίτευμα

Οἱ νόμοι τοῦ Λυκοῦργου ἔκανόνιζαν τρία πράγματα : τὸ πολίτευμα, τὴν περιουσία καὶ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν.

Τὸ Πολίτευμα. Τὴν ἐξουσία τῆς Σπάρτης ὁ Λυκοῦργος τὴ διεμοί-

τιᾶτες ἔβαλαν προσωρινά βασιλιά, τὸν Λυκοῦργο, ὥσπου νὰ γεννησῇ ἡ χήρα βασίλισσα τοῦ Πολυδεύκη, ἡ ὁποία ἦτο ἔγκυος.

Ὅταν γέννησε ἡ βασίλισσα, ὁ Λυκοῦργος πῆρε τὸ παιδί καὶ τὸ παρουσίασε στὸ λαό. Ὁ λαὸς τόσο πολὺ ἐχάρηκε, ὥστε τὸ ὠνόμασε **Χαρίλαο**, δηλ. χαρὰ τοῦ λαοῦ.

Ὁ μικρὸς Χαρίλαος δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ βασιλεύῃ, πρὶν νὰ μεγαλώσῃ. Γι' αὐτὸ ἔμεινε βασιλιάς γιὰ ἄρκετὸν καιρὸ ὁ Λυκοῦργος. Ὅταν μεγάλωσε ὁ Χαρίλαος, παρέλαβε τὴν βασιλεία ἀπὸ τὸν Λυκοῦργο. Ὁ Λυκοῦργος ἔφυγε σὲ ξένες χῶρες κι ἔμαθε τοὺς νόμους καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ξένων χωρῶν. Ὅταν, ἔπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια, γύρισε στη Σπάρτη, βρῆκε τὴν πατρίδα του σὲ μεγάλη ἀναρχία. Οἱ Σπαρτιᾶτες χάρηκαν, ὅταν εἶδαν τὸ Λυ-

ρασε σὲ δύο βασιλιάδες, σὲ πέντε ἐφόρους, στὴ Γερουσία καὶ στὴν Ἀπέλλα.

1) **Οἱ δύο βασιλιάδες.** Ὄρισε δύο βασιλιάδες στὴ Σπάρτη. Σκέφθηκε, ὅτι ἕνας βασιλιάς, μπορεῖ σιγὰ - σιγὰ νὰ γίνῃ τύραννος καὶ νὰ κἀνῃ ὅ,τι θέλει. Οἱ δύο αὐτοὶ βασιλιάδες δὲν εἶχαν καμμιά ἄλλη ἐξουσία, παρὰ τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ στὸν πόλεμο.

2) **Οἱ πέντε ἐφοροὶ.** Τοὺς πέντε ἐφόρους τοὺς ἐξέλεγε ὁ λαὸς κάθε χρόνο. Εἶχαν στὴ διάθεσί τους 300 ἵππεῖς καὶ ἐκτελοῦσαν ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ παύουν ἄρχοντες, νὰ ἐπιβάλλουν πρόστιμα καὶ νὰ φυλακίζουν. Μποροῦσαν νὰ φυλακίσουν ἀκόμη καὶ τοὺς βασιλιάδες.

3) **Ἡ Γερουσία.** Ἡ Γερουσία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 28 πολῖτες ἄνω τῶν 60 ἐτῶν. Αὐτοὶ μὲ τοὺς δύο βασιλιάδες ἐδίδαν τὴ γνώμη τους, γιὰ ὅλες τὶς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, πρὶν νὰ ὑποβληθοῦν στὴν Ἀπέλλα, δηλ. στὸ λαό.

4) **Ἡ Ἀπέλλα.** Ἡ Ἀπέλλα ἦταν ἡ Γενικὴ Συνέλευσις. Στὴ Γενικὴ Συνέλευσι ἐπαίρνε μέρος ὅλος ὁ λαός, δηλ. ὅλοι οἱ Σπαρτιάτες, ποὺ εἶχαν συμπληρώσει τὰ τριάντα τους χρόνια. Ἡ Ἀπέλλα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκοίνη ἢ νὰ ἀπορρίπτῃ τὶς προτάσεις τῆς γερουσίας καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς γεροῦσιαστὰς καὶ τοὺς ἐφόρους.

Β'. Ἡ Περίουσία

Ἕνας λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐμάλωναν οἱ Σπαρτιάτες, ἦταν γιὰ τὴν περιουσία εἶχε μαζευθῆ σὲ λίγους. Οἱ πολλοὶ εἶχαν μείνει χωρὶς κτήματα. Ἐμοίρασε λοιπόν, ὁ Λυκοῦργος τὴ γῆ σὲ 9.000 ἴσα μερίδια· ὅσοι ἦσαν τότε οἱ Σπαρτιάτες καὶ σὲ 30.000 μικρότερα μερίδια· ὅσοι ἦσαν οἱ Περίοικοι. Κανένας δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλῇ τὸ μερίδιό του. αὐτὸ πήγαινε ἀπὸ τὸν πατέρα στὸ παιδί. Γιὰ νὰ μὴν ἀγαποῦν τὰ χρήματα, κατήγγησε τὰ χρυσοῦ καὶ τὰ ἀργυροῦ νομίσματα καὶ, ἔκαμε ἄλλα σιδερένια καὶ πολὺ βαρεῖά.

Γιὰ νὰ τρώγουν ὅλοι τὸ ἴδιο, ἔκαμε τὰ κοινὰ συσσίτια. Ὅλοι ἐτρώγαν μαζί. Τὸ κυριώτερο φαγητό τους, ἦτο ὁ μέλας ζωμός, ποὺ γινόταν ἀπὸ αἶμα χοίρου, ξύδι, ἀλάτι καὶ κριθίνο ψωμί. Ἀπηγόρευε στοὺς Σπαρτιάτες νὰ στολιζῶνται παρὰ μόνο, ὅταν πήγαιναν στὸν πόλεμο. Δὲν εἶχε κανεὶς Σπαρτιάτης τὸ δικαίωμα νὰ φύγῃ ἔξω ἀπὸ τὴ Λακωνία χωρὶς ἄδεια τῆς Κυβερνήσεως.

Γ'. Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν

Ὁ Λυκοῦργος ἐδωσε μεγάλη προσοχὴ στὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Τὰ παιδιά ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς γεννήσεώς τους ἀνήκαν στὴν Πολιτεία. Ὅταν γεννιόταν τὸ παιδί, τὸ ἐξέταζε μιὰ ἐπιτροπὴ. Ἄν ἦτο γερὸ τὸ

έδιναν στη μητέρα, να τὸ ἀναθρέψῃ, ὥσπου νὰ γίνῃ 7 ἐτῶν. Ἄν ἦτο ἀδύνατο ἢ ἀνάπηρο, τὸ πετοῦσαν σ' ἓνα βάραθρο τοῦ Ταύγέτου, πού λεγόταν **Καϊάδας**.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ ἑβδομο ἔτος τῆς ἡλικίας τους, τὰ παιδιά τὰ ἔπαιρναν οἱ παιδονόμοι καὶ τὰ ἐμοίραζαν σὲ τάξεις. Στους στρατώνες τὰ παιδιά γυμνάζονταν διαρκῶς, στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδημα, στὴν πάλη καὶ στὰ

Οἱ Σπαρτιάτες γυμνάζονται

ὄπλα. Συνήθιζαν στὴν πείνα, στὴ δίψα, στὸ κρύο στὴ ζέστη, στὸν κόπο καὶ στὴν ἀγρύπνια. Φοροῦσαν τὸ ἴδιο φόρεμα χειμῶνα καὶ καλοκαίρι. Τὰ κρεβάτια τους τὰ ἔκαναν μόνον τους ἀπὸ καλάμια. Μάθαιναν νὰ ὑποφέρουν τὸν πόνο χωρὶς κανένα παράπονο.

Γράμματα ἐμάθαιναν λίγα· ἐμάθαιναν ὅμως τραγούδια καὶ στρατιωτικούς χορούς.

Ἐμάθαιναν νὰ σέβονται τοὺς μεγαλύτερους τῶν καὶ νὰ ἀπαντοῦν μὲ λίγα λόγια σ' ὅ,τι τοὺς ρωτοῦσαν· αὐτὸ λεγόταν **Λακωνισμός**.

Στὶς ἑορτές χωρίζονταν σὲ τρεῖς ὁμάδες, οἱ Σπαρτιάτες : στὰ παιδιά, στοὺς ἄνδρες καὶ στοὺς γέροντες. Τραγουδώντας οἱ γέροντες ἔλεγαν : «Κάποτε ἦμαστε κι ἐμεῖς γενναῖα παλληκάρια». Οἱ ἄνδρες ἔλεγαν : «Ἐμεῖς εἴμαστε τώρα γενναῖοι, ὅποιος θέλει, ἄς δοκιμάσῃ». Τὰ παιδιά ἔλεγαν : «Ἐμεῖς θὰ γίνουμε πολὺ καλύτεροί σας».

Τὴν ἴδια περίπου ἀνατροφή ἔπαιρναν καὶ τὰ κορίτσια, ἀπὸ μικρῆ ἡλικία. Ἔτσι ἐνόμιζε ὁ Λυκοῦργος, ὅτι θὰ γίνουν καλὲς μητέρες καὶ θὰ κάνουν γερὰ παιδιά. Ἡ Σπαρτιάτισσα εἶχε τόσο μεγάλη φιλοπατρία, πού ἐθυσίαζε τὰ πάντα γιὰ τὴ Σπάρτη. Ὅταν ἔστελλε τὸ παιδί της στὸν πόλεμο, δίνοντάς του τὴν ἀσπίδα τοῦ ἔλεγε : «ἦ τῶν ἢ ἐπὶ τῶς», δηλαδή ἢ νὰ τὴν φέρῃς πάλι νικητὴς ἢ νὰ σὲ φέρουν ἐπάνω σ' αὐτὴ νεκρὸ. Κάποιος στρατιώτης, πού πήγαινε στὸν πόλεμο εἶπε στὴ μητέρα του : «Μάνα, τὸ σπαθί, πού μοῦ δίνεις εἶναι κοντό». Καὶ ἡ μητέρα τοῦ ἀπήντησε : «Νὰ πᾶς πιὸ κοντὰ στὸν ἐχθρό».

Ὅπως λοιπὸν βλέπομε, ἡ ζωὴ τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο καθαρὰ στρατιωτικὴ. Τὸ σύνθημά τους ἦτο «Νίκη ἢ θάνατος». Ὁ δειλὸς στὴ μάχη δὲν εὑρίσκε ἔλεος οὔτε ἀπὸ τὴ μάνα, πού τὸν ἐγέννησε· κανεὶς δὲν τοῦ μιλοῦσε. Ἄν ἦτο ἀνύπανδρος δὲν εὑρίσκε γυναῖκα. Κάθε πολίτης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἐξευτελίῃ καὶ νὰ τὸν σκοτώσῃ ἀκόμη, χωρὶς νὰ τιμωρηθῇ.

Ὁ Λυκοῦργος ὥρκισε τοὺς Σπαρτιᾶτες νὰ μὴν ἀλλάξουν τοὺς νόμους, πρὶν γυρίσῃ. Ἐφυγε, λοιπόν, ἀπὸ τῆ Σπάρτη καὶ δὲν ἐπέστρεψε. Πρὶν πεθάνῃ, παράγγειλε νὰ κάψουν τὸ σῶμά του καὶ τὴ στάχτη νὰ τὴ σκορπίσουν στὸν ἀέρα. Ἐτσι δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ τὸ σῶμά του (κόκκαλα ἢ στάχτη), ποῦ νὰ μποροῦσαν οἱ Σπαρτιᾶτες νὰ τὸ μεταφέρουν στὴ Σπάρτη καὶ ν' ἀλλάξουν τοὺς νόμους.

Ἐ ρ γ α σ ί ε ς

- 1) Γιατί πολλὰ ἀρχαῖα κράτη ἔσβυσαν καὶ ἡ μικρὴ Ἑλλάς ἔξακολοῦθεῖ καὶ ἕη ;
- 2) Γιατί στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἡ Ἑλλάς ἦτο χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη ;
- 3) Ποιὸς πόλεμος ἔνωσε τὰ μικρὰ Ἑλληνικὰ κράτη ; Τὸ μάθατε πέρυσι.
- 4) Γιατί τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἔδινε διφορούμενους χρησμούς ;
- 5) Γὰ ἀδύνατα παιδιά, οἱ Σπαρτιᾶτες τὰ πετοῦσαν στὸν Καίαδα. Τί λέτε, ἔκαναν καλά ;
- 6) Νὰ βρῆτε στὸ χάρτη σας τὴ Θεσσαλία, τὴ Δωρίδα, τὴ Ναύπακτο καὶ τὴ Σπάρτη.
- 7) Ἐρωτήσατε νὰ μάθετε πῶς ἐξηγεῖται τὸ ὄνομα «Ναύπακτος».

ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Οἱ Σπαρτιᾶτες καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια ἐπλήθαιναν. Τὰ ἀρχικὰ 9 000 μερίδια τῆς γῆς δὲν ἦσαν πλέον ἀρκετὰ γι' αὐτοὺς. Σκέφθηκαν λοιπὸν νὰ καταλάβουν ἄλλες χῶρες, γιὰ ν' ἀποκτήσουν ὄλοι μερίδιο γῆς. Κοντὰ τοὺς βρισκόταν ἡ εὐφορὴ Μεσσηνία καὶ σ' αὐτὴν ἔστρεψαν τὴν προσοχὴ τους. Ζητοῦσαν, λοιπὸν ἀφορμὴ νὰ τῆς ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τὴν καταλάβουν.

Ἡ ἀφορμὴ δὲν ἄργησε νὰ δοθῇ. Σὲ κάποια ἑορτῇ, ποῦ ἔγινε στὸ ναὸ τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος εἶχαν πάει Σπαρτιᾶτες καὶ Μεσσηνιοί. Στὸ χορὸ παρεξηγήθηκαν μεταξὺ τους. Αὐτὸ ἦταν ἀρκετὸ νὰ κηρυχθῇ πόλεμος μεταξὺ Σπαρτιᾶτων καὶ Μεσσηνίων.

Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (743—724 π.Χ.)

Οἱ Μεσσηνιοὶ μὲ τὸν ἀρχηγὸ τους Ἀριστόδημο ἀντιστάθηκαν γενναῖα ἀλλὰ τελικὰ ἐνίκηθηκαν καὶ κλείσθηκαν στὸ ἰσχυρὸ φρούριό τους, τὴν Ἰθώμη.

Οἱ Σπαρτιᾶτες ἐπολιοῦρκησαν τὸ φρούριον. Οἱ Μεσσηνιοὶ σὲ λίγο καιρὸ ἐτελειώσαν τὰ τρόφιμά τους καὶ ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν πείνα. Ἄρχισαν νὰ ἀπελπίζονται. Ὁ γενναῖος βασιλιάς τους ὁ Ἀριστόδημος

ἔστειλε κι ἐρώτησε τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, τί νὰ κάμη γιὰ νὰ σωθῆ ἡ πατρίδα του. Τὸ Μαντεῖο τοῦ ἀπήντησε : «τότε μόνο θὰ νικήσης τοὺς Σπαρτιάτες, ἂν θυσιάσης τὴν κόρη σου». Ὁ Ἀριστόδημος λυπήθηκε πολύ, γιὰ τὴν τρομερὴ αὐτὴ θυσία τῆς μοναχοκόρης του. Ὅμως μπροστὰ στοὺς συμφῆρον τῆς πατρίδος του δὲν μπορούσε νὰ ἀρνηθῆ τὴν θυσία.

Οἱ Μεσσήνιοι πῆραν θάρρος, ἔπειτα ἀπὸ τὴ θυσία τῆς μοναχοκόρης τοῦ βασιλιᾶ τους, βγήκαν ἀπὸ τὸ φρούριο κι ἔτρεψαν εἰς φυγὴ τοὺς Σπαρτιάτες.

Οἱ Σπαρτιάτες δὲν ἔμειναν ἥσυχοι. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια κάνουν πάλι πόλεμο, νικοῦν τοὺς Μεσσηνίους καὶ κυριεύουν τὴν εὐφορὴ χώρα τους.

Ὁ γενναῖος Ἀριστόδημος μὴ μπορώντας νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα του σκλαβωμένη καὶ σκεπτόμενος τὴ σκληρὴ θυσία τῆς κόρης του, ἠτόκτόνησε ἐπάνω στὸν τάφο της.

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (645—628)

Ὅγδόντα δλόκληρα χρόνια ἐστέναζαν οἱ Μεσσήνιοι κάτω ἀπὸ τὴ σκληρὴ σκλαβιά τῶν Σπαρτιατῶν. Μέσα στὴν ψυχὴ τους ὄμως διετηροῦσαν τὴν ἐλπίδα, ὅτι κάποτε θὰ ἐλευθερωθοῦν. Ὅταν, κάποια ἐποχὴ, οἱ Σπαρτιάτες εἶχαν ἐσωτερικὲς ταραχές, οἱ Μεσσήνιοι ἐπανεστάτησαν. Μὲ ἀρχηγό τους τὸν γενναῖο Ἀριστομένη νίκησαν τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ Μεσσηνία. Ὁ Ἀριστομένης, μάλιστα, κατῶρθωσε, μιὰ σκοτεινὴ νύκτα, νὰ μπῆ στὴ Σπάρτη. Πῆγε στοὺς ναοὺς τῆς Ἀθηνᾶς καὶ κρέμασε μιὰν ἀσπίδα. Ἐπάνω στὴν ἀσπίδα ἔγραψε «Ὁ Ἀριστομένης ἀφιερώνει αὐτὴ τὴν ἀσπίδα στὴν Ἀθηνᾶ, ἀπὸ τὰ λάφυρα, ποὺ πῆρε ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες».

Αὐτὸ κατετάραξε τοὺς Σπαρτιάτες τόσο, ποὺ ἔχασαν τελειῶς τὸ θάρρος τους. Στὴν ἀπελπισία τους ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντὶ νὰ τοὺς στείλουν στρατὸ τοὺς ἔστειλαν τὸ μεγάλο ποιητὴ τους, τὸν **Τυρταῖο**. Ὁ Τυρταῖος μὲ τὰ φλογερὰ ποιήματά του ἔδωσε θάρρος στοὺς Σπαρτιάτες καὶ ξαναρχίζουν τὸν πόλεμο.

Στὶς πρώτες μάχες ὁ γενναῖος Ἀριστομένης ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτες, ἀλλὰ τελικὰ ἐνίκηθηκε, γιὰτὶ τὸν ἐγκατέλειψε στὴν κρίσιμη στιγμή τῆς μάχης ὁ βασιλιάς τῶν Ἀρκάδων (εἶχε, ὅπως λέγουν, δωροδοκηθῆ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες). Οἱ Μεσσήνιοι κλείσθηκαν στὰ φρούριά τους κι ἔμειναν ἐκεῖ πολιορκημένοι ἔνδεκα χρόνια. Τέλος ἀναγκάσθηκαν νὰ παραδοθοῦν, γιὰτὶ οἱ Σπαρτιάτες κατῶρθωσαν νὰ καταλάβουν τὰ ὄχυρά τους μὲ προδοσίαν.

Ὁλόκληρη ἡ Μεσσηνία ἔπεσε πάλι στὰ χέρια τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἄλλοι κατέφυγαν στὴν Ἀρκαδίαν κι ἄλλοι πῆγαν στὴ Σικελία, ὅπου ἔκτισαν τὴν πόλιν **Μεσσήνη**. Ὅσοι Μεσσήνιοι ἔμειναν στὴ Μεσσηνία ἔγιναν εἰλωτες τῶν Σπαρτιατῶν.

Μετά τὴν ὑποταγὴ τῆς Μεσσηνίας, οἱ Σπαρτιάτες νίκησαν καὶ ἄλλους λαοὺς τῆς Πελοποννήσου. Ἔτσι σιγά - σιγά ἔγιναν ἡγεμόνες ὅλης τῆς Πελοποννήσου.

Α Θ Η Ν Α Ι

Αἱ Ἀθῆναι, ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολὺ ἀρχαία πόλις. Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι στὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἓνα μικρὸ χωριουδάκι. Δυὸ θεοί : ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, ἐπειδὴ ἤξεραν, ὅτι τὸ χωριουδάκι αὐτὸ θὰ γίνῃ μιὰ μέρα ἡ ωραιότερη ἀλλὰ καὶ ἡ πιὸ δοξασμένη πόλις τοῦ κόσμου, ἄρχισαν νὰ μαλώνουν γιὰ τὸ ὄνομα πού πρέπει νὰ πάρῃ αὐτὸ τὸ χωριουδάκι. Ὁ Ποσειδῶν ἐπέμενε νὰ ὀνομασθῇ **Ποσειδωνία**· ἡ Ἀθηνᾶ ἐπέμενε νὰ ὀνομασθῇ **Ἀθῆναι**. Ὁ Ζεὺς, γιὰ νὰ τελειώσῃ τὸ μάλωμα, εἶπε : «Τὸ χωριουδάκι αὐτὸ νὰ πάρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου, πού θὰ προσφέρῃ στοὺς κατοίκους του τὸ καλύτερο δῶρο».

Ὁ Ποσειδῶν τότε ἐκτύπησε μὲ τὴν τρίαινά του τὴ γῆ κι ἀμέσως βγῆκε ἀλμυρὸ νερό. Κτυπᾷ κι ἡ Ἀθηνᾶ μὲ τὸ δόρυ τῆς τὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ξεφυτρώνει μιὰ ἐλιά. Τὸ δῶρο τῆς Ἀθηνᾶς θεωρήθηκε καλύτερο κι ἔτσι ἀπὸ τὸ ὄνομά τῆς ὀνομάσθηκε **Ἀθῆναι**.

Ἡ Ἀττικὴ στὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια ἦτο χωρισμένη σὲ κρατίδια. Τὰ κρατίδια αὐτὰ τὰ ἔνωσε ὁ Θησεύς κι ἔκαμε τὸ ἰσχυρὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν.

Στὰς Ἀθήνας βασιλεύσαν πολλοὶ καὶ διάφοροι βασιλιάδες. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ **Κόδρος**.

Αὐτοθυσία τοῦ Κόδρου

Εἶπαμε, ὅτι οἱ Δωριεῖς μὲ τοὺς Ἡρακλεῖδες εἶχαν καταλάβει τὴν Πελοπόννησο. Ἐπειδὴ ἡ Ἀττικὴ ἦτο κοντά, θέλησαν νὰ καταλάβουν κι αὐτὴ καὶ φυσικά, καὶ τὰς ὥρας Ἀθήνας. Μπαίνουν, λοιπὸν με στρατὸ στὴν Ἀττικὴ καὶ φθάνουν κοντὰ στὰς Ἀθήνας. Βασιλιάς τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τότε ὁ Κόδρος. Ὁ κίνδυνος ἦτο μεγάλος. Τί νὰ κάμουν οἱ Ἀθηναῖοι ; Ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν, γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα τους. Πρὶν ὅμως ἀρχίσῃ ἡ μάχη στέλλουν καὶ ρωτοῦν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Τὸ Μαντεῖο τοὺς ἀπήντησε : «Ἐκεῖνος ὁ στρατὸς θὰ νικήσῃ, πού θὰ χάσῃ στὴ μάχη τὸ βασιλιά του». Ὅταν τὸ ἄκουσε ὁ Κόδρος, ἀπεφάσισε νὰ θυσιασθῇ, γιὰ νὰ σωθῇ ἡ πατρίδα του. Πῶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς ; Οἱ Δωριεῖς, πού ἤξεραν καὶ ἐκεῖνοι τὸ χρησμό, δὲν θὰ ἤθελαν μὲ κανένα τρόπο νὰ σκοτώσουν τὸν Κόδρο.

Γιὰ νὰ μὴν γνωρίζεται ὁ Κόδρος ἔβγαλε τὴ βασιλικὴ του στολή,

φόρεσε ρούχα χωρικοῦ καί μιὰ νύχτα πέρασε στό ἐχθρικό στρατόπεδο, τάχα γιά νά κόψη ξύλα. Οἱ Δωριεῖς τόν διώχνουν, ἀλλ' αὐτός δέν φεύγει, ἀντιστέκεται καί κτυπᾷ μέ τὸ τσεκούρι του ἕνα στρατιώτη. Οἱ ἄλλοι στρατιῶται θυμῶνουν καί σκοτώνουν τὸν Κόδρου.

Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Ἀθηναῖοι ζήτησαν ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς τὸ σῶμα τοῦ βασιλιᾶ τους νὰ τὸ θάψουν. Μόλις ἔμαθαν οἱ Δωριεῖς, ὅτι ὁ σκοτωμένος ἦταν ὁ Κόδρος, φοβήθηκαν, πῶς θὰ νικηθοῦν κι ἔφυγαν χωρὶς νὰ κάμουν μάχη. Ἔτσι ἡ Ἀττικὴ σώθηκε χάρις στὴν αὐτοθυσία τοῦ βασιλιᾶ Κόδρου.

Ὁ Δράκων

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἥρωικό θάνατο τοῦ Κόδρου κατήργησαν τὴ βασιλεία, γιατί σκέφθηκαν, ὅτι δέν μπορεῖ νὰ βρεθῆ ἄλλος βασιλιάς σάν τὸν ἥρωα Κόδρο.

Ἄντὶ γιά βασιλιά διάλεγαν ἄρχοντες. Στὴν ἀρχὴ οἱ ἄρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι, ἀργότερα ὁμως ἔμεναν μόνο δέκα χρόνια. Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ δέν κυβερνοῦσαν καλά. Οἱ πλούσιοι ἐπίεζαν πολὺ τοὺς πτωχοὺς. Πολλὲς φορὲς τοὺς πωλοῦσαν γιά δούλους, ὅταν δέν τοὺς πλήρωναν τὰ χρέη τους. Γι' αὐτὸ γίνονταν συχνὰ ταραχὲς στὰς Ἀθήνας. Ὁ λαὸς ζητοῦσε γραπτὸς νόμους, πού νὰ προστατεῖουν τοὺς πτωχοὺς. Νομοθέτη ὤρισαν τὸν **Δράκοντα**. Οἱ νόμοι του Δράκοντος ἦσαν πάρα πολὺ αὐστηροί. τόσο πού ἔλεγαν, ὅτι τοὺς ἔγραψε μέ αἷμα.

Καί σήμερα οἱ αὐστηροὶ νόμοι λέγονται **Δρακόντειοι Νόμοι**. Φυσικά οἱ νόμοι αὐτοὶ, πού προστάτευαν μάλιστα, περισσότερο τοὺς πλουσίους, δέν ἔρεσαν στό λαό. Οἱ ταραχὲς ξανάρχισαν ἀγριώτερες. Συμφώνησαν λοιπὸν νὰ βροῦν ἕνα ἄνθρωπο σοφὸ, πού νὰ τοὺς βάλῃ νόμους δίκαιους. Τέτοιο σοφὸ νομοθέτη διάλεξαν τὸν **Σόλωνα**.

Ὁ Σόλων

Ὁ Σόλων καταγόταν ἀπὸ τὴ γενιά τοῦ Κόδρου. Ἦτο ἄνθρωπος φιλομαθῆς, συνετὸς καί γενναῖος. Ἀπὸ πολὺ νέος εἶχε ταξιδεύσει σὲ ξένες χώρες καί εἶδε καί ἔμαθε πολλά. Τόση πείρα καί σοφία ἀπέκτησε, πού ἔθεωρεῖτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος.

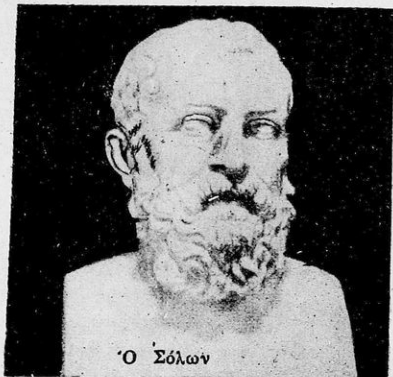
Ὅταν ἐγύρισε ὁ Σόλων ἀπὸ τὴν ξενητεία, βρῆκε τὴ Σαλαμίνα, πού ἦταν ἀνέκαθεν νησὶ τῶν Ἀθηναίων, σκλαβωμένη· τὴν εἶχαν πάρει οἱ Μεγαρεῖς. Οἱ Ἀθηναῖοι πολλὲς φορὲς προσπάθησαν νὰ τὴν ξαναπάρουν, ἀλλὰ πάντοτε πλήρωναν τὴν προσπάθειά τους αὐτὴ μέ πολὺ αἷμα. Τόσο ἀπελπίσθηκαν, πού ἔκαμαν νόμο νὰ μὴν ἐκστρατεύσουν πλέον γιά νὰ τὴν ἐλευθερώσουν. Ὅποιος θὰ ἐπρότεινε μιὰ τέτοια ἐκστρατεία, θὰ ἐτιμωρεῖτο μέ θάνατο.

Ὁ Σόλων μέ λύπη τοῦ ἐβλεπε τὸ ὄρατο αὐτὸ νησὶ σκλαβωμένο.

Ἄλλὰ πῶς νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ τὴν ἐλευθερώσουν : Φοβόταν τὸ νόμο.

Σοφὸς καθὼς ἦτο εὗρηκε τὸν τρόπο. «Δὲν γίνεται διαφορετικὰ, σκέφθηκε, παρὰ νὰ κάμω τὸν τρελλό». Ἔκαμε, λοιπόν, ἓνα πατριωτικὸ ποίημα γιὰ τὴ Σαλαμίνα καὶ βγήκε μὲ τὰ νυχτικά του, τρέχοντας στὴν ἀγορά. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν, ὅτι ὁ σοφὸς Σόλων ἐτρελλάθηκε καὶ ἐμαζεύθησαν γύρω του. Τότε ὁ Σόλων ἀνέβηκε ἐπάνω σὲ μιὰ πέτρα, ποὺ ἀνέβαιναν οἱ κήρυκες κι ἄρχισε νὰ ἀπαγγέλλῃ τὸ ποίημά του γιὰ τὴ Σαλαμίνα. Τόσο ἐνθουσιάζθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὸ φλογερὸ ἐκεῖνο ποίημα, ὥστε ἄρπαξαν τὰ δπλα, ἐνίκησαν τοὺς Μεγαρεῖς καὶ ξαναπῆραν τὴ Σαλαμίνα.

Ὁ Σόλων

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος

Στὰς Ἀθήνας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅταν ἓνας πτωχὸς ἔπαιρνε δάνειο, ἔβαζε ὑποθήκη τὸν ἑαυτὸ τοῦ, κάποτε τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του. Ἄν δὲν τὰ κατάφερε νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος του, ὁ δανειστής τὸν πωλοῦσε σὰν δοῦλο.

Ὁ πρῶτος νόμος τοῦ Σόλωνος ἦτο «ἡ σεισάχθεια» δηλαδὴ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν χρεῶν καὶ τῆς δουλείας. Κατήργησε λοιπόν ὅλα τὰ χρέη καὶ ἐλευθέρωσε τοὺς δούλους. Ὅσοι εἶχαν πωληθῆ σὲ ξένους, τοὺς ἐξηγόρασε μὲ χρήματα τοῦ Δημοσίου.

Ἐπειτα ἐχώρισε τοὺς κατοικοῦς σὲ 4 τάξεις, ἀνάλογα μὲ τὰ εἰσοδήματά τους.

1) Ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα 500 μεδίμνους (1 μεδίμνος ἦταν 17 ὀκάδες σιτᾶρι ἢ κριθᾶρι ἢ 13 ὀκάδες κρασί ἢ λάδι) ἐλέγοντο **πεντακοσιομεδίμνοι**.

2) Ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα 300 μεδίμνους ἐλέγοντο **τριακοσιομεδίμνοι**.

3) Ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα 200 μεδίμνους ἐλέγοντο **διακοσιομεδίμνοι**.

4) Καὶ ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα κάτω ἀπὸ 200 μεδίμνους ἐλέγοντο **θῆτες**.

Τις ἀρχὲς τοῦ τόπου τις ἐξέλεγαν οἱ τρεῖς πρῶτες τάξεις, οἱ ὁποῖες ἐπλήρωναν καὶ φόρους, ἦσαν τακτικοὶ στρατιῶτες καὶ ὠπλίζονταν μὲ δικά τους ἔξοδα.

Οἱ θῆτες δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν μέρος στὴν ἐκλογὴ τῶν ἀρχόντων, δὲν ἐπλήρωναν ὁμῶς φόρους.

Τρίτον. Ἔκαμε τὴν **βουλὴ** μὲ 400 βουλευτὰς. Τοὺς βουλευτὰς τοὺς ἐξέλεγε ὁ λαὸς κάθε χρόνο. Τὸ ἔργο τῆς Βουλῆς ἦτο νὰ προτείνῃ στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Δήμου διάφορα ζητήματα.

Τέταρτον. "Εκαμε την 'Εκκλησία του Δήμου. Στην 'Εκκλησία του Δήμου έπαιρναν μέρος όλοι οι πολίτες, όσοι είχαν ηλικία από 20 έτων και άνω. Η 'Εκκλησία του Δήμου συνεδρίαζε μιά φορά τὸ μήνα.

Πέμπτον. "Εκαμε τον "Αρειο Πάγο. Ο "Αρειος Πάγος ήτο τὸ ανώτατο δικαστήριο. Αὐτός έδίκασε τὰ μεγάλα έγκλήματα και έφρόντιζε να τηρούνται οι νόμοι.

Ο Σόλων έφρόντισε και για την ανατροφή των παιδιών. Οι νέοι έγυμνάζονταν στο δρόμο, στο άλμα, στην πάλη, στο λιθάρι, στο δισκο και στο άκόντιο. Συγχρόνως όμως έμάθαιναν και γράμματα και μουσική. Ο Αθηναίος έπρεπε να αναπτύξη όχι μόνο τὸ σώμα του αλλά και τὸ πνευμά του. Οι νέοι στα 16 χρόνια τους έδιναν τὸν περίφημο όρκο του έφηβου :

*«Θά τὰ κρατῶ τὰ ὄπλ' αὐτὰ και δὲ θά τὰ ντροπιάσω
και μόνος και μὲ συντροφιά κι ἐδῶ κι ὄπου κι ἂν λάχω.
Θά πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόνιστα θά πέσω
και τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ και θά τιμῶ τοὺς νόμους
θά κατατρέχω τὸ κακό, θά σφάζω τὸν προδότη
κι ἂν ἴσως ψέματα μιλῶ, κολάσετε με θεοί μου».*

Ο Σόλων, αφού έβαλε τὸς νόμους ὥρκισε τὸς Αθηναίους να μη

Ο Σόλων ὁρκίζει τὸς Αθηναίους

τοὺς ἀλλάξουν. Ἐπειδὴ δμως ἐφοβήθηκε, ὅτι, ἂν μείνῃ στὰς Ἀθήνας, ἴσως ἀναγκασθῆ νὰ τοὺς ἀλλάξῃ ἢ νὰ τοὺς τροποποιήσῃ, ἀπεφάσισε νὰ λείψῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας γιὰ δέκα χρόνια.

Κροῖσος καὶ Σόλων

Ταξιδεύοντας ὁ Σόλων στὶς διάφορες χώρες, ἔφθασε κάποτε καὶ στὰς **Σάρδεις**. Αἱ Σάρδεις ἦσαν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Βασιλεὺς τῶν Σάρδεων ἦτο τότε ὁ βαθύπλουτος Κροῖσος.

Ὁ Κροῖσος, ὅταν ἔμαθε, ὅτι ὁ ἐπισκέπτης του ἦτο ὁ σοφὸς Σόλων, ἐχάρηκε πολὺ καὶ τὸν περιποιήθηκε βασιλικά.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγες ἡμέρες τοῦ ἔδειξε ὄλους τοὺς θησαυροὺς του καὶ τὸν ἐρώτησε, ἂν, ἐκεῖ πού ἐγύριζε, ἔτυχε νὰ ἴδῃ ἢ νὰ ἀκούσῃ ἄλλον ἄνθρωπο πρὸ εὐτυχισμένον ἀπὸ αὐτόν.

Ὁ Σόλων, χωρὶς νὰ τοῦ κάμουν ἐντύπωσι τὰ μεγάλα πλοῦτη τοῦ Κροῖσου, εἶπε : «Καὶ βέβαια ξέρω».

—Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτός ; ἐρώτησε μὲ μεγάλη περιέργεια ὁ Κροῖσος.

—Ἦτο ὁ **Τέλλος** ὁ Ἀθηναῖος. Αὐτὸς εἶχε καλὰ παιδιὰ, ἐπολέμησε γενναῖα γιὰ τὴν πατρίδα του καὶ ἐσκοτώθηκε στὴ μάχη.

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμῆς.

Ὁ Κροῖσος, πού ἐνόμισε, ὅτι ὁ Σόλων θὰ τὸν ἔβαζε τουλάχιστο δεύτερο, ἔξαναρῶτησε.

—Καλὰ. Μετὰ τὸν Τέλλον, ποιὸν ἄλλον θεωρεῖς πρὸ εὐτυχισμένον ἀπὸ ἐμέ ;

—Τοὺς ἀδελφοὺς **Κλέβι** καὶ **Βίτωνα**, ἀπήντησε ὁ Σόλων. Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀδελφία ἦσαν ἀθλητῆς. Εἶχαν δὲ τόσο σεβασμὸ στὴν μητέρα τους ὥστε κάποτε, πού ἄργησαν τὰ βόδια νὰ ἔλθουν, ἐζευθήκαν αὐτοὶ τὸ ἀμάξι καὶ πῆγαν τὴ μητέρα τους στὸ ναὸ τῆς Ἥρας, ὅπου ἦτο Ἱέρεια. Ἡ μητέρα του, παρεκάλεσε τὴ θεὰ νὰ χάρισῃ στὰ παιδιὰ της τὸ μεγαλύτερο καλὸ. Τὰ παιδιὰ, ὅταν ἔφαγαν ἐκοιμήθηκαν μέσα στὸ ναὸ καὶ δὲν ξαναξύπνησαν. Ἡ Θεὰ ἐπῆρε τὰ καλὰ αὐτὰ παιδιὰ μαζί της.

Τὰ ἀγάλματα αὐτῶν τῶν παιδιῶν εἶναι στημένα στοὺς Δελφοὺς.

Ὁ Κροῖσος δυσαρεστήθηκε καὶ λέγει στὸν Σόλωνα :

—Ὅστε τὴ δική μου εὐτυχία τὴ θεωρεῖς κατώτερη ἀπὸ τὴν εὐτυχία αὐτῶν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων πού μοῦ ἀράδιασες ; Καὶ ὁ σοφὸς Σόλων τοῦ ἀπαντᾷ :

—«Μηδὲνα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε». Δηλ. δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι ἕνας ἄνθρωπος εἶναι εὐτυχής, ἂν δὲν ἴδῃ τὸ τέλος του.

Ὁ Κροῖσος ἐθύμωσε κι ἔδιωξε τὸν Σόλωνα ἀπὸ τὰ ἀνάκτορά του.

Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ χρόνια καὶ τὰ λόγια τοῦ Σόλωνος ἐβγήκαν ἀληθινά. Σ' ἓνα πόλεμο, πού ἔκαμε ὁ Κροῖσος μὲ τὸν **Κῦρο** τὸ βασιλεῖα τῆς Περσίας, ἐνίκηθηκε καὶ πιάσθηκε αἰχμάλωτος. Ὁ Κῦρος διέταξε τοὺς στρατιῶτες του νὰ τὸν κάψουν ζωντανό. Ἀνεβαίνοντας ἐπάνω, στὰ ξύλα

της φωτιάς ὁ Κροῖσος, ἐθυμήθηκε τὰ σοφὰ λόγια τοῦ Ἀθηναίου, ἀνεστέ-
ναξε βαθεῖα καὶ ἐφώνασε : **Σόλων, Σόλων, Σόλων.**

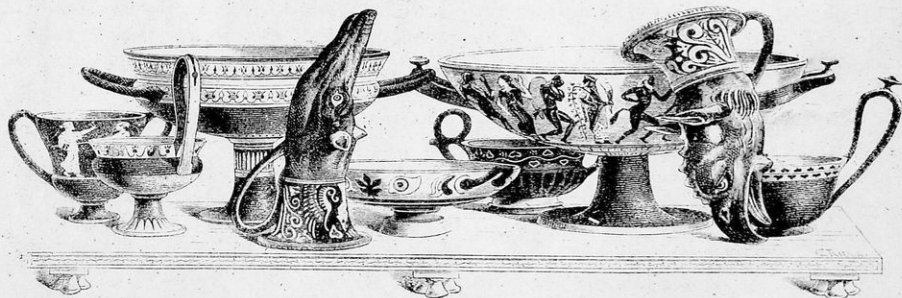
— Ποῖόν θεόν παρακαλεῖς ἀνόητε Κροῖσε ; τὸν ἐρώτησε ὁ Κύρος.

— Δὲν παρακαλῶ κανέναν Θεόν, ἀπήντησε ὁ Κροῖσος. Μόνο τώρα
καταλαβαίνω, πόσο δίκαιο εἶχε ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος. Καὶ διηγήθηκε
στον Κύρο τὸ ἐπεισόδιό του μὲ τὸν Σόλωνα.

Ὁ νικητὴς βασιλεὺς, σκέφθηκε πόσο ἄστατη εἶναι ἡ τύχη τῶν ἀν-
θρώπων καὶ ὅτι ἴσως μποροῦσε καὶ ἐκεῖνος νὰ πάθῃ παρόμοιο κακό. Τοῦ
ἐχάρισε λοιπὸν τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄφησε νὰ ζήσει βασιλικά.

Ἔ ρ γ α σ ί ε ς

- 1) Ποῖος ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀριστόδημο, ἐθυσίασε τὴν κόρη του γιὰ τὸ
καλὸ τῆς πατρίδος ;
- 2) Τί ἦταν προτιμότερο νὰ στείλουν οἱ Ἀθηναῖοι στὴ Σπάρτη στρατὸ ἢ
τὸν Τυρταῖο πού ἔστειλαν καὶ γιὰτί ;
- 3) Γιατί ὁ Σόλων ἔκαμε τὸν τρελλό ;
- 4) Ποιά ὁμοιότητα εὐρίσκετε μετὰξὺ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ
Σόλωνος ;
- 5) Ποίους νόμους εὐρίσκετε καλύτερους, τοῦ Λυκούργου ἢ τοῦ Σόλωνος
καὶ γιὰτί ;
- 6) Ποῖος ἔσωσε τὴν ζωὴ τοῦ Κροῖσου ;

Μ Ε Ρ Ο Σ Β'.

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἑλληνικὲς ἀποικίαι

Ἐάν προσέξετε τὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδος, θὰ παρατηρήσετε, ὅτι ἡ χώρα μας εἶναι γεμάτη βουνά. Μιὰ μεγάλη ὄροσειρὰ ξεκινᾷ ἀπὸ βορρᾶ καὶ φθάνει ὡς τὸ Ταίναρο, σὰν ραχοκοκκαλιά, μὲ πολλές δεξιὰ κι ἀριστερὰ διακλαδώσεις· οἱ πεδιάδες μας εἶναι ὀλιγοστές. Κι ἡ θάλασσα ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ἔμαστόρευσε τὰ ἀκρογιάλια μας καὶ τὰ ἔκαμε δανδελωτά.

Ὅπως τὴ βλέπετε τὴν ἁμορφὴ Ἑλλάδα μας σήμερα, ἔτσι περίπου ἦτο καὶ τὴν ἐποχὴ πού ἐζοῦσαν οἱ πρόγονοί μας.

Μικρὴ καὶ πτωχὴ ἀπὸ κάμπους, δὲν μποροῦσε νὰ θρέψῃ τὸν πληθυσμό της, πού ὄλο καὶ πλῆθαινε. Καὶ θὰ μποροῦσε νὰ θρέψῃ πολὺ περισσότερο πληθυσμό, ἂν ἐγνώριζαν οἱ κάτοικοι τότε τὰ ἐπιστημονικὰ μύσα, πού κάνουν σήμερα τοὺς τόπους νὰ καρποφοροῦν.

Ὁ στενός, λοιπόν, χώρος τῆς Ἑλλάδος, ἀνάγκαζε πολλοὺς Ἕλληνας νὰ μεταναστεύουν, γιὰ νὰ εὑρουν πλατύτερο καὶ εὐφορότερο τόπο γιὰ νὰ ζήσουν.

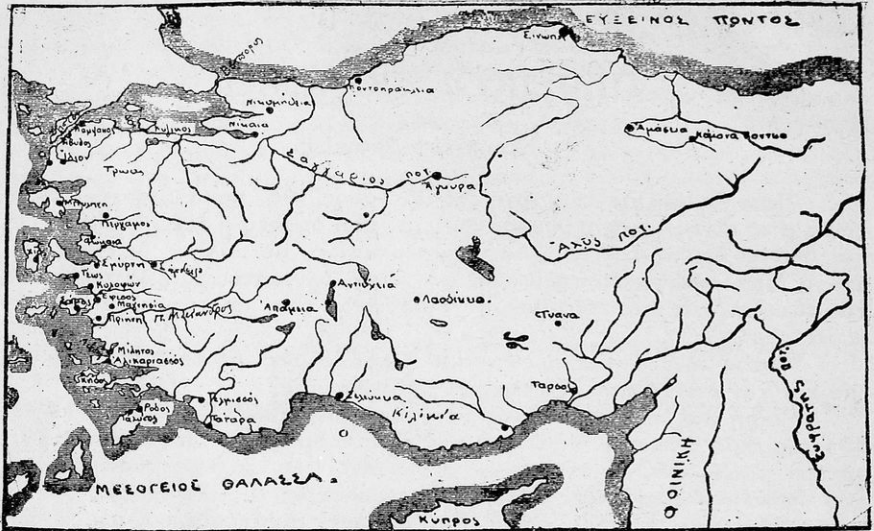
Ξεκινοῦσαν, λοιπόν, ὁμαδικὰ μ' ἕναν ἀρχηγό, ἔφθαναν σ' ἄλλους τόπους, ἔκτιζαν πόλεις, ὠργάνωναν τὴ ζωὴ τους καὶ ἐζοῦσαν εὐτυχισμένοι. Οἱ νέες αὐτὲς πατρίδες ἐλέγοντο ἀποικίαι.

Τέτοιαι ἀποικίαι ἴδρυσαν οἱ Ἕλληνες στὴ Μακεδονίᾳ, στὴ Θράκη, στὸν Εὐξεινὸ Πόντο, στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, στὴν Ἰταλίᾳ, στὴ Γαλλίᾳ, στὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, στὰ νησιά κ.λ.π.

Μὲ τίς ἀποικίαις οἱ Ἕλληνες ἄλλαξαν πατρίδα, δηλαδὴ τόπο κατοικίας μόνο. Τίποτε ἄλλο δὲν ἄλλαζαν· ἔμεναν Ἕλληνες. Διατηροῦσαν τὴ γλώσσα, τὴ θρησκεία, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, πού εἶχαν στὴν πρώτη μητέρα τους πόλι, **τὴ μητρόπολι**. Κι ὁ δεσμός τους μὲ τὴν πρώτη τους πατρίδα τὴν Ἑλλάδα ἔμενε ἀδιάσπαστος. Πολλὲς ἀποικίαι εἶχαν προκόψει περισσότερο κι ἀπὸ τὴ μητρόπολι, στὰ γράμματα, στὶς τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο. Τέτοιαι ἦσαν οἱ ἀποικίαι τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πού ὠνομάζονταν **Ἰωνία**, οἱ δὲ κάτοικοί της **Ἴωνες**.

Περσικὸν κράτος

Τὸ Περσικὸ κράτος ἦτο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἰδρυτὴς του ἦτο ὁ βασιλεὺς του ὁ Κύρος, πού ὅπως ἐνθυμεῖσθε, διέλυσε τὸ κράτος

Ἑλληνικὲς ἀποικίαι στὴ Μικρὰ Ἀσία

τοῦ Κροίσου. Τὸ Περσικὸ κράτος ἦτο πολὺ ἰσχυρὸ καὶ πλούσιο Ἐκυρίευσε σιγά - σιγά ὅλοκληρὴ τὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ φυσικὰ καὶ τὴν ὠραία καὶ πλούσια Ἴωνία. Σὲ κάθε χώρα, πού ἐκυρίευε ὁ Κῦρος διώριζε κι ἀπὸ ἓνα διοικητὴ, πού ἐλεγόταν **σατράπης**. Οἱ σατράπαι κατετυραννοῦσαν τοὺς κατοίκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔπαιρναν βαρεῖς φόρους. Ἡ σκλαβιά εἶναι πάντοτε σκληρή. Καὶ ἴσως ὑπάρχουν λαοί, πού ὑποφέρουν τὴ σκλαβιά, μὰ «ὁ τράχηλος τοῦ Ἑλληνος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει».

Οἱ Ἴωνες ἐπαναστατοῦν

Ὁ Κῦρος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἀπέθανε καὶ στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ **Δαρεῖος**. Ὁ Δαρεῖος ἐξηκολούθησε τοὺς πολέμους, γιὰ νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του. Κατὰ τὸ 513 π. Χ. ὁ Δαρεῖος εἶχε ἐκστρατεῦσει ἐναντίον τῶν Σκυθῶν (Ρωσία).

Οἱ Ἴωνες πού λαχταροῦσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸ σκληρὸ Περσικὸ ζυγὸ, ἐθεώρησαν κατάλληλη τὴ στιγμή νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἔστειλαν, μάλιστα, πρέσβεις στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐζήτησαν βοήθεια.

Οἱ Σπαρτιᾶται δὲ θέλησαν μὲ κανένα τρόπο νὰ στείλουν βοήθεια. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως πρόθυμα ἐδέχθησαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁμοφύλους τους. Ἔστειλαν 20 πλοῖα μὲ τὸν ἀνάλογο στρατό. Ἐπίσης καὶ ἡ Ἐρετρια τῆς Εὐβοίας ἔστειλε στρατὸ καὶ 5 πλοῖα.

Ὅταν ἔφθασαν στὴν Ἴωνία οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς, ἐνώθη-

καν με τους Ίωνες, έδωξαν την Περσική φρουρά κι έλευθέρωσαν τις Ίωνικές πόλεις.

Έν τῷ μεταξύ ὁ Δαρείος έτοιμάσε πολὺ στρατὸ καὶ ἐπετέθηκε ἐναντίον τῆς Ἰωνίας. Οἱ ὀλίγοι Ἀθηναῖοι καὶ Ἐρετριεῖς ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους. Οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν ὅλες τὶς Ἰωνικὲς πόλεις. Ὅταν ὁ Δαρείος ἔμαθε, ὅτι τοὺς Ἰωνες τοὺς ἐβοήθησαν στὴν ἐπανάστασι οἱ Ἀθηναῖοι ἐθύμωσε πολὺ, ἔρριξε ἕνα βέλος πρὸς τὸν Οὐρανὸ καὶ ἐφώνησε : «ἀξίωσέ με Θεὲ νὰ τιμωρήσω τοὺς Ἀθηναίους». Ἐβαλε μάλιστα ἕνα δοῦλο καὶ τοῦ ἔλεγε τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα : «**Δέσποτα μὴ λησμονήσης νὰ τιμωρήσης τοὺς Ἀθηναίους.**»

Πρῶτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος

Ὁ Δαρείος δὲν ἐλησμόνησε τοὺς Ἀθηναίους. Ἐσκέφθηκε μάλιστα με τὴν εὐκαιρία νὰ κυριεύσῃ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἄρχισε, λοιπόν, νὰ ἐτοιμάζῃ στρατὸ. Πρὶν ξεκινήσῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἔστειλε πρέσβεις νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες «γῆν καὶ ὕδωρ». Αὐτὰ τὰ δυὸ σημάδια ἐφάνεροναν, ὅτι ἀνεγνώριζαν τὸ Δαρεῖο γιὰ νικητὴ καὶ τοῦ δηλώνουν ὑποταγὴ.

Μερικὲς πόλεις ἐφοβήθηκαν, ὅτι δὲν θὰ τὰ βγάλουν πέρα με τόσο μεγάλο κράτος κι ἔδωσαν στοὺς πρέσβεις χῶμα καὶ νερό.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἔδωσαν. Οἱ Σπαρτιᾶται μάλιστα, ἐθύμωσαν τόσο, ποὺ σκότωσαν τοὺς πρέσβεις. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἦτο σωστὸ καὶ τίμιο. Οἱ πρέσβεις καὶ σήμερα ἀκόμη εἶναι πρόσωπα ἀνεύθυνα καὶ σεβαστά. Φαίνεται ὅτι κατάλαβαν τὸ σφάλμα τους κι ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν στὸ Δαρεῖο δυὸ νέους, νὰ προσφέρουν τὴ ζωὴ τους, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς τῶν δύο πρέσβεων.

Ἄλλὰ ποιοὶ θὰ πήγαιναν νὰ πεθάνουν θεληματικά ; Κι ὁμῶς δύο παλληκάρια ὁ **Σπερθίας** κι ὁ **Βούλης** ἐδέχθηκαν καὶ παρουσιάσθηκαν στὸ Δαρεῖο.

—Τι θέλετε παιδιὰ ; τοὺς ἐρώτησε ὁ Δαρεῖος.

—Νὰ μᾶς σκοτώσης, εἶπαν, με θάρρος. Φέρθηκαν ἄσχημα οἱ πατριωτὲς μας καὶ σκότωσαν τοὺς δύο πρέσβεις ποὺ ἐστείλατε στὴ Σπάρτη. Ὅμως μετενόησαν. Μὲ τὸ θάνατο τὸ δικὸ μας θὰ ξεπλυθῇ ἡ ἀτιμία, ποὺ ἔγινε.

Ὁ Δαρείος τόσο ἐθαύμασε τὴν παλληκαριὰ τῶν νέων, ποὺ τοὺς ἐχάρισε τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἄφησε ἐλευθέρους νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους.

Κατὰ τὸ 492 π.Χ. ὁ Δαρείος ἦτο ἔτοιμος. Ἔστειλε τὸ στρατηγὸ Μαρδόνιο με πολὺ στρατὸ καὶ πλοῖα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Μὰ ὁ στόλος περνώντας ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τοῦ **Ἄθω** (Ἄγ. Ὅρος), συνήντησε τόση τρικυμία, ποὺ κατεστράφη. Εἴκοσι χιλιάδες ἄνδρες ἐπνίγηκαν. Οἱ ὑπόλοιποι ἐβγήκαν στὴν ξηρὰ. Χωρὶς πλοῖα βέβαια δὲν μποροῦσαν νὰ προχωρήσουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι ὁ Μαρδόνιος ἐγύρισε ντροπιασμένος, χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ φθάσῃ στὴν Ἑλλάδα.

Δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος

Ὁ Δαρεῖος δὲν ἀπελπίσθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη του ἀποτυχία. Ἐτοίμοσε 100.000 στρατό, 600 πλοῖα κι ἔβαλε δυὸ στρατηγούς, τὸν **Δάτι** καὶ **Ἀρταφέρνη**. Τόσο ἦτο βέβαιος, ὅτι θὰ κυριεύσῃ τὴν Ἑλλάδα, ποῦ τοὺς διέταξε νὰ τοῦ φέρουν δεμένους ὄλους τοὺς Ἀθηναίους στὰ Σοῦσα, στὴν πρωτεύουσά του.

Οἱ δυὸ στρατηγοὶ δὲν πῆγαν παραλία - παραλία, ὅπως ἐπῆγε ὁ Μαρδόνιος, ἀλλὰ ἐπροχώρησαν κατ' εὐθείαν. Ἐκυρίευσαν στὸ δρόμο τοὺς μερικὰ ἑλληνικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου κι ἔφθασαν στὴν Ἐρέτρια, τὴν ὁποῖαν ἐπολιορκήσαν. Ἡ μικρὰ πόλις ἐκράτησε 6 ἡμέρες. Οἱ Πέρσαι τὴν ἔκυρίευσαν, τὴν ἔκαψαν κι ἔστειλαν στὸ Δαρεῖο δεμένους τοὺς ὀλίγους κατοίκους τῆς. Ὑστερα ἐπέρασαν ἀπέναντι στὴν Ἀττικὴ κι ἐστρατοπέδευαν στὸν **Μαραθῶνα**.

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.)

Μαραθῶν, Θερμοπύλαι, Σαλαμίς, Πλαταιαὶ ! Καὶ ποιὸς Ἕλληνας καὶ ξένος ἀκόμη δὲν ξέρει τοὺς δοξασμένους αὐτοὺς τόπους ; Ἡ ἐλευθερία στεφανωμένη πετὰ ἐπάνω ἀπ' τοὺς τόπους αὐτοὺς καὶ ψάλλει τὴν ἀδούλωτῃ ἑλληνικῇ λεβεντιά. Ἡ ἐλευθερία, ποῦ ἐφύτρωσε στὰ χῶματα μας τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἐρριζώσε τόσο βαθειά, ποῦ κανένα χέρι, δὲν θὰ μπορέσῃ ποτὲ νὰ τὴν ξεριζώσῃ.

Στρατὸς 100.000 καὶ 600 πλοῖα δὲν εἶναι βέβαια δύναμις μικρῆ. Πόσο στρατό θὰ μπορούσαν νὰ παρατάξουν αἱ μικραὶ Ἀθῆναι ;

Ἔστειλαν λοιπόν, οἱ Ἀθηναῖοι πρέσβεις στὴ Σπάρτη καὶ ἐζήτησαν βοήθεια. Οἱ Σπαρτιάται ἐδέχθησαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ὅμως ὄχι ἀμέσως. Εἶχαν συνήθεια νὰ μὴ βγάζουν τὸ στρατό τους, ἂν δὲν ἦτο πανσέληνος καὶ ἡ σελήνη τότε ἦτο μόλις 9 ἡμερῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν μόνοι. Ἐμάζευσαν 10.000 στρατὸ κι ἔβαλαν 10 στρατηγούς, ἕναν ἀπὸ κάθε φυλῆ. Ἀρχιστράτηγος θὰ γίνονταν ἕνας ἀπὸ τοὺς 10 γιὰ μιὰ μόνο ἡμέρα. Ἔτσι σὲ 10 ἡμέρες θὰ ἐγίνοντο ὄλοι ἀρχιστράτηγοι. Μεταξὺ τῶν στρατηγῶν ἦτο ὁ ἄριστος στρατηγὸς Μιλτιάδης καὶ ὁ δίκαιος Ἀριστείδης. Στὸ συμβούλιο, ποῦ ἔκαμαν οἱ στρατηγοί, ὁ Ἀριστείδης ἐπρότεινε νὰ παραιτηθοῦν ὄλοι ἀπὸ τὴν ἀρχιστρατηγία καὶ νὰ παραχωρήσουν αὐτὴν στὸν ἰκανώτατο Μιλτιάδη. Αὐτὸς μάλιστα ἔδωσε πρῶτος τὸ παράδειγμα.

Ὅλοι ἐδέχθησαν τὴν πρότασι τοῦ Ἀριστείδη κι ἔτσι ἀρχιστράτηγος ὄρισθη γιὰ ὄλες τὶς ἡμέρες ὁ Μιλτιάδης.

Ὁ Μιλτιάδης ἐπῆρε τὸ στρατό καὶ ἐκίνησε νὰ συναντήσῃ τοὺς Πέρσας στὸν Μαραθῶνα. Πρὶν παραταχθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ μάχη, βλέπουν νὰ φθάνουν τρέχοντας 1000 Πλαταιεῖς· ἡ μόνη βοήθεια ποῦ ἐλάμβαναν οἱ

Ἄθηναίοι. Αὐτὴ ἔστω ἡ μικρὴ βοήθεια
ἔδωσε θάρρος μεγάλο στοὺς Ἄθηναίους.

«Θάρρος, εἶπαν, δὲν εἴμαστε ἐντε-
λῶς μόνοι».

Ὁ Μιλτιάδης γιὰ νὰ σχηματίσῃ τὴν
παράταξι του στὸ ἴδιο μῆκος μὲ τὴν πα-
ράταξι τῶν Περσῶν ἀναγκάσθηκε νὰ ἀ-
ραιώσῃ πολὺ τὸ κέντρο τῆς παρατάξεώς
του καὶ νὰ δυναμώσῃ περισσότερο τὰ δύο
ἄκρα.

Φυσικὰ τὸ κέντρο του θὰ ἦτο πολὺ ἀδύ-
νατο, καὶ θὰ ἔσπαζε ἀπὸ τοὺς Πέρσας
εὐκόλα. Αὐτὸ τὸ ἐγνώριζε ὁ Μιλτιάδης·
εἶχε ὅμως τὸ σκοπὸ του. Οἱ Πέρσαι βλέ-
ποντας τοὺς ὀλίγους Ἄθηναίους, ἐγελοῦ-
σαν. Δὲν ἐφαντάζονταν ποτέ, ὅτι οἱ ὀλίγοι
ἐκεῖνοι ἄνδρες εἶχαν ψυχὴ λιονταριοῦ.
Ὅταν συμπληρώθηκε ἡ παράταξις, ὁ Μιλ-
τιάδης δὲν ἐπερίμενε καὶ δίνει πρῶτος τὸ
σύστημα τῆς μάχης. Ἐσήμαναν οἱ σάλπιγ-
γες κι ὄλοι μὲ ἀλαλαγμοὺς καὶ κραυγῆς
ὄρμουδν σὰν ἀφρισμένο κῶμα.

Τὸ κέντρο τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως
ἐνίκηθη καὶ ἄρχισε σιγὰ - σιγὰ νὰ ὑποχω-
ρῇ, ἀλλὰ τὰ δύο ἄκρα ἐνίκησαν τοὺς ἀπέ-
ναντί τους Πέρσας καὶ ἐπροχωροῦσαν. Σὲ μιὰ στιγμή κλείουν τὰ δύο ἄκρα
τῶν Ἑλλήνων δεξιὰ - ἀριστερά, ἐνώνονται καὶ κτυποῦν ἀπὸ πίσω τὸ
κέντρο τῶν Περσῶν ποὺ εἶχε στὸ μεταξὺ προχωρήσει. Τί ἔγινε τότε δὲν
περιγράφεται.

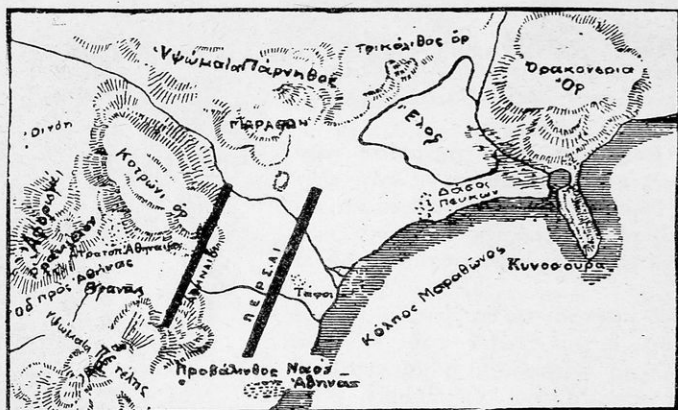
Οἱ Πέρσαι εὐρέθησαν κυκλωμένοι, ἔχασαν τὸ θάρρος τους, ἄφησαν τὴ
μάχη κι ἔτρεχαν σὰν λαγοὶ πρὸς τὴν παραλία, ποὺ ἦσαν τὰ πλοῖά τους. Τότε
ἄρχισε ἡ σφαγὴ. Οἱ Ἕλληνες ἐκουράσθηκαν νὰ σκοτώνουν. Ἐντρομοὶ οἱ
Πέρσαι ἔμπαιναν μέσα στὰ πλοῖα καὶ προσπαθοῦσαν ν' ἀνοίχθουν γρή-
γορα στὴ θάλασσα νὰ γλυτώσουν. Στὴν παραλία, ἄλλη σφαγὴ. Ἐδῶ
ἄς εἰποῦμε τὴν παλληκαριά τοῦ **Κυναίγειρου**. Ἐνας ὀπλίτης Ἄθηναῖος,
ὁ Κυναίγειρος, ἄρπαξε μὲ τὸ χεῖρι του ἓνα πλοῖο, ποὺ ἦτο ἔτοιμο νὰ φύγῃ.
Οἱ ναῦτες μὲ μιὰ τσεκουριά τοῦ κόβουν τὸ χεῖρι, ἀλλὰ ὁ Κυναίγειρος τ'
ἀρπάζει μὲ τ' ἄλλο. Τοῦ κόβουν καὶ τὸ ἄλλο του χεῖρι. Τότε τὸ ἀτρό-
μητο παλληκάρι ἀρπάζει μὲ τὰ δόντια του τὸ καράβι.

Τὰ πλοῖα ἔκοψαν γρήγορα τίς ἀγκυρές τους κι ἔφυγαν. Ἡ μάχη
ἔτελειωσε καὶ στὰ ἔνδοξα χῶματα τοῦ Μαραθῶνος ἔμειναν ξαπλωμένοι
6.400 Πέρσαι νεκροί. Ἀπὸ τοὺς Ἄθηναίους ἐσκοτώθηκαν μόνον 192.

Ἐνας ὀπλίτης Ἄθηναῖος, σὰν ἔληξε ἡ μάχη, τρέχει μὲ τὴ βαρεῖά

Ὁ Μιλτιάδης

Ἡ θέσις τῶν ἀντιπύλων στὸ Μαραθῶνα

πανοπλία του γιὰ τὰς Ἀθήνας ν' ἀναγγεῖλῃ τὴ μεγάλη εἰδησι τῆς νίκης. Σαράντα δύο χιλιόμετρα τὰ ἔτρεξε γιὰ δύο ὧρες.

Μόλις ἐμπήκε στὰς Ἀθήνας εἶπε : «χαίρετε, νενικήκαμεν» κι ἀπὸ τὸν κόπο ἔπεσε νεκρός.

Οἱ σκοποὶ τοῦ βουνοῦ, ποὺ παρακολουθοῦσαν μὲ τὸ μάτι τὰ Περσικὰ πλοῖα, εἰδοποίησαν τὸ Μιλτιάδη, ὅτι τὰ πλοῖα τραβοῦν γιὰ τὸν Πειραιᾶ. Οἱ Πέρσαι ἐσκέφθησαν, ὅτι θὰ εὔρουν τὰς Ἀθήνας δίχως στρατὸ κι εὐκόλα θὰ τὰς κυριεύσουν.

Ὁ Μιλτιάδης ἀμέσως, ἀφήνει τὸν δίκαιο Ἀριστείδη μὲ ὀλίγους στρατιῶτες νὰ φυλάσῃ τὰ λάφυρα καὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ φθάνει στὰς Ἀθήνας. Οἱ Πέρσαι, ὅταν τὴν ἄλλη ἡμέρα εἶδαν τοὺς Ἀθηναίους παρατεταγμένους γιὰ μάχη, οὔτε βγήκαν ἔξω ἀπὸ τὰ πλοῖα τους, ἀλλὰ ἐγύρισαν ντροπιασμένοι στὴν πατρίδα τους.

Μιά μέρα ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχη ἔφθασαν 2.000 Σπαρτιῶται. Ἀλλὰ δὲν ἐχρειάζονταν ἤτο πλέον ἀργά. Ἐχάρηκαν βέβαια γιὰ τὴ λαμπρὴ νίκη κι ἔδωσαν τὰ συγχαρητήριά τους στοὺς Ἀθηναίους.

Τὰ πλοῖα λάφυρα ποὺ ἄφησαν οἱ Πέρσαι στὸ Μαραθῶνα τὰ μοιράσθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἔδωσαν ἓνα μεγάλο μερίδιο στοὺς γενναίους Πλαταιεῖς κι ἀφιέρωσαν πολλὰ στὴ θεᾶ Ἀθηνᾶ, στὸ θεὸ Ἀπόλλωνα καὶ στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Θάνατος τοῦ Μιλτιάδου

Ὁ Μιλτιάδης ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνος ἐδοξάσθηκε πάρα πολὺ. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν στὸ στόμα τους τὸ ὄνομά του. Τὸ τέλος του ὅμως δὲν ἦτο καλὸ.

Ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοῦ ἔδωσαν 70 πλοῖα μὲ στρατὸ, γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴ νῆσο Πάρο, ποὺ ἐβοήθησε τοὺς Πέρσας μὲ ἓνα πλοῖο

Ὁ Μιλτιάδης ἐπολιόρησε τὴν Πάρο εἴκοσι ἕξι ἡμέρες. Ἀναγκάσθηκε ὁμως νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος, γιατί εἶχε πληγωθῆ στο πόδι.

Οἱ ἐχθροὶ του, ποὺ πολὺ τὸν εἶχαν ζηλέψει γιὰ τὴ μεγάλη του δόξα, τὸν κατηγορήσαν στοὺς Ἀθηναίους, ὅτι δῆθεν πληρώθηκε ἀπὸ τοὺς Πέρσας, γιὰ νὰ μὴν κυριεύσῃ τὴν Πάρο.

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐπίστευσαν καὶ κατεδίκαν τὸ Μιλτιάδη νὰ πληρώσῃ πρόστιμο 50 τάλαντα. (Πολλὰ χρήματα· κάθε τάλαντο εἶχε 6.000 χρυσὲς δραχμές). Ὁ δυστυχὴς Μιλτιάδης δὲν εἶχε νὰ τὰ πληρώσῃ καὶ ἀπέθανε στὴ φυλακῇ. Τὸ πρόστιμο αὐτὸ τὸ ἐπλήρωσε ἀργότερα ὁ υἱὸς του ὁ Κίμων.

Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μιλτιάδου στάς Ἀθήνας ἐφάνηκαν δύο ἄνδρες : ὁ Ἀριστείδης, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν μεγάλη τιμιότητα, ὠνομάσθηκε δίκαιος. (Γι' αὐτὸν εἶπαμε ὀλίγα στὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνος) καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἄνθρωπος μαλακός, ἄκακος καὶ ἀγαποῦσε μὲ πάθος τὴν πατρίδα του. Τὸ ἀντίθετο ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὀρμητικὸς, δραστήριος καὶ πολὺ φιλόδοξος. Ἦτο ἄστατος στὰ νειάτὰ του καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὶς διασκεδάσεις. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ κατόρθωμα τοῦ Μιλτιάδου, ἔλλαξε τὶς πρώτους του νεανικὲς συνήθειες κι ἄρχισε νὰ σκέπτεται πῶς θὰ δοξασθῆ κι αὐτός. Στους φίλους του, ποὺ τὸν ἐρωτοῦσαν, γιατί ἔλλαξε τόσο, ἔλεγε : « Δὲν μὲ ἀφήνει νὰ ἡσυχάσω ἢ δόξα τοῦ Μιλτιάδου ».

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀνδρῶν ἐγεννήθηκε μιὰ φιλονικία. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζε, ὅτι ὁ Δαρεῖος δὲν θὰ μείνῃ ἡσυχος ἀλλὰ θὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ πάλι ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ὁι Ἀθηναῖοι, ἔλεγε, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Δαρείου, ποὺ αὐτὴ τῇ φορᾷ θὰ εἶναι ἀναρίθμητος. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κάμωμε πολλὰ πλοῖα, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσωμε τοὺς Πέρσας στὴ θάλασσα ».

Ὁ Ἀριστείδης εἶχε ἀντίθετη γνώμη. Ὑπεστήριζε, ὅτι θὰ μπορέσουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Πέρσας στὴν ξηρὰ, ὅπως ἔκαμαν καὶ στο Μαραθῶνα.

Ἡ φιλονικία αὐτὴ τῶν δύο ἀνδρῶν ἐκράτησε ἀρκετὸ χρόνο. Στὸ τέ-

Μαραθωνομάχος

Οι Ἀθηναῖοι ψηφίζουν τὴν ἐξορία τοῦ Ἀριστείδου.

λος ἐπεκράτησε ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ στείλῃ στὴν ἐξορία τὸν δίκαιο Ἀριστείδη. Ἔτσι ἔμεινε ἀνενόχλητος ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ πρόγραμμά του.

Ὁ δίκαιος καὶ ἄκακος Ἀριστείδης, φεύγοντας γιὰ τὴν ἐξορία, ἐσήκωσε τὰ χέρια του στὸν Οὐρανὸ καὶ εἶπε : «Φεύγω καὶ εὐχομαι ποτὲ ἡ πατρίδα μου νὰ μὴ λάβῃ τὴν ἀνάγκη μου».

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφρόντισε καὶ ἔκαμαν οἱ Ἀθηναῖοι 200 πλοῖα μὲ ἄριστα γυμνασμένους ναυτεῖς. Ὅπως θὰ ἴδοῦμε παρακάτω, ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν εἶχε ἄδικο.

Ἔ ρ γ α σ ί ε ς

- 1) Σήμερα φεύγουν Ἕλληνες πρὸς ξένα μέρη ; Τί λέγετε, μπορεῖ ἡ Ἑλλάς νὰ θρέψῃ τὸν πληθυσμὸς της ;
- 2) Ὑπάρχουν σήμερα Ἴωνες στὴ Μ. Ἀσία ; Ναι ἢ ὄχι καὶ γιατί ;
- 3) Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ πράξις τοῦ Σπερθίου καὶ τοῦ Βούλη. Κάμετε μιὰ ἐκθεσὴ γι' αὐτούς
- 4) Ἐνᾶς στρατιώτης Ἀθηναῖος μὲ πόσους Πέρσας ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ στὸ Μαραθῶνα ;
- 5) Εἶναι τελείως δικαιολογημένοι οἱ Σπαρτιάται, πού δὲν ἔστειλαν ἀμέσως βοήθεια στοὺς Ἀθηναίους ;
- 6) Γιατί δὲν ἐτηλεφωνοῦσαν ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα στὰς Ἀθῆνας γιὰ ν' ἀναγγελοῦν τὴ νίκη ;
- 7) Νὰ εὑρετε στὸ χάρτη, τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὴν Ἐρέτρια, τὸ Μαραθῶνα καὶ τὴν νῆσο Πάρο.

Τρίτη έκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος

“Ὅπως εἶχε προβλέψει ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔτσι κι ἔγινε. Ὁ Δαρεῖος, ὅταν ἔμαθε τὴν καταστροφή τοῦ στρατοῦ του στὸ Μαραθῶνα ἄφρισε ἀπὸ τὸ θυμὸ του καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐτοιμάσῃ νέα ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Στὸ μεταξύ ὅμως ἀπέθανε. Βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἔγινε τότε ὁ υἱὸς του ὁ Ξέρξης. Ὁ Ξέρξης, ὅπως θὰ ἴδουμε παρακάτω, ἦτο ἕνας ζιππασμένος καὶ ἀνόητος βασιλεὺς. Ἐξηκολούθησε τὶς πολεμικὲς ἐτοιμασίαι τοῦ πατέρα του καὶ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 480 π.Χ. ἦτο ἔτοιμος.

Ἄδεν ἀνεγνώριζε κανένα στρατηγὸ ἰκανὸ νὰ τὸν στείλῃ στὴν Ἑλλάδα, γι’ αὐτὸ ξεκίνησε ὁ ἴδιος μὲ δυόμισι ἑκατομμύρια στρατὸ, 80.000 ἵππικὸ, 1207 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3.000 φορτηγὰ.

Τόσος στρατὸς καὶ ἵππικὸ δὲν ἦτο βέβαια δυνατὸν νὰ πᾶνε διὰ θαλάσσης. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ πάῃ διὰ ξηρᾶς καὶ τὰ πλοῖά του νὰ ἀκολουθοῦν παραλίαι - παραλίαι.

Γιὰ νὰ περάσῃ τὸν Ἑλλησποντο, διέταξε τοὺς μηχανικοὺς του καὶ ἔκαμαν γέφυρες. Πρὶν προλάβῃ, ὅμως νὰ χαρῆ τὶς γέφυρές του, ἡ τρικυμία τὶς κατέστρεψε. Ἐθύμωσε τότε, πού ἡ θάλασσα δὲν ἐσεβάσθηκε τὸ Μεγάλου Βασιλέα καὶ διέταξε ὁ ἀνόητος νὰ τῆς δώσουν 300 βουρδουλιές.

“Ἄλλοι μηχανικοὶ ἔκαμαν δυὸ νέες γέφυρες πῶ γερές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐπέρασε ὁ πολυάριθμος στρατὸς του.

Ἐπέρασε τὴ Θράκη, τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν κι ἔφθασε στὴ Χαλκιδική. Φόβος καὶ τρόμος ἔπιανε τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν, πού ἐπερνοῦσε. Ποιὸς μποροῦσε νὰ ἀντισταθῇ; Καὶ τὰ ποτάμια ἐστεῖρευαν στὸ πέρασμα τόσοῦ στρατοῦ καὶ ἵππικοῦ.

Στὴ Χαλκιδική, γιὰ νὰ μὴν πάθῃ, ὅτι ἐπάθε ὁ Μαρδόνιος, διέταξε κι ἔκοψαν τὴ Χερσόνησο τοῦ Ἄθω, ἔκαμαν δηλ. **διώρυγα** καὶ ἐπέρασαν τὰ πλοῖά του.

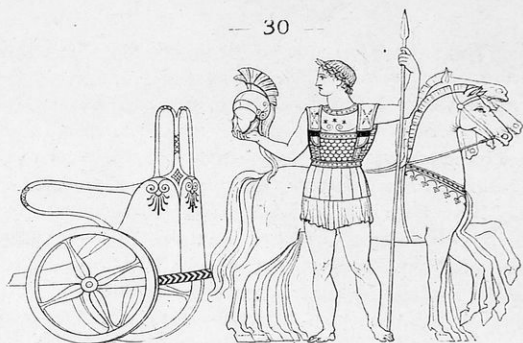
Τὸ Συμβούλιο τῶν Ἑλλήνων

Ὁ κίνδυνος, ὅπως καθέννας καταλαβαίνει, ἦτο μεγάλος. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ βγάλῃ πέρα ἡ μικρὴ Ἑλλάς μὲ τόσο ἀμέτρητο στρατὸ; Ἡ μεγάλη ὅμως ἀξία τῆς ἐλευθερίας δὲν ἄφηνε τὸ φόβο νὰ φωλιάσῃ στὶς Ἑλληνικὲς ψυχές.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν, ὅτι ὁ Ξέρξης κατεβαίνει μὲ τόσο στρατὸ καὶ πλοῖα ἐμαζεύθησαν στὴν Κόρινθο ν’ ἀποφασίσουν τί νὰ κάμουν.

Στὸ συμβούλιο αὐτὸ ἀπεφάσισαν :

- 1) Νὰ πιάσουν μὲ στρατὸ τὰ Στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴ διάβασιν τοῦ Ξέρξη, καὶ
- 2) Νὰ στείλουν πλοῖα νὰ πιάσουν τὸ στενὸ τῆς Εὐβοίας ἀπέναντι

Ἄρμα στήν ἐποχή τοῦ Ξέρξου

τῶν Θερμοπυλῶν, γιά νά ἐμποδίσουν τόν Περσικό στόλο νά περάσῃ πρὸς τὰ κάτω.

Σύμφωνα μὲ τίς ἀποφάσεις αὐτές ἐπῆγε στὰ στενά τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μὲ 300 Σπαρτιάτας καὶ 7.000 ἄλλους Ἕλληνας. Οἱ Πέρσαι θά ἐπερνοῦσαν ἀναγκαστικά ἀπὸ τὰ στενά ἐκεῖνα, γιατί δὲν ὑπῆρχε ἄλλος δρόμος. Στενό τὸ μέρος, καθὼς ἦτο, δὲν μπορούσαν οἱ Πέρσαι νά χρησιμοποιοῦσαν μεγάλες δυνάμεις.

Ὁ Ἕλληνικὸς στόλος μὲ 280 πλοῖα καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σπαρτιάτη Εὐρυβιάδη, ἐπίασε τὸ ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας Ἀρτεμῖσιο.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν

Ὅταν ἐφθασε ὁ Ξέρξης στὰ στενά κι ἔμαθε, πὼς μιὰ φούχτα Ἕλληνες θέλουν νά ἐμποδίσουν τὸ διάβα του, ἐγέλασε καὶ ξιππασμένος ἀλλὰ καὶ ἀνόητος, ὅπως ἦτο, ἔστειλε κήρυκες στὸ Λεωνίδα, νά τοῦ παραδώσῃ τὰ δπλα.

Ὁ Λεωνίδας τοῦ ἀπήντησε μὲ τὰ δυὸ ἀθάνατα ἐκεῖνα λόγια: «μολὼν λαβέ». Δηλαδή: «Ἐλα νά τὰ πάρῃς». Κάποιος Ἕλλην ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα εἶπε στοὺς Σπαρτιάτας: «Δυστυχισμένοι, οἱ Πέρσαι εἶναι τόσο πολλοί, πὸς μὲ τὰ βέλη τους μπορούν νά σκεπάσουν τὸν ἥλιο». «Τόσο τὸ καλύτερο, τοῦ ἀπήντησαν, θά πολεμήσωμε στὴ σκιά».

Ὁ Ξέρξης, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀπάντησι τοῦ Λεωνίδα, ἐθύμωσε καὶ διέταξε τὸ στρατό του νά πάῃ καὶ νά τοῦ φέρῃ δεμένους τοὺς «αὐθάδεις Ἕλληνας». Ὅλες οἱ ἐπιθέσεις τῶν Περσῶν τὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη ἡμέρα τῆς μάχης ἀπέτύχαν. Ἀκλόνητοι οἱ ἄνδρεῖοι Ἕλληνες ἔμεναν στίς θέσεις τους. Τὸ στενό εἶχε γεμίσει μὲ νεκροὺς τῶν Περσῶν. Ὁ Ξέρξης ἀφρίζει ἀπὸ τὸν θυμὸ του καὶ στέλλει τὸ καλύτερο τμήμα τοῦ στρατοῦ του, τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων. Ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτό, ἂν καὶ ἐπολέμησε γενναῖα, ἀναγκάσθηκε νά ὑποχωρήσῃ ἀποδεκατισμένο.

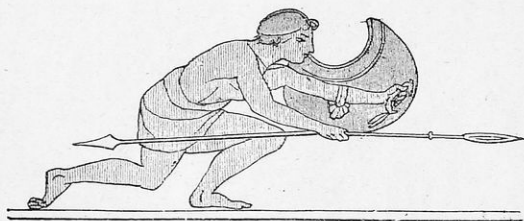
Ὁ Ξέρξης ἄρχισε νά τὰ χάνῃ καὶ δὲν ἤξερε τί νά κάμῃ. Οἱ προδό-

τες δυστυχώς δὲν λείπουν ποτέ! Ἕνας κακὸς Ἕλλην, ὁ Ἐφιάλτης, ποὺ τὸ ὄνομά του μένει ἀτιμασμένο στὴν ἱστορία, παρουσιάσθηκε στὸν Ξέρξη, καὶ τὸν βγάζει ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση.

Γιὰ λίγα χρήματα ἐδέχθηκε νὰ προδώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὁδήγησε τὴ νύκτα 20.000 Πέρσας, ἀπὸ ἓνα κρυφὸ μονοπάτι τοῦ βρυνοῦ, ποὺ ἔβγαине στὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Τὸ μονοπάτι αὐτὸ τὸ ἐφύλασσαν ὀλίγοι Φωκεῖς. Ὅταν εἶδαν τὸν Περσικὸ στρατό, ἔτρεξαν καὶ εἰδοποίησαν τὸ Λεωνίδα.

Ὁ Λεωνίδας κατάλαβε, ὅτι δὲν ὑπάρχει πιά ἐλπίς σωτηρίας. Ἐκάλεσε ὄλους τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοὺς εἶπε: «Παιδιὰ προδοθήκαμε. Σὲ λίγο θὰ εἴμεθα κυκλωμένοι καὶ ἡ καταστροφή μας εἶναι βεβαία. Λοιπὸν ἐσεῖς νὰ φύγετε, γιατί θὰ χρειασθῆτε ἄλλου. Ἐμεῖς ὅμως οἱ Σπαρτιῶται θὰ μείνωμε ἐδῶ νὰ ἀποθάνωμε ὄλοι. Οἱ νόμοι τῆς Πατρίδος μας γράφουν ἢ νὰ νικοῦμε ἢ νὰ πεθαίνωμε». Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν. Μόνο 700 Θεσπιεῖς ἔμειναν· μὲ κανένα τρόπο δὲν ἐπεισθήκαν νὰ φύγουν.

Ὁ Λεωνίδας δὲν ἐπερίμενε νὰ κυκλωθῆ, ἀλλὰ μόλις ἔφυγαν οἱ Ἕλληνες ὥρμησε μὲ τὰ 300 παλληκάρια του καὶ τοὺς γενναίους Θεσπιεῖς ἐναντίον τῶν Περ-

Ἐλαφρὰ ὠπλισμένοι Ἕλλην πολεμιστῆς

σῶν. Στὸ μεταξύ ἔφθασε κι ὁ Περσικὸς στρατὸς ἀπὸ τὸ κρυφὸ μονοπάτι. Τώρα οἱ Ἕλληνες εὐρίσκονται «μεταξὺ δύο πυρῶν» ὅπως λέγουν οἱ σημερινοὶ στρατιωτικοί. Ἐκτυπῶντο ἀπὸ ἔμπρὸς καὶ ἀπὸ ὀπίσω. Σπάζουν τὰ σπαθιά τους καὶ τραβοῦν τὰ μαχαίρια. Πολεμοῦν σὰ λιοντάρια μὲ πέτρες, μὲ ξύλα, μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ δόντια τους. Σωρὸς τὰ ἐχθρικά πτώματα μπροστὰ καὶ ὀπίσω τους.

Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε τρομερή, ὥσπου ἔπεσε, πολεμώντας λιονταρίσια καὶ ὁ τελευταῖος Ἕλλην. Ἐτσι ἐτελείωσε ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔμαθε ὁ κόσμος ὄλος, ὅτι οἱ Ἕλληνες ξέρουν νὰ πολεμοῦν, μὰ ξέρουν καὶ νὰ πεθαίνουν γιὰ τὴν πατρίδα τους.

Ἀργότερα οἱ Ἕλληνες ἔσθησαν στὶς Θερμοπύλες ἓνα μαρμάρينو λιοντάρι μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφή:

Ὡ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι
τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι
Δηλαδή:

Ὅποιος κι ἂν εἶσαι, ποὺ περνᾷς, ἄκου, ξένη διαβάτη:
Ἄν τύχη σὸ ταξίδι σου περάσῃς ἀπ' τὴ Σπάρτη,
νὰ πῆς πὼς ἐδῶ εἴμαστε εἰς τὰ στενά θαυμάσιοι,
πιστοὶ στοὺς νόμους ποὺ ἔβαλε ἡ Σπάρτη ἡ δοξασιμένη.

Ἕλλην ὀπλίτης

Στὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμῖσιο τῆς Εὐβοίας ὁ Ἕλληνικός στόλος ἐκυρίευσε 30 Περσικά πλοῖα. Ὅταν ὁμως ἔμαθαν, ὅτι ὁ Ξέρξης ἐκυρίευσε τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν, τὰ Ἕλληνικά πλοῖα δὲν ἐξηκολούθησαν τὴ ναυμαχίᾳ· ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Ἀρτεμῖσιο, γιατί δὲν εἶχαν πιά λόγο νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ ἐπῆγαν στὴ Σαλαμίνα.

Ὁ Ξέρξης καταστρέφει τὰς Ἀθήνας

Ὁ Ξέρξης κατέβαινε, σὰ χειμαρρος πλέον πρὸς νότο. Τίποτα πιά δὲν μπορούσε νὰ τὸν σταματήσει.

Τραγικὴ ἦτο ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων. Τί νὰ κάμουν ; ἐπῆγαν καὶ ἐρώτησαν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Τὸ Μαντεῖο ἀπήντησε, ὅτι μόνον τὰ ξύλινα τεῖχη θὰ τοὺς σώσουν. Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπε ὅτι «ξύλινα τεῖχη» ἐννοεῖ τὸ Μαντεῖο τὰ πλοῖα. Καὶ δὲν εἶχε ἄδικο. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν στὸ Θεμιστοκλῆ, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πόλι κι ἐμπῆκαν στὰ πλοῖα. Τὰ γυναῖκόπαιδα καὶ τοὺς γέρους τοὺς ἔστειλαν στὴ Σαλαμίνα καὶ στὴν Αἴγινα.

Οἱ Πέρσαι χωρὶς καμμιὰ ἀντίστασι ἐμπῆκαν στὰς Ἀθήνας, κατέσφα-

ξαν μερικούς γέρους, που είχαν κλεισθή στα τείχη της 'Ακροπόλεως και έκαψαν την πόλι και τὰ ιερά της.

'Ο Ξέρξης έκαψε την 'Αθήνα, που τόσο την μισούσε, αλλά την φυγή της δέν την έκαψε. Καμμιά δύναμις δέν μπορεί νά άφανίση τις έλευθερες ψυχές.

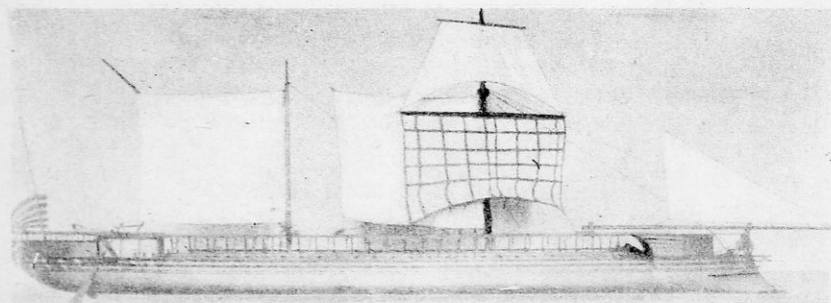
Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος (480 π.Χ.)

Στά στενά τῆς Σαλαμῖνος συγκεντρώθηκαν όλα τὰ Ἑλληνικά πλοῖα. Ὀλος ὁ στόλος ἦτο 378 πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 200 ἦσαν τῶν Ἀθηναίων, 16 τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἀρχηγός ὄλου τοῦ στόλου ἦτο ὁ Σπαρτιάτης **Εὐρυβιάδης**· τῶν Ἀθηναϊκῶν πλοίων ἀρχηγός ἦτο ὁ **Θεμιστοκλῆς**.

Οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ στό ναυτικὸ συμβούλιο, πού ἔγινε, διεφώνησαν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέμενε νά γίνῃ ἡ ναυμαχία στό στενὸ τῆς Σαλαμῖνος. «Τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν, ἔλεγε, εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα. Στά στενά τῆς Σαλαμῖνος δέν θά χωροῦν καὶ δὲ θά μποροῦν νά κινουῦνται εὐκολα». «Ἄξι, ἔλεγε ὁ Εὐρυβιάδης, ἡ ναυμαχία πρέπει νά δοθῇ κοντὰ στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ θά ἔχωμε καὶ τὸ στρατὸ βοήθεια, πού εἶναι συγκεντρωμένος στὸν Ἴσθμό». Ἡ διαφωνία ἦτο μεγάλη· κι οἱ δυὸ ἐπέμεναν στὴ γνώμη τους. Σὲ μιὰ στιγμή ὁ ὀξύθυμος Εὐρυβιάδης ἐθύμως κι ἐσήκωσε τὸ ραβδί του νά κτυπήσῃ τὸ Θεμιστοκλῆ. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἀτάραχος τοῦ εἶπε: «**πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ**», δηλ. κτύπησέ με, ἀλλὰ ἄκουσέ με. Ὁ Εὐρυβιάδης ἐπέμενε πολὺ στὴ γνώμη του.

Βλέποντας ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι δέν μποροῦσε νά πείσῃ τὸν Εὐρυβιάδη, ἐσκέφθηκε νά μεταχειρισθῇ τὴν πονηρία.

Ἔστειλε κρυφὰ τὸν πιστὸ του δοῦλο Σίκινο στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ παραγγέλλει τὰ ἑξῆς: «Μεγάλε Βασιλεῦ, δέν εἶμαι ἐχθρὸς σου εἶμαι φίλος σου. Μάθε ὅτι οἱ Ἕλληνες σκέπτονται νά φύγουν. Συμφέρον σου

Πολεμικὸ πλοῖο (τριήρης)

είναι νά τούς κλείσης τώρα πού εϋρίσκονται στή Σαλαμίνα και νά τούς πιάσης όλους».

‘Ο ανόητος Ξέρξης έπεσε στήν παγίδα κι έστειλε τή νύκτα τό στόλο κι έκλεισε τά ‘Ελληνικά πλοία στό στενό.

‘Ο δίκαιος ‘Αριστείδης, πού ήτο έξόριστος στήν Αΐγινα, όταν είδε Περσικά πλοία νά κυκλώνουν τόν ‘Ελληνικό στόλο, μπήκε σέ μιά βαρκούλα και μέ κίνδυνο τής ζωής του κατώρθωσε κι έφθασε στά ‘Ελληνικά πλοία. Εϋρίσκει τόν έχθρό του Θεμιστοκλή, τόν χαιρετά και τοϋ λέγει, ότι έκλεισθηκαν από τά Περσικά πλοία. ‘Ο Θεμιστοκλής, τόν άγκάλιασε, τόν έφίλησε και τοϋ είπε τό μυστικό. ‘Από τότε οί δυό πολιτικοί άνδρες έγιναν οί καλύτεροι φίλοι.

“Όταν είδε ό Εϋρυβιάδης και οί άλλοι ότι δέν έχουν πιά δρόμο νά φύγουν αναγκάσθηκαν νά δώσουν τή ναυμαχία στή Σαλαμίνα. Μόλις έχάραξε ή αύγή τής 1ης Σεπτεμβρίου τοϋ 480 π. Χ. έκτύπησαν οί σάλπιγγες κι από τά στόματα όλων τών ‘Ελλήνων άντήχησε τό πολεμικό τραγούδι : «**Έμπρός παιδιά τών ‘Ελλήνων, σώζετε τήν πατρίδα**».

Τά μικρά αλλά εύκίνητα ‘Ελληνικά πλοία ώρμησαν σαν δελφίνια και κάρφωναν μέ τά σιδερένια έμβολά τους τά Περσικά καράβια άλλα έβούλιαζαν κι άλλα έκυριευαν. “Όταν τό έμβολο δέν ξεκολλούσε από τό έχθρικό καράβι, οί ‘Ελληνες πηδοϋσαν μέσα και κατέσφαζαν τούς ναϋτες. ‘Η θάλασσα σέ λίγο είχε γεμίσει συντρίμμια, νεκρούς και ναυαγούς.

‘Ο Ξέρξης, πού είχε στήσει τό θρόνο του στο δρος Αιγάλεω, για νά βλέπη τή ναυμαχία, είχε χάσει τή μιλιά του και τό χρώμα του. Τόσος φόβος και τρόμος τόν έπιασε πού, άν και είχε τόσο πολϋ στρατό αποφασίζει νά φύγη.

‘Αφήνει τό στρατηγό του Μαρδόνιο μέ 300.000 στρατό στή Θεσσαλία, για νά κυριεύση τήν ‘Ελλάδα και φεύγει ντροπιασμένος για τήν πατρίδα του. “Όταν έφθασε στον ‘Ελλησποντο, εύρηκε τίς γέφυρες χαλασμένες από τρικυμία και αναγκάζεται νά περάση μέ μιά βαρκούλα, σαν κοινός ψαράς, ό μεγάλος και ζιτπασμένος βασιλιάς.

‘Η Σαλαμίς μαζί μέ τό Μαραθώνα και τας Θερμοπύλας δείχνουν σέ μās και στον κόσμο όλον, ότι ή έλευθερία τής πατρίδος αγοράζεται μέ αίμα και ότι ό θάνατος για τήν πατρίδα δέν είναι θάνατος· είναι άθανασία.

ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

*Πώς γιγαντώνεται ή ψυχή σέ τούτα τά πελάγη
‘Αντρείνεται, παίρνει καρδιά και σ’ άλλα χρόνια πάγει
Και βλέπω, βλέπω μέ τό νοϋ και τής καρδιάς τό μάτι
άπό καράβια άμέτρητα τή θάλασσα γεμάτη.
‘Ο Ξέρξης τά καράβια του περήφανος ξανοίγει
Θά έχη ένα άπ’ όλα αυτά τό βράδυ για νά φύγη :*

*Φεύγουν οί Πέρσες φεύγουνε μέ τά πανιά σχισμένα.
Βλέπω καράβια σάν βουνά στούς βγάχους τσακισμένα.
'Ακούω τρώμου προσευχές, τραγούδια και κατάρα
και φροκαλλίζει ή θάλασσα του Ξέρξη την Τιάρα.*

Λγ. Παράσογυ

Προτάσεις του Μαρδονίου προς τους 'Αθηναίους

"Όταν έφυγε ο Ξέρξης, οί 'Αθηναίοι έγύρισαν στάς 'Αθήνας. Δέν εϋρήκαν, βέβαια, παρά μόνον έρείπια. 'Επάνω όμως από τά έρείπια αυτά έφτερούγιζε ή έλευθερία.

'Ο Περσικός κίνδυνος ελιγόστεισε βέβαια, αλλά και δέν εξέλιπε τελείως. 'Ο Μαρδόνιος μέ αρκετό στρατό έμενε στή Θεσσαλία, περιμένοντας την άνοιξη νά έπιτεθή και πάλι έναντίον των 'Αθηναίων.

Πρίν ξεκινήση για την 'Αττική, ο Μαρδόνιος, θέλησε νά διαιρέση τους "Ελληνες. Σκέφθηκε, ότι έτσι θά κατορθώση εύκολώτερα νά κυριεύση την 'Ελλάδα. "Εστειλε, λοιπόν, τό βασιλέα της Μακεδονίας νά προτείνη στους 'Αθηναίους νά χωρισθούν από τους άλλους "Ελληνες, μέ την υπόσχεση νά τους ξανακτήση την πόλι και νά τους πληρώση δλες τίς ζημίες που έπαθαν, άρκει μονάχα νά γίνουν φίλοι του.

"Όταν τό έμαθαν οί Σπαρτιάται, φοβήθηκαν, μήπως οί 'Αθηναίοι δεχθούν. "Εστειλαν, λοιπόν, πρέσβεις εις τάς 'Αθήνας και παρακαλούσαν τους 'Αθηναίους νά μη δεχθούν τάς προτάσεις του Μαρδονίου. «Τό ξερομε, τους ειπαν, ότι εισθε κατεστραμμένοι, άλλ' έμεις, ότι μπορέσουμε θά σάς προσφέρωμε».

Οί 'Αθηναίοι εις μέν τους πρέσβεις του Μαρδονίου απάντησαν: «'Όσο ο ήλιος εξακολουθει νά βγαίνει από την άνατολή, οί 'Αθηναίοι ποτέ δε θά συμμαχήσουν μέ τους Πέρσας».

Εις δε τους Σπαρτιάτας απάντησαν: «"Αδικα έφοβηθήκατε. Σας ευχαριστούμε για την βοήθεια, που λέγετε ότι θά μιάς δώσετε' όμως δε την δεχόμεθα. Θά εργασθούμε μόνοι μας για νά ξανακτήσωμε την πόλι μας και νά θρέψωμε τά παιδιά μας. 'Εκείνο που θέλωμε είναι, νά στείλετε όσο πιο γρήγορα μπορέσετε, στρατό, για νά άντιμετωπίσωμε όλοι μαζί τό Μαρδόνιο».

Οί Σπαρτιάται έμειναν ευχαριστημένοι από την απάντησι των 'Αθηναίων και έθαύμασαν την γενναία και ευγενική ψυχή τους.

'Η μάχη των Πλαταιών

'Ο Μαρδόνιος κατά την άνοιξη του 479 π. Χ. ξεκίνησε πάλι για την 'Αττική, κατέλαβε τάς 'Αθήνας και άπετελείωσε την καταστροφή. Οί 'Αθηναίοι, έννοείται, ξαναμπήκαν στα πλοία.

'Ο Μαρδόνιος έκατάλαβε, ότι οί "Ελληνες δέν θά αποφύγουν τη

μάχη, γι' αὐτὸ ἐπήγχε κι ἐστρατοπέδευσε στὰς Πλαταιάς τῆς Βοιωτίας. Τὸ μέρος ἦτο πλατὺ καὶ κατάλληλο γιὰ τὸν πολὺ στρατὸ του.

Ὁλος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, 110.000 περίπου, ἐμαζεύθηκε στὴν Ἐλευσίνα καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Σπαρτιάτη Πausανία ἐξεκίνησε νὰ συναντήσῃ τὸ Μαρδόνιο.

Ὅταν ἔφθασε στὰς Πλαταιάς δὲν κατέβηκε στὴν πεδιάδα, γιατί ἐφοβήθηκε τὸ περσικὸ ἵππικὸ, ἀλλὰ ἐστρατοπέδευσε στὶς πλαγιὰς τοῦ Κιθαιρώνας. Ὁ Μαρδόνιος ἔκαμε τὸ λάθος κι ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων πρῶτα τὸ ἵππικὸ του.

Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος ἦτο ἀκατάλληλο γιὰ ἄλογα. Οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον διεσκόρπισαν τὸ ἵππικὸ, ἀλλὰ κι ἐσκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τους τὸ Μασσιτίο. Αὐτὸ ἔδωσε τόσο θάρρος στοὺς Ἕλληνας, πὺ ἀφήνουν τὴν πλαγιὰ καὶ ὄρμουῖν κατὰ τῶν Περσῶν στὴν πεδιάδα. Ἡ μάχη ἄρχισε τρομερή. Οἱ Πέρσαι πολεμοῦν μὲ γενναιότητα, ὁ δὲ Μαρδόνιος μὲ 1000 διαλεκτοὺς σωματοφύλακας μάχεται κι αὐτὸς γενναῖα. Ἡ ὄρμη τῶν Ἑλλήνων ἦτο τέτοια, πὺ τίποτε δὲ μποροῦσε νὰ τοὺς κρατήσῃ. Σὲ λίγο σκοτώνεται ὁ Μαρδόνιος, οἱ δὲ Πέρσαι χάνουν τὸ θάρρος τους καὶ κλείνονται σὸ πρόχειρο στρατόπεδό τους. Οἱ Ἕλληνες πηδοῦν μέσα σὸ στρατόπεδο καὶ ἡ μάχη γίνεται στήθος μὲ στήθος. Τόση ἦτο ἡ πανωλεθρία πὺ ἔπαθαν οἱ Πέρσαι, ὥστε μόνον 3.000 ἐγλύτωσαν καὶ 40.000, πὺ εἶχαν φύγει πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη. Αὐτοὶ μόνον κατῴρθωσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γυρίσουν ντροπιασμένοι στὴν πατρίδα τους.

Ὁ τρίπους μὲ τὸ τρικέφαλο
φίδι

Τὰ λάφυρα πὺ ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων δὲν λογαριάζονται ἦσαν τόσα πολλὰ.

Τὸ ἕνα δέκατο τῶν λαφύρων τὸ ἐπῆρε ὁ στρατηγὸς Πausανίας. Τὰ ὑπόλοιπα ἐμοιράσθηκαν οἱ πόλεις, ἀνάλογα μὲ τὸ στρατὸ πὺ εἶχαν στείλει. Γιὰ ἀνάμνησι τῆς μεγάλης νίκης ἔκαμαν ἕνα χρυσὸ τρίποδα, πὺ ἐστηριζόταν σὲ χάλκινο τρικέφαλο φίδι.

Ἐργασίες

1) Ἡ θάλασσα ὄσες ξυλιὰς κι ἄν φάγη, δὲν πονεῖ βέβαια. Μὰ γιατί τὴν ἔδειρε ὁ Ζεφύρης;

2) Ἀφοῦ ἐγνώριζε ὁ Λεωνίδας ὅτι θά σκοτωθῆ ἀσφαλῶς αὐτὸς κι οἱ στρατιῶταί του, ὅταν κυκλώθηκε στὰς Θερμοπύλας, γιατί δὲν ἔφυγε; Ὁ θάνατός του ὄφελος ἢ ὄχι και γιατί;

3) Γιατί ἀρχηγὸς τὸ στόλου τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης; ἂν και ἡ Σπάρτη εἶχε τόσο λίγα πλοῖα;

4) Μετὰ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας ἔπρεπε νὰ φύγῃ ὁ Ξέρξης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ναί ἢ ὄχι και γιατί;

5) Πῶς ἐξηγεῖτε τὴν τελεία καταστροφὴ τοῦ Μαρδονίου;

6) Νὰ εὔρετε στὸ χάρτη σας τὸ σημεῖο, ὅπου ἐγινε ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Νὰ εὔρετε ἀκόμη ποῦ εὐρίσκονται αἱ Πλαταιαί;

Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης

Ἐνῶ στὰς Πλαταιαῖς ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐθαυματοουργοῦσε, τὸ Ἑλληνικὸ ναυτικὸ δὲν ἔμενε σὲ ἀδράνεια. Μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Σπαρτιάτη Λεωτυχίδη και τὸν Ἀθηναῖο Ξάνθιππο ἐκυνήγησαν τὸν Περσικὸ στόλο. Ὁ Περσικὸς στόλος, ποῦ ἀποτελεῖτο ἀπὸ 300 πλοῖα ἔφυγε στὴ Μυκάλη (ἀκρωτήριο τῆς Μ. Ἀσίας). Ἐκεῖ ἠγκυροβόλησε. Ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔφθασε κι αὐτὸς στὴ Μυκάλη, οἱ Πέρσαι δὲν ἐτόλμησαν νὰ ναυμαχήσουν. Ἐσουραν τὰ πλοῖά τους στὴν παραλία κι ἐστρατοπέδευαν στὴν ξηρὰ μαζί μὲ 60.000 ἄλλους Πέρσας, ποῦ ἔτυχε νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ. Τὸ ἴδιο ἔκαναν και οἱ Ἕλληνες ἐβγήκαν ἀπὸ τὰ πλοῖά τους στὴν ξηρὰ. Ὅλοι οἱ Πέρσαι ἦσαν 120.000, οἱ δὲ Ἕλληνες μόνο 25.000. Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ μάχη, φθάνει ἡ μεγάλη εἴδησις: «Ὁ Μαρδόνιος ἐσκοτώθηκε στὰς Πλαταιαῖς και ὁ στρατὸς του κατεστράφη». Αὐτὸ ἔδωσε τόσο θάρρος στοὺς Ἕλληνας, ποῦ δὲν ἐπερίμεναν οὔτε στιγμή. Ὁρμησαν ἐναντίον τῶν Περσῶν και τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἐσκοτώθηκαν και τὰ πλοῖα τους ἐπυρπολήθησαν.

Ἡ ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν

Μετὰ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν, ἐγύρισαν οἱ Ἀθηναῖοι στὴν κατεστραμμένη πόλι τους και ἐβάλλησαν νὰ τὴν ξανακτίσουν.

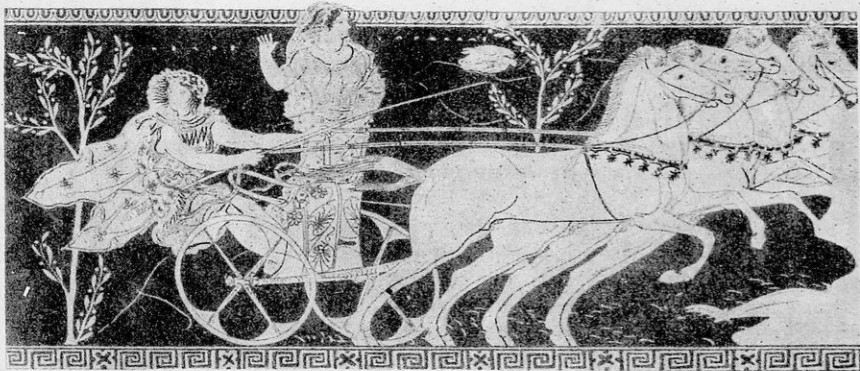
Ὁ Θεμιστοκλῆς συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ὀχυρώσουν τὴν πόλι. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν κι ἄρχισαν νὰ κτίζουν ἕνα γερὸ τεῖχος γύρω - γύρω. Ὅταν οἱ Σπαρτιάται τὸ ἔμαθαν, ἀνησύχησαν. Ἔστειλαν ἀμέσως πρέσβεις στὰς Ἀθῆνας, γιὰ νὰ τοὺς εἰποῦν, ὅτι δὲν εἶναι σωστὸ

Ὁ Θεμιστοκλῆς

νά ὄχυρώσουν τὰς Ἀθήνας. «Δὲν εἶναι σωστό, εἶπαν, νά ὑπάρχη πόλις ὠχυρωμένη ἔξω ἀπὸ τὸν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου, γιατί ἂν ἐπανεέλθουν οἱ Πέρσαι καὶ καταλάβουν πόλεις ὠχυρωμένες, θὰ τίς χρησιμοποιήσουν σὰν ὄρμητήρια καὶ θὰ ὑποβουλώσουν ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα». Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἔλεγαν τὴν ἀλήθεια. Δὲν ἐπίστευαν σ' αὐτό, πού ἔλεγαν. Ἐφοβοῦντο μήπως αἱ Ἀθηναῖοι γίνουν δυνατό κράτος καὶ κυριαρχήσουν ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Θεμιστοκλῆς, πού ἐκατάλαβε τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τῶν Σπαρτιατῶν, ἐπῆγε ὁ ἴδιος στὴ Σπάρτη δῆθεν γιὰ νά συζητήσῃ τὴν ὑπόθεσι καὶ νά καθησυχάσῃ τοὺς Σπαρτιάτας. Μὲ τὴν πονηρία του καὶ τὴν εὐγλωττία του ἔδωσε καιρὸ στοὺς Ἀθηναίους, πού ἐδούλευαν μέρα νύκτα, νά τελειώσουν τὰ τεῖχη.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατοπιν ὠχύρωσαν καὶ τὸν Πειραιᾶ, ὁ ὁποῖος ἔγινε πολεμικὸς ναύσταθμος καὶ ἀσφαλισμένον ἐμπορικὸν λιμῆν.

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ'

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Ἀπελευθέρωσις Ἑλληνικῶν πόλεων

Ἔως τώρα οἱ Ἕλληνες ἐπολεμοῦσαν γιὰ νὰ ὑπερασπίσων ἡν πατρίδα τους· ἔκαναν δηλ. πόλεμο ἀμυντικό. Τώρα πηγαίνουν νὰ ἐλευθερώσων τοὺς Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δηλ. κάνουν ἀπελευθερωτικὸν πόλεμον.

Ὁ Ξέρξης εἶχε κυριεύσει πολλές Ἑλληνικὲς ἀποικίες καὶ πολλά Ἑλληνικά νησιά. Ὅλα αὐτὰ σιγά - σιγά οἱ Ἕλληνες μὲ τὸ στόλο τους κατάρθωσαν νὰ τὰ ἐλευθερώσων καὶ νὰ διώξων τοὺς Πέρσας κατὰκτητάς.

Ὅσες πόλεις ἐλευθερώνοντο, ἔδιναν στρατὸ καὶ πλοῖα, γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ οἱ ὑπόλοιπες πόλεις. Ἔτσι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐνώθησαν καὶ ἐσχημάτισαν μιὰ μεγάλη καὶ δυνατὴ συμμαχία μὲ δυνατόν στρατὸ καὶ στόλο.

Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου

Ὁ Pausanias ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν ἐδοξάσθηκε πολὺ. Τοῦ εἶχε τόση ἐκτίμησι ἡ Ἑλλάς ὥστε τοῦ παρεχώρησε στρατὸ καὶ πλοῖα γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ ὄσες Ἑλληνικὲς πόλεις εἶχαν πάρει οἱ Πέρσαι.

Στὶς ἐκστρατείες αὐτὲς ὁ Pausanias ἐπίασε αἰχμαλώτους πολλοὺς πλουσίους Πέρσας. Τόσο δὲ ἐθαμβώθηκε ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολυτέλεια τῶν Περσῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ πολλά λάφυρα, ὥστε ἐλησμόνησε τὴν αὐστηρὴν ζωὴ τῶν Σπαρτιῶν καὶ ὠνειρεύθηκε νὰ γίνῃ ἡγεμὼν ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ντύνεται σὰν Πέρσης βασιλέας καὶ νὰ φέρεται στοὺς Ἕλληνας μὲ περιφρόνησι καὶ σκληρότητα. Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ εὐκολώτερα τὸ ὄνειρό του αὐτό, ἦλθε σὲ συνεννόησι μὲ τὸν Ξέρξη. Τοῦ ἔστειλε ἐπιστολὴν καὶ τοῦ ἐπρότεινε, ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ τοῦ παραδώσῃ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἂν τοῦ ἔδινε γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη του.

Ἄλλο πού δὲν ἤθελε ὁ Ξέρξης. Ἔστειλε ἀμέσως τὸν Ἀρτάβαζο στὸ Βυζάντιο, γιὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Pausania.

Οἱ Ἕλληνες κατηγόρησαν τὸν Pausania στὴ Σπάρτη καὶ οἱ Ἐφοροὶ τὸν ἐκάλεσαν ἀμέσως στὴ Σπάρτη. Δὲν τὸν ἐτιμώρησαν ὅμως, γιὰτὶ δὲν εἶχαν ἀποδείξεις.

Ἄλλὰ ὁ Πausανίας καὶ ἀπὸ τῆ Σπάρτη ἐξακολουθοῦσε νὰ στέλλη ἐπιστολές. Ἐνα ἀπὸ τὰ γράμματά του ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἐφόρων καὶ τότε διέταξαν νὰ τὸν συλλάβουν. Αὐτὸς γιὰ νὰ σωθῆ ἔτρεξε καὶ ἐκλείσθηκε στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκεῖ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν πειράξῃ κανεὶς. Ἦτο ὑπὸ τὴν προστασία τῆς Θεᾶς. Γιὰ νὰ μὴν μπορέσῃ ὁμως νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, οἱ Ἐφοροὶ ἔκτισαν τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα τοῦ ναοῦ. Λέγουν, ὅτι τὴν πρώτη πέτρα τὴν ἔβαλε ἡ μητέρα του, ἡ Θεανώ. Ἐκεῖ ἀπέθανε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸ κρῦο.

Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη

Ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅπως ἔχομε μάθει ἦτο πολὺ καλὸς πολιτικός καὶ ἰκανώτατος νὰ διοικῆ σὲ ὤρες πολέμου. Δὲν ἦτο ὁμως πολὺ κατάλληλος ἐν καιρῷ εἰρήνης, γιὰτὶ ἦτο πολὺ ὑπερήφανος, εἶχε ἀπότομο χαρακτῆρα καὶ δὲν ἐσέβeto κανένα. Εἶχε βέβαια τὸν πόθο νὰ μεγαλώσῃ τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ δὲν ἐλογάριαζε, ἂν τὰ μέσα ποῦ ἐχρησιμοποιοῦσε ἦσαν δίκαια ἢ ἄδικα.

Γι' αὐτὸ εἶχε πολλοὺς ἐχθρούς. Οἱ Σπαρτιάται τὸν ἐμισοῦσαν πολὺ, γιὰτὶ τοὺς εἶχε ξεγαλάσει καὶ ὠχύρωσε τὴν Ἀθῆνα. Ἐτσι ἄρχισαν οἱ κατηγορίες ἀπὸ παντοῦ.

Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελαν νὰ τὰ χαλάσουν μὲ τοὺς συμμάχους των, ἀφῆρσαν τὴ διοίκησι ἀπὸ τὸ Θεμιστοκλῆ καὶ τὴν ἔδωσαν στὸν δίκαιο Ἀριστείδη. Ὁ φιλόδοξος Θεμιστοκλῆς δὲν ἔμεινε ἡσυχος. Διαρκῶς ἔφερε διάφορα ἐμπόδια. Οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ νὰ τὸν ξεφορτωθοῦν, τὸν ἔξωρισαν καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς κατέφυγε στὸ Ἄργος.

Οἱ Σπαρτιάται γιὰ νὰ τὸν καταστρέψουν τελείως, τὸν κατηγόρησαν στοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ἐσχεδιάζε μαζὶ μὲ τὸν Πausανία νὰ προδώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐπίστευσαν κι ἔστειλαν νὰ τὸν πιάσουν. Αὐτὸς τὸ ἔμαθε κι ἔφυγε στὴν Ἀσία. Ἐκεῖ παρουσιάσθηκε στὸν βασιλιά τῶν Περσῶν Ἀρταξέρη, τὸν υἱὸ τοῦ Ξέρη, ποῦ εἶχε στὸ μεταξύ ἀποθάνει.

Ὁ Ἀρταξέρης τὸν ἐδέχθηκε μὲ χαρὰ. Τόση ἦτο ἡ χαρὰ του, ὥστε ἔβαλε ἓνα δοῦλο καὶ τοῦ ἐφώναζε κάθε τόσο :

«Χαῖρε βασιλεῦ, ἔχεις Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖο».

Ὁ Ἀρταξέρης περιποιήθηκε πολὺ τὸν Θεμιστοκλῆ, τοῦ παρεχώρησε τρεῖς πόλεις, νὰ παίρῃ τὰ εἰσοδήματά των. Τὸν ἐπεριποιεῖτο τόσο, γιὰτὶ ἔλπιζε, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς θὰ τὸν ἐβοηθοῦσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἤθελε οὔτε τὴν πατρίδα του νὰ προδώσῃ, ἀλλὰ οὔτε νὰ φανῆ ἀχάριστος στὸν εὐεργέτη του βασιλέα. Γι' αὐτὸ δταν ὁ Ἀρταξέρης τοῦ ὀδήγησε νὰ ὀδηγήσῃ περὶκὸ στρατὸ στὴν Ἑλλάδα, ἐπῆρε δηλητήριο καὶ ἀπέθανε.

Ὁ Ἀριστείδης ὁ πολιτικός ἀντίπαλος τοῦ Θεμιστοκλῆ εἶχε ἀντίθετο χαρακτῆρα. Μαλακός, ἡσυχος, εὐγενικός καὶ δίκαιος, δὲν εἶχε πολλοὺς ἐχθρούς. Ἄν καὶ πολλὰς φορές εἶχε διαχειρισθῆ δημόσια χρήματα

καί λάφυρα, ποτέ του δὲν ἔκράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του τίποτε. Γι' αὐτὸ καί ὅταν ἀπέθανε ἦτο τόσο πτωχός, πού ἡ οἰκογένειά του δὲν εἶχε οὔτε τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας του. Τὸν ἐκήδευσεν τὸ δημόσιον καὶ τοῦ ἐπροίκισεν καὶ τὶς κάρεις του, στὶς ὁποῖες ὁ δίκαιος Ἀριστείδης δὲν εἶχε ἀφήσει τίποτε.

Κίμων

Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ γνωστοῦ μας Μιλτιάδη τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαραθῶνος. Ἐκκληρονόμησε ὅλα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ πατέρα του.

Ἦτο γενναῖος, φιλόπατρις καὶ δίκαιος, σάν τὸν Ἀριστείδη. Ἐπολέμησε γενναῖα στὴ Σαλαμίνα καὶ σ' ἄλλες μάχες.

Ἦτο πολὺ πλούσιος. Τὴν περιουσία του τὴν ἐχρησιμοποίησε, γιὰ νὰ ἀνακουφίῃ τὴ δυστυχία τῶν συμπατριωτῶν του.

Διέταξε καὶ ἀφῆρσαν τοὺς φράκτες ἀπὸ τὰ κτήματά του, γιὰ νὰ μπαίνουν μέσα ἐλεύθερα οἱ Ἀθηναῖοι.

Ὅταν ἐβγαίνε στους δρόμους τῶν Ἀθηναίων, εἶχε μαζί του δούλους, φορτωμένους μὲ καινούργια ἐνδύματα καὶ χρήματα. Σταματοῦσε τοὺς πτωχικὰ ντυμένους διαβάτες, τοὺς ἐντυνε καὶ τοὺς ἔδινε καὶ χρήματα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδη καὶ τοῦ Θεμιστοκλή οἱ Ἀθηναῖοι διώρισαν τὸν Κίμωνα στρατηγόν.

Νίκες τοῦ Κίμωνος — Εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσας

Ὁ Κίμων, μόλις ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία, ἐσκέφθηκε νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλες τὶς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν περσικὸν στόλον.

Μὲ 200 Ἀθηναϊκὰ πλοῖα καὶ 100 συμμαχικὰ ἔδωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ περσικὸς στόλος ἀπὸ 200 πλοῖα διετάχθη νὰ κτυπήσῃ τὸν ἑλληνικὸν στὶς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ στὴ Μ. Ἀσία. Περιμένοντας ἐνίσχυσι 80 ἀκόμη Φοινικικῶν πλοίων, ἀνέβαλλε τὴν ἐπίθεσιν. Ὁ Κίμων ὅμως δὲν ἐπερίμενε, τοὺς ἐπέτεθῃ καὶ τοὺς ἔρριξε στὴν ξηρὰ. Κατόπιν βγάζει ἔξω τοὺς ναυῖτες του καὶ ὕστερα ἀπὸ τρομερὴ μάχην νικᾷ τοὺς Πέρσας καὶ στὴν ξηρὰ. Ὑστερα βάζει τὸ στρατὸν στὰ πλοῖα καὶ προχωρεῖ νὰ συναντήσῃ τοὺς Φοινίκας. Σὲ μικρὴ ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν παραλία συναντᾷ τὰ Φοινικικὰ πλοῖα καὶ τὰ διεσκόρπισε, ἀφοῦ ἔπιασε αἰχμάλωτα πολλὰ ἀπ' αὐτά.

Ἔτσι σὲ μιὰ ἡμέραν ὁ Κίμων ἐπέτυχεν τρεῖς λαμπρὰς νίκες.

Ὁ Κίμων

Οί Πέρσαι τόσο πολύ έφοβήθηκαν, ώστε έκαμάν ειρήνη με τούς 'Αθηναίους και έδέχθηκαν να μη στέλλουν πλέον πλοία στα παράλια της Μ. 'Ασίας, ό δε στρατός τους να μένη σε απόστασι μιās ημέρας μακρυσ από την παραλία. 'Η Ειρήνη αυτή ώνομάσθηκε **Κιμώνιος Ειρήνη**.

Θάνατος του Κίμωνος

Κατά τό 464 π. Χ. ένας τρομερός σεισμός κατέστρεψε την Σπάρτη και πολλοί κάτοικοί της έτάφησαν στα έρείπιά της. Οί Έλωτες είρηκαν την εύκαιρία να επάναστατήσουν. Οί Σπαρτιάται εύρέθηκαν σε δύσκολη θέσι και έζήτησαν βοήθεια από τούς 'Αθηναίους. Οί αντίπαλοι του Κίμωνος συνεβούλευαν τούς 'Αθηναίους να μη στείλουν βοήθεια, γιατί οί Σπαρτιάται κατά βάθος δέν ήθελαν ποτέ τό καλό των 'Αθηναίων. 'Ο Κίμων όμως επέμενε να σταλή βοήθεια. Οί 'Αθηναίοι έπέισθησαν στα λόγια του Κίμωνος και έστειλαν τόν ίδιον με 4.000 άνδρες. Οί Σπαρτιάται μετενόησαν και είπαν στον Κίωνα, ότι δέν τούς χρειάζεται ή βοήθειά του και έπομένως μπορεί να γυρίση όπισω.

Οί 'Αθηναίοι έθεώρησαν αυτό προσβολή και έστειλαν τόν Κίωνα στην έξορία. 'Αργότερα όμως τόν ανεκάλεσαν από την έξορία και του ανέθεσαν πάλι την άρχηγία.

'Ο Κίμων έξηκολούθησε τόν πόλεμο κατά των Περσών, που έκρατούσαν άκόμη την 'Ελληνική νήσο Κύπρο. Πολιορκώντας την πόλι της Κύπρου **Κίτιο** έπληρώθηκε βαρεία και απέθανε.

Λίγο πριν άποθάνη, συνεβούλευσε τούς αξιωματικούς του να μη φανερώσουν τόν θάνατό του, αλλά να λύσουν την πολιορκία και να γυρίσουν στας 'Αθήνας. Στην επιστροφή τους συνήντησαν τόν Περσικό στόλο. Οί έχθροί νομίζοντες, ότι άρχηγός του στόλου ήτο ό Κίμων, έπαθαν τέτοια σύγχυσι, ώστε κατενικήθησαν.

"Ετσι ό Κίμων ένίκησε άκόμη και νεκρός.

Οί 'Αθηναίοι τόν έπένησαν και τόν έθαψαν με μεγάλες τιμές.

Τέλος των Περσικών πολέμων

"Ετσι έτελείωσαν οί Περσικοί πόλεμοι και ή 'Ελλάς έσώθη από ένα πολύ μεγάλο κίνδυνο. 'Η περίοδος αυτή ήτο μιá από τις λαμπρότερες της 'Ελληνικής 'Ιστορίας. Με τόν ήρωισμό και τις θυσίες των οί 'Ελληνες δέν έσωσαν μόνο την 'Ελλάδα, αλλά και όλη την Εύρώπη και τόν πολιτισμό.

Την έποχή έκείνη, εκτός από την 'Ελλάδα, δέν υπήρχε άλλο πολιτισμένο κράτος. "Αν οί Πέρσαι ένικοῦσαν τούς "Ελληνες, θα έπροχωρούσαν και θα έκυριεύαν όλη την Εύρώπη. Βάρβαροι όπως ήσαν, θα κατέστρεφαν τόν 'Ελληνικό πολιτισμό και ποιός ξέρει, ποιά θα ήτο ή όψη του σημερινού κόσμου.

Ἡ Εὐρώπη λοιπὸν ὀφείλει τὴν ἐλευθερίαν της καὶ τὸν πολιτισμὸς της
στὶς θυσίας καὶ στὸν ἥρωισμό τῶν προγόνων μας.

*Ὡ πρόγονοί μας δοξασμένοι
αἰῶνες πέρασαν πολλοί,
μὰ στὴν ἀπέραντη οἰκουμένη
σᾶς προσκυνοῦν ὅλοι οἱ λαοί.*

*Δάμπουν τὰ ἔργα σας ἀκόμα
σὲ βράχους, κάμπους ἱερούς.
Ἐδῶ ὁμορφιὰ γενναίαν τὸ χῶμα
πὸ τὸς σκληροὺς νικάει καιρούς.*

*Τοῦ πνεύματός σας ἡ μαγεία
δὲ σίμωσε ἄλλος κανεὶς
καὶ τ' ἀφθαρτά σας μεγαλεῖα
εἶναι σὰ ρόδα τῆς αἰγῆς.*

Γ. Καλαματιανού

Ἔ ρ γ α σ ί ε ς

- 1) Οἱ λόγοι, πὸς ἰσχυρίζοντο οἱ Σπαρτιάται νὰ μὴν ὀχυρωθῆ ἡ Ἀθήνα ἦσαν σωστοί; Τοὺς ἐπίστευαν πράγματι οἱ Σπαρτιάται ἢ ἐπέδωκαν ἄλλο καὶ τί;
- 2) Ἦτο δίκαιη ἡ τιμωρία τοῦ Πανσανίου καὶ γιατί;
- 3) Ἦτο προδότης ὁ Θεμιστοκλῆς, ἂν ὄχι τι ἦταν κατὰ τὴ γνώμη σας;
- 4) Συγκρίνατε τοὺς δύο πολιτικούς ἄνδρες: Τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν Θεμιστοκλῆ.
- 5) Νὰ χαρακτηρίσετε τὸν Κίμωννα, ἐξετάζοντας ὅλη τὴ δημόσια καὶ ἰδιωτικὴ τοῦ ζωὴ.
- 6) Πῶς κατ'ὄρθωσαν τόσο ὀλίγοι Ἕλληνες νὰ νικήσουν τὶς ἀμέτρητες γιλιάδες τῶν Περσῶν;
- 7) Νὰ συγκρίνετε τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς Σπαρτιάτας.
- 8) Νὰ εὑρεθῆ στὸ χάρτη σας τὸ ἀκρωτήριο Μυκάλη, τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμὸ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ μεγαλόνησο Κύπρον.

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ'

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν

Ὁ μεγάλος Περσικὸς κίνδυνος εἶχε ἐνώσει ὅλους τοὺς Ἕλληνας, γι' αὐτὸ ἔκαμα τὰ θαύματα, ποὺ ἐμάθαμε.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν προδοσίαν τοῦ Πausανίου, οἱ Σπαρτιάται ἔφυγαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν. Πιστοὶ στὴν συμμαχίαν ἔμειναν οἱ Ἀθηναῖοι. Ὅλες οἱ συμμαχικὲς πόλεις ἔδιναν στρατό, πλοῖα καὶ χρήματα στοὺς Ἀθηναίους, γιὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Περσῶν. Τὰ χρήματα αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ἐφύλασσαν στὸ συμμαχικὸ ταμεῖο τῆς νήσου Δῆλου τῶν Κυκλάδων καὶ ἀργότερα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Πολλὲς πόλεις ἐπρότειναν, ἀντὶ νὰ δύνουν πλοῖα καὶ ναῦτες νὰ δύνουν χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν καὶ ἔτσι τὸ ταμεῖόν τους ἐγένετο χρήματα.

Ἀργότερα μερικὲς πόλεις γιὰ νὰ μὴ πληρῶνουν φόρους ἔφυγαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ εἶχαν ἀποκτήσει πλέον ἰσχυρὸ στόλον καὶ στρατὸ ἐπολεμοῦσαν τὶς πόλεις αὐτὲς καὶ τὶς ἀνάγκαζαν νὰ πληρῶνουν φόρον. Ἔτσι οἱ πόλεις αὐτὲς ἀπὸ σύμμαχοι καταντοῦσαν ὑπήκοοι.

Τὸ κράτος τῶρα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε ἰσχυρὸν καὶ μεγάλο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν περιελάμβανε τὴν Εὐβοίαν, τὶς Κυκλάδες, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

Τὸ μεγάλο αὐτὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν ἐδημιούργησε ἓνα μεγάλο πολιτισμὸν, ποὺ καὶ σήμερον ἀκόμη προκαλεῖ τὸ θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ὀμιλοῦμε γιὰ μιὰ πολὺ παλαιὰ ἐποχὴ. Ἐχουν περάσει ἀπὸ τότε περισσότερα ἀπὸ 2.000 χρόνια. Καὶ ὅμως τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες εἶχαν προοδεύσει τόσο στὰς Ἀθήνας, ποὺ ὁ σημερινὸς πολιτισμένος κόσμος μὲνει κατάπληκτος.

Ἡ μεγάλη δόξα καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀθηνῶν συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα ἑνὸς μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ Περικλῆ.

Ὁ Περικλῆς

Μετὰ τὸ θάνατόν τοῦ Κίμωνος τὴν διοίκησιν τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἀνέλαβε ὁ Περικλῆς, ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου ποὺ ἐνίκησε τοὺς Πέρσας στὴν Μυκάλην.

Ὁ Περικλῆς ἦτο προικισμένος μὲ πολλὰ ψυχικὰ χαρίσματα. Ἦτο μεγαλοφυῆς, μεγαλόψυχος, ἀτάραχος, εὐγενής, γενναῖος καὶ μεγάλος

Ο Παρθενών στην εποχή του Περικλή

ρήτωρ. Ποτέ δὲν ἐκολάκευε τὸ λαό, ἀλλὰ τοῦ ἔλεγε πάντοτε τὴν ἀλήθεια. Ὁ λαὸς τὸν ἐλάτρευε, ἄκουε πάντοτε τὶς συμβουλές του καὶ τὸν ἐψήφισε πάντοτε ἄρχοντα τῆς πόλεως.

Ἔτσι ὁ Περικλῆς ἐκυβέρνησε ἐπὶ πολλὰ χρόνια τὰς Ἀθήνας καὶ ἀνεδείχθη ὁ μεγαλύτερος πολιτικός τῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ Περικλῆς γιὰ νὰ ἀνακουφίξῃ τοὺς πτωχοὺς ἔκαμε τὶς κληρουχίες. Τὶς χώρες δηλ. ποὺ ἐκυρίευσε τὶς ἐμοίραζε στοὺς θῆτες, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο τότε κληροῦχοι Ἀθηναῖοι πολῖται. Ἔτσι καὶ οἱ πτωχοὶ ἀποκοῦσαν περιουσία, ἀλλὰ καὶ ἐφύλασσαν τὰ ἀπομάκρυσμένα σημεῖα τοῦ κράτους.

Ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος κάθε χρόνο ἐπήγαινε σ' ὅλα τὰ νησιά καὶ τὰ παράλια γιὰ νὰ δείχνῃ τὴ δύναμι τῶν Ἀθηνῶν στοὺς ἐχθροὺς.

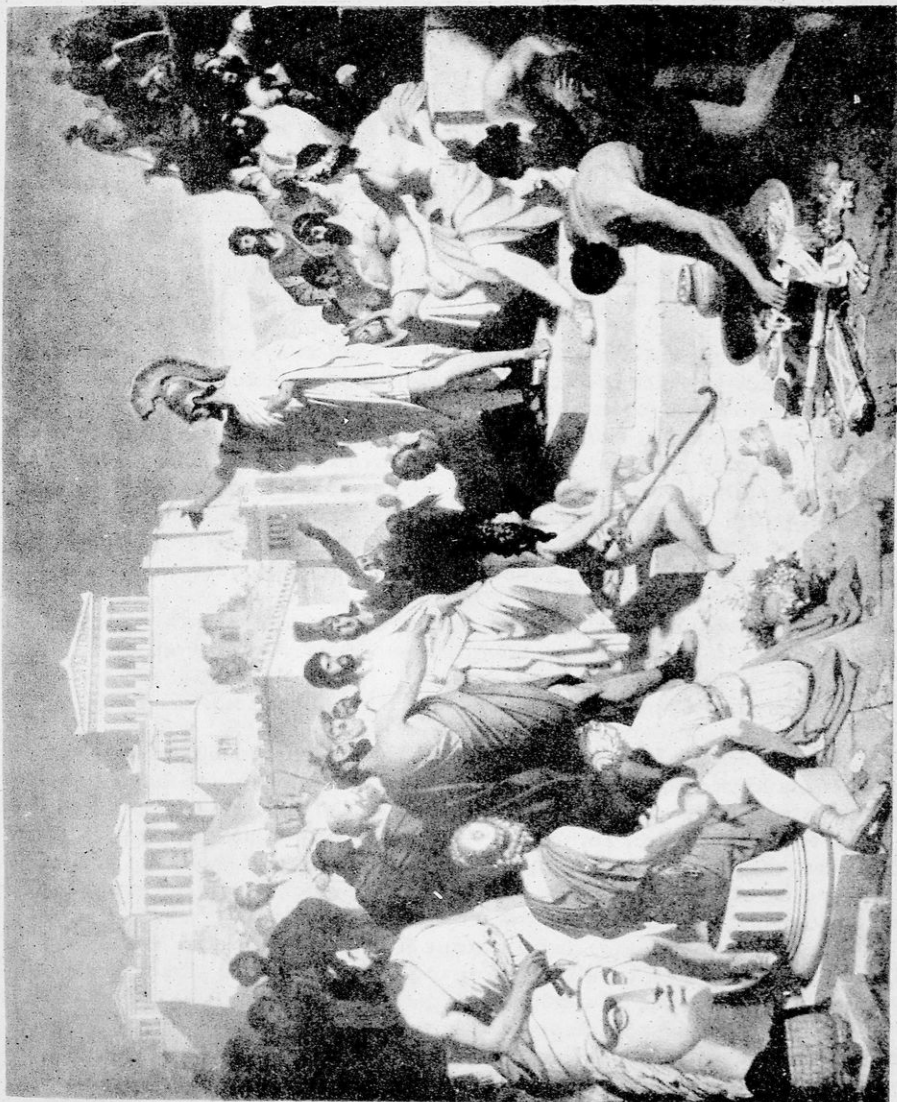
Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Περικλῆ — Τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες

Ὁ Περικλῆς εἶχε καταλάβει, ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἔβλεπαν μὲ καλὸ μάτι τὴ μεγάλη δόξα καὶ τὴν πρόοδο τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ εὐρεθοῦν μ' αὐτοὺς σὲ πόλεμο.

Γιὰ νὰ ἀσφαλίῃ λοιπὸν τὰς Ἀθήνας ἔκτισε τὰ μακρὰ τεῖχη. Ἔκαμε δηλ. ἓνα τεῖχος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὡς τὸν Πειραιᾶ κι ἄλλο ἓνα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὡς τὸ Φάληρο. Ἔτσι αἱ Ἀθηναῖαι ἦσαν πολὺ ἀσφαλισμένες. Ἀπὸ τὴ θάλασσα ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸ τους στόλο.

Τὸ δημόσιο ταμεῖο, ὅπως εἶπαμε ἦτο γεμᾶτο χρήματα. Μὲ αὐτὰ ὁ Περικλῆς ἀπεφάσισε νὰ καλλωπίσῃ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ τὰς κάμῃ τὴν λαμπρότερη πόλι τῆς Ἑλλάδος.

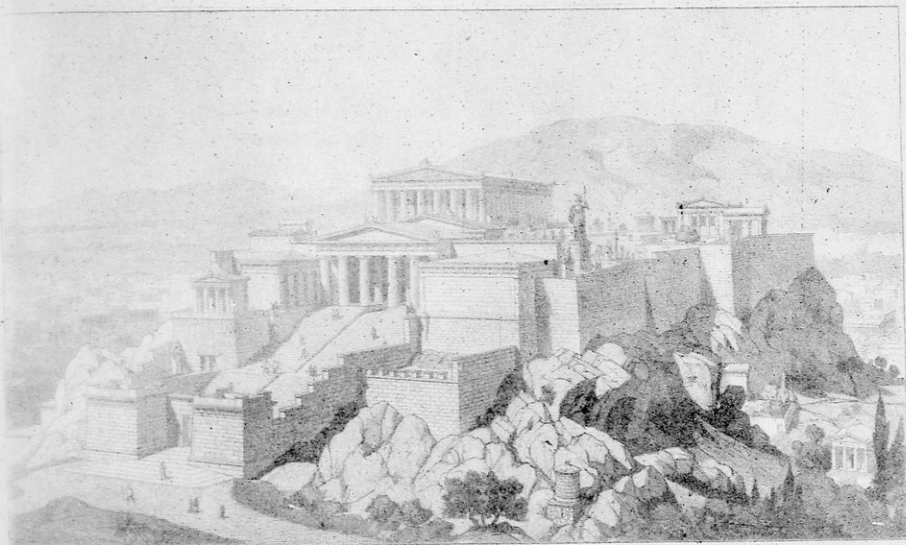
Στὰς Ἀθήνας τότε ἔτρεξαν οἱ μεγαλύτεροι καλλιτέχναι δηλ. γλύπται, ἀρχιτέκτονες, μηχανικοὶ καὶ ζωγράφοι. Τὴν ἐποπτεία ὄλων αὐτῶν τὴν ἀνέθεσε ὁ Περικλῆς στὸ μεγάλο καλλιτέχνη Φειδίᾳ. Τότε ἔγιναν τὰ μεγάλα ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, ποὺ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ σώζονται ἕως σήμερα καὶ προκαλοῦν τὸ θαυμασμὸ ὄλου τοῦ κόσμου: Ὁ Παρθε-

Ο Περικλής αγοράζει

νών, τὸ Ἐρέχθειον, τὰ Προπύλαια, ὁ Ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης, τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος στὸ Σούνιο καὶ τῆς Δήμητρος στὴν Ἐλευσίνα, ἡ περίφημη ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ πλῆθος ἄλλα ἀγάλματα καὶ βωμοὺς.

Μεγάλοι καλλιτέχνες ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Φειδία ἦσαν ὁ Πραξιτέλης, ποὺ ἔκαμε τὸ περίφημο ἄγαλμα τοῦ Ἑρμῆ, οἱ μηχανικοὶ Ἴκτινος καὶ Μνησικλῆς, ποὺ ἔκαμαν τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ Προπύλαια, οἱ ζωγράφοι Παρράσιος καὶ Ζεῦξις καὶ ἄλλοι.

Ἡ Ἀκρόπολις

Ὁ Περικλῆς ἐφρόντισε καὶ γιὰ τὴ μὀρφωσι τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ ἐπίστευε, ὅτι τὸ θέατρο μορφώνει, ἐπλήρωσε τὰ εἰσιτήρια τῶν πτωχῶν μὲ χρήματα τοῦ δημοσίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐζησαν οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὁ σοφὸς Σωκράτης, οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ Ἡρόδοτος καὶ Θουκυδίδης, ὁ ἀστρονόμος Μέτων καὶ ἄλλοι. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ὠνομάσθη «χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλῆ», αἱ δὲ Ἀθηναὶ μητέρα τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν

Οι άλλες Έλληνικές πόλεις

“Εως τώρα είπαμε για δυο μόνο σημαντικές πόλεις: τας Ἀθήνας καὶ τὴ Σπάρτη. Ἐκτὸς αὐτῶν καὶ άλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐφάνηκαν μὲ δύναμι καὶ πρόοδο. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν ἦσαν: Τὸ Ἄργος, ἡ Κόρινθος, αἱ Θῆβαι, ἡ Σικυῶν, αἱ Συρακοῦσαι καὶ άλλες.

1. **Τὸ Ἄργος.** Τὸ Ἄργος εἶχε φθάσει σὲ μεγάλη ἀκμὴ, πρὶν ἀκόμη φανῆ ἡ Σπάρτη. Εἶχε κατορθώσει νὰ πάρῃ τὴν ἡγεμονία ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Σ’ αὐτὸ ἐζοήθησε καὶ ἡ φήμη, πού εἶχε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ἡ ἀκμὴ του ἦτο μεγάλη, ὅταν βασιλέας ἦτο ὁ Φεῖδων κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα π. Χ. Ὁ Φεῖδων πρῶτος ἔλοψε Ἑλληνικὰ νομίσματα καὶ ὤρισε σταθμὰ καὶ μέτρα. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Φεῖδωνος, τὸ Ἄργος ἔχασε τὴ δύναμίν του. Στους Περσικοὺς πολέμους δὲν ἔλαβε μέρος, γιατί ἦτο ἐξηντημένο ἀπὸ ἐσωτερικὰ ἀνωμαλίαι.

2. **Ἡ Κόρινθος.** Ἡ Κόρινθος ἦτο μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας καὶ ἐμπορικωτέρας πόλεις τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Αὐτὸ τὸ ἐχρεωστοῦσε στὴν ἐξαιρετικὴ τῆς θέσι. Ὁ Ἴσθμὸς ἔνωσε τὴν Πελοπόννησο μὲ τὴ Στερεὰ. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπερνοῦσαν ὅλοι οἱ πεζοί. Ἀλλὰ καὶ τὰ πλοῖα ἀπὸ τοὺς δυὸ κόλπους τῆς (Κορινθιακὸ καὶ Σαρωνικὸ) ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὸν Ἴσθμό, ἂν καὶ δὲν ἦτο ὅπως σήμερα κομμένος. Τὰ ἔσερναν, ἐπειδὴ ἦσαν, βέβαια, καὶ μικρὰ καὶ τὰ ἐπήγαιναν ἀπὸ τὸν ἓνα κόλπο στὸν ἄλλο.

“Ὅταν ἐβασίλευε στὴν Κόρινθο ὁ σοφὸς Περίανδρος, ἡ πόλις εἶχε φθάσει σὲ μεγάλη ἀκμὴ. Οἱ Κορινθιοὶ ἔλαβαν μέρος στὴ Σαλαμίνα καὶ στὰς Πλαταιάς. Ἀργότερα ἔχασε τὴ δύναμίν της καὶ ἐγίνε σύμμαχος τῆς Σπάρτης.

3. **Αἱ Θῆβαι.** Ἡ πόλις τῶν Θηβῶν ἦτο κτισμένη στὴν εὐφορὴ πεδιάδα τῆς Βοιωτίας. Ὁ βασιλέας τῆς Κάδμος ἐκτίσε τὴν ἀκρόπολιν Καδμεία. “Ὅπως θὰ ἴδοῦμε σὲ ἄλλο μάθημα αἱ Θῆβαι ἐκυριάρχησαν ἐπὶ ἓνα διάστημα τῆς Ἑλλάδος.

4. **Ἡ Σικυῶν.** Ἡ Σικυῶν ἦτο κτισμένη σ’ ἓνα ὄροπέδιο κοντὰ στὴν Κόρινθο. Εἶχε φθάσει σὲ μεγάλη ἀκμὴ, ὅταν εἶχε βασιλέα τὸν Κλεισθένη. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κλεισθένους ἡ Σικυῶν ἐξέπεσε καὶ κατέληξε ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας.

5. **Αἱ Συρακοῦσαι.** Ἡ πόλις αὐτὴ ἦτο στὴν Σικελία τῆς Ἰταλίας. Ἦτο ἀποικία τῶν Κορινθίων. Αἱ Συρακοῦσαι μαζί μὲ τὰς άλλας Ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐλέγοντο μ’ ἓνα ὄνομα «Μεγάλῃ Ἑλλάς». Ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν πολὺ τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες.

ΜΕΡΟΣ Ε΄

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Αίτια και άφορμή του πολέμου

Κατά την εποχή των Περσικών πολέμων ή Έλλάς ήτο ήνωμένη. Γι' αυτό έκαμε τὰ γνωστά θαύματα. Από την όλη ιστορία όμως βγαίνει τὸ συμπέρασμα, ότι ο κοινός κίνδυνος είχε ενώσει τούς Έλληνες. Οι δύο κυριώτερες και δυνατώτερες πόλεις, αί Άθηναι και ή Σπάρτη κατά βάθος έμισούντο. Κάθε μιὰ άπ' αυτές ήθελε νά κυριαρχή όλης τής Έλλάδος. Τη δόξα και την πρόοδο των Άθηνών οι Σπαρτιάται την έζηλευσαν και έζητούσαν ευκαιρία νά την περιορίσουν. Άλλά και άλλες πόλεις που ήσαν σύμμαχοι των Άθηναίων άρχισαν νά μισούν σιγά-σιγά τας Άθήνας, που είχαν πάρει όλο τὸ έμπόριο στα χέρια τους. Καθένας καταλαβαίνει ότι αυτό τὸ μίσος και ή ζήλεια δέν ήμπορούσε παρά νά καταλήξει σέ πόλεμο. Ο πόλεμος αυτός δέν άργησε νά ξεσπάσει

Η άφορμή έλειπε. Άλλά άφορμές εύρίσκονται πολλές, όταν ύπαρξη ή αίτια.

Οι Κερκυραίοι είχαν πόλεμο με τούς Κορινθίους και έζήτησαν τή βοήθεια των Άθηναίων. Οι Άθηναίοι, που έμισούσαν τούς Κορινθίους, γιατί τούς συνηγωνίζοντο στο έμπόριο, έβοήθησαν τούς Κερκυραίους και οι Κορινθιοί ένικήθησαν. Οι Σπαρτιάται που είχαν συμμάχους τούς Κορινθίους εκάλεσαν στη Σπάρτη συνέδριο όλων των συμμάχων. Στο συνέδριο αυτό άπεφασίσθη ο πόλεμος κατά των Άθηναίων.

Ο πόλεμος αυτός ώνομάσθη Πελοποννησιακός πόλεμος. Κράτησε 27 χρόνια (431 - 404 π.Χ.).

Στον Πελοποννησιακό πόλεμο έλαβαν μέρος όλες σχεδόν οι Έλληνικές πόλεις· άλλες με τὸ μέρος των Άθηναίων και άλλες με τὸ μέρος των Σπαρτιατών. Έπειδή ο πόλεμος αυτός ήτο μακρός και σκληρός έβλαψε πολύ την Έλλάδα.

Πρώτη περίοδος του πολέμου (431 — 421 π. Χ.)

Όπως έχομε μάθει, οι Σπαρτιάται ήσαν δυνατοί στην ξηρά, ενώ οι Άθηναίοι ήσαν δυνατοί στη θάλασσα. Στα πρώτα χρόνια του πολέμου, οι Σπαρτιάται έμπαιναν με στρατό στην Άττική και την κατέστρεφαν (έκοβαν τὰ δένδρα, έκαιαν τὰ σπαρτά, άρπαζαν ζωα και έρήμαζαν τη χώρα). Οι κάτοικοι εκλείνονταν στα μακρά τείχη. Οι Άθηναίοι με

τόν ισχυρό στόλο τους ἐλεηλατοῦσαν τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἔτσι οἱ Σπαρτιάται ἀπέκλεισαν τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆ στεριά καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκλεισαν τοὺς Σπαρτιάτας ἀπὸ τῆ θάλασσα.

Τὰ μακρὰ τείχη, ἂν καὶ ἦσαν μεγάλα, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ χωρέσουν μὲ ἄνεσι ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς μὲ τὰ ζῶα τους μαζί. Ἡ καθαριότης δὲν ἤμποροῦσε νὰ διατηρηθῆ, γι' αὐτὸ ἔπεσε μιὰ φοβερὴ ἀρρώστεια, ὁ **λοιμὸς**, ποῦ ἐθέριζε κατὰ χιλιάδες τοὺς Ἀθηναίους. Τόσο πολλοὶ πέθαιναν, ποῦ δὲ πρόφθαιναν νὰ τοὺς κηδεύουν. Οἱ δρόμοι, οἱ πλατεῖες καὶ οἱ ναοὶ ἀκόμη ἦσαν γεμάτοι πτώματα.

Οἱ Ἀθηναῖοι στὴν ἀπελπισία τους τὰ ἔβαζαν μὲ τὸν Περικλῆ. Ἐκεῖνος ὅμως ἀτάραχος τοὺς παρηγόροῦσε καὶ τοὺς ἔδινε θάρρος. Ἡ τρομερὴ ἀρρώστεια ἐπρόσβαλε καὶ τὰ παιδιά τοῦ Περικλῆ. Μὲ ἀταραξία, ποῦ συνεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους ἔθαψε ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀρχηγὸς τὰ δύο τοῦ παιδιά καὶ τέλος ἀπέθανε κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἴδια ἀρρώστεια. Ὁ θάνατος τοῦ Περικλῆ ἦτο τρομερὸ δυστύχημα γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ἔχαναν τὸ μεγάλο ἀρχηγὸ τους σὲ τόσο δύσκολες στιγμές.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Περικλῆ ἐφάνηκαν στὴν Ἀθήνα δύο πολιτικοὶ ἄνδρες ὁ **Κλέων** καὶ ὁ **Νικίας**. Ὁ Κλέων ἦτο φιλοπόλεμος καὶ συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμο, ἐνῶ ὁ Νικίας ἦτο φρόνιμος καὶ μυαλωμένος. Καταλάβαινε ὅτι αὐτὸς ὁ πόλεμος θὰ καταστρέψῃ σιγά - σιγά ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεβούλευε νὰ κάμουν εἰρήνη.

Δυστυχῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἄκουσαν τὸν Κλέωνα καὶ τὸ 425 π. Χ. κατέλαβαν τὴν Πύλο τῆς Μεσσηνίας. Ὁχυρώθηκαν ἐκεῖ κι ἐνοχλοῦσαν τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ Σπαρτιάται, γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἔστειλαν τὸ στρατηγὸ τους **Βρασίδα** μὲ στρατοὶ στὴ Χαλκιδική. Ἐκεῖ ὁ Βρασίδας κατῶρθωσέ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων πολλὰς πόλεις. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν Κλέωνα μὲ στρατὸ νὰ κτυπήσῃ τὸν Βρασίδα. Οἱ δύο στρατοὶ συνηττήθησαν στὴν **Ἀμφίπολι**, ὅπου ἔγινε μιὰ τρομερὴ μάχη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκηθησαν, ἀλλὰ ἐκοτώθησαν καὶ οἱ δύο στρατηγοὶ (Βρασίδας καὶ Κλέων).

Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἔγινε τότε ὁ φρόνιμος Νικίας, ὁ ὅποιος κατῶρθωσε νὰ κάμῃ Εἰρήνη, ποῦ ἀπὸ τὸ ὄνομά του, ὠνομάσθηκε **Νικίειος Εἰρήνη**.

Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου

Ἡ Νικίειος Εἰρήνη δὲν ἐκράτησε δυστυχῶς πολὺν καιρὸ. Αἰτία τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ πολέμου ἦτο ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο ἀπὸ πλοῦσια καὶ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια.

Ἀλκιβιάδης

Εἶχε πολλά προτερήματα, ἀλλὰ καὶ πολλά ἐλαττώματα. Ἦτο ἐξυπνος ἀλλὰ πολὺ φιλόδοξος καὶ ἐπιπόλαιος. Ἔπεισε, λοιπόν, τοὺς Ἀθηναίους νὰ στείλουν στρατό, γιὰ νὰ καταλάβουν τὴ Σικελία τῆς Ἰταλίας, ὅπου ὑπῆρχαν πολλὲς καὶ πλούσιες Ἑλληνικὲς πόλεις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄκουσαν τὴ συμβουλή του καὶ ἔστειλαν πολὺ στρατὸ καὶ ὄλο σχεδὸν τὸ στόλο τους γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν πλούσια Σικελία. Οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐσταύρωσαν, ἐννοεῖται, τὰ χέρια τους. Ἔστειλαν καὶ αὐτοὶ στρατὸ νὰ βοηθήσουν τοὺς Σικελιώτας. Στὴν μεγάλη ἐκείνη ἐκστρατεία οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθαν πανωλεθρία. Ἐχασαν ὄλο τὸ στρατὸ καὶ ὄλο τὸ στόλο τους. Ἐσκοτώθηκε καὶ ὁ φρόνιμος Νικίας. Ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε λάβει μέρος στὴ μάχη, ἔφυγε καὶ ἐπῆγε στὴ Σπάρτη καὶ ἀργότερα στὴν Ἀσία, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου (421 — 404 π. Χ)

Καταστροφή τῶν Ἀθηνῶν

Ἡ μεγάλη συμφορὰ τῶν Ἀθηναίων στὴ Σικελία εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ μειωθῇ ἀρκετὰ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχαν ὅμως ἀκόμη αἱ Ἀθηναῖοι ἀρκετοὺς συμμάχους καὶ χρήματα. Ἀρχισάν λοιπόν σιγά - σιγά νὰ συνέρχωνται καὶ νὰ κάμνουν νέα πλοῖα. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐσκέφθηκαν, ὅτι θὰ πρέπει καὶ ἐκεῖνοι νὰ κάμουν ἰσχυρὸ στόλο. Μόνον ἔτσι θὰ μπορούσαν νὰ καταβάλουν τοὺς Ἀθηναίους. Ἐζήτησαν τότε χρήματα ἀπὸ τοὺς Δυστυχῶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἔκαμαν πολλὰ πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα περιπολοῦσαν στὸ Αἰγαῖο πέλαγος.

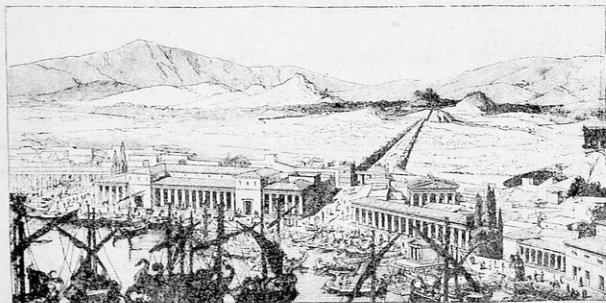
Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸ στόλο τους νὰ κτυπήσῃ τὸ στόλο τῶν Σπαρτιᾶτων. Τὸν συνήντησαν στὸ λιμάνι τῆς Λαμψάκου σ' ἓνα μέρος, πού λεγόταν Αἰγὸς Ποταμοί. Ναύαρχος τῶν Σπαρτιᾶτων ἦτο ὁ πονηρὸς Λύσανδρος. Οἱ Ἀθηναῖοι κάθε μέρα προκαλοῦσαν τοὺς Σπαρτιᾶτας νὰ βγοῦν μὲ τὰ πλοῖα τους στὴν ἀνοικτὴ θάλασσα νὰ ναυμαχήσουν· ὁ πονηρὸς ὅμως Λύσανδρος δὲν ἔβγαινε, ἔμενε στὴν παραλία ἀγκυροβολημένος.

Οἱ Ἀθηναῖοι βαρέθησαν νὰ προκαλοῦν τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἄρχισαν ν' ἀφήνουν τὰ πλοῖα τους ἔρημα στὴν παραλία καὶ νὰ σκορπίζουσι στὴν ξηρά, γιὰ νὰ εὗρουν τροφίμα. Ὁ Λύσανδρος τοὺς παρακολουθοῦσε. Κάποια μέρα, πού τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἦσαν σχεδὸν ἄδεια ἀπὸ ναύτες, ὄρμᾳ μὲ τὰ πλοῖά του καὶ αιχμαλωτίζει ὄλα σχεδὸν τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων.

Μετὰ τὴν καταστροφή αὐτή, ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ἔπεσε μὲ μιᾶς. Δὲν τοὺς ἀπέμενε τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ μακρὰ τεῖχη.

Ὁ Λύσανδρος μὲ τὸ στόλο του ἔπλευσε στὸν Πειραιᾶ καὶ ἐπολιόρκησε καὶ ἀπὸ θαλάσσης πλέον τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Πειραιεὺς καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκράτησαν πέντε μῆνες. Σώθηκαν τέλος οἱ τροφές των καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ παραδοθῶν.

Ὁ Λύσανδρος ἐγκρέμισε τὰ τεῖχη, ἀνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ πληρώσουν μεγάλη ἀποζημίωσι κι ἔβαλε 30 Ἀθηναίους, φίλους τῶν Σπαρτιατῶν νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἀθήνα. Οἱ τριάντα αὐτοὶ ἄρχοντες ἐκυβερνοῦσαν τόσο σκληρὰ, πού ὠνομασθησαν **τύραννοι**.

Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ἀδελφικοῦ πολέμου. Αἱ ὥραιες καὶ πολιτισμένες Ἀθῆναι κατεστράφησαν, ἀλλὰ ποῖα ἢ ὠφέλεια ; Ἐχασε ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ ἀνθρωπότης τότε τὸ πιδ ὄμορφο στολίδι καὶ καμὰρι τοῦ κόσμου. Κατεστράφησαν αἱ Ἀθῆναι, ἀλλὰ καὶ πολλὲς ἄλλες Ἑλληνικὲς πόλεις κατεστράφησαν καὶ χιλιάδες Ἕλληνες ἐσκοτώθηκαν.

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος εἶναι μιὰ μαύρη κηλὶδα στὴν ὥραϊσ καὶ λαμπρὴ ἱστορία τῆς Πατρίδος μας.

*Ἡ Διχόνοια, πὸν βασιάει
ἓνα σκῆπτρο ἢ δολερῇ
καθενὸς χαμογέλει
πάρο, λέγοντας, καὶ σύ.*

*Κεὶδὸ τὸ σκῆπτρο, πὸν σᾶς δείχνει
ἔχει ἀλήθεια ὠραία θωριά.
Μὴν τὸ πιάστε, γιὰτὶ ῥίχνει
εἰς σὲ δάκρυα θλιβερά.*

(Ἀπὸ τὸν Ἑθνικὸν Ὕμνον)

Ἑ ρ γ α σ ί ε ς

- 1) Ποιὰ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ἀριστουργήματα σώζονται σήμερον ;
- 2) Φροντίσατε νὰ μάθετε μερικὰ πράγματα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ σοφοῦ Σωκράτη.
- 3) Ὁ μεγάλος Περικλῆς ἀπέθανε, ὁ φρόνιμος Νικίας σκοτώθηκε. Τί λέτε, μήπως ἐπειδὴ δὲν ἔμεναν ἱκανοὶ ἀρχηγοὶ στὴν Ἀθῆνα, γι' αὐτὸ νικήθηκε ;
- 4) Τί πρᾶγμα κατέστρεψε τὴν ἔνδοξον Ἑλλάδα ;
- 5) Κι ἂν ἐνικοῦσαν στὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Ἀθηναῖοι, ἢ Ἑλλὰς θὰ ἔβγαυνε ὠφελιμένη ; Τί λέτε καὶ γιὰτί ;
- 6) Νὰ εὑρετε στὸ χάρτη σας τὸ Ἄργος, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Σικελία.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων, ἡ Σπάρτη ἔμεινε χωρὶς ἀντίπαλο καὶ ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονία ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ συμμαχικὲς πόλεις τῶν Ἀθηναίων ἐχάρηκαν, ποὺ ἔπασαν αἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἐδέχθησαν μὲ εὐχαρίστησι τὴν ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Ἐνόμισαν, ὅτι τώρα πλέον θὰ κυριαρχήσῃ ἡ ἐλευθερία. Δὲν ἄργησαν ὅμως νὰ μετανοήσουν· οἱ Σπαρτιάται ἐφάνηκαν περισσότερο σκληροί. Ἐβαλαν φόρους βαρύτερους καὶ στὰς ναυτικὰς πόλεις ἐγκατέστησαν στρατιωτικὰς φρουράς.

Ἡ σκληρότης αὐτὴ συνετέλεσε ὥστε ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης νὰ μὴν κρατήσῃ πολὺ.

Ὁ Θρασύβουλος ἐλευθερώνει τὰς Ἀθήνας

Οἱ τριάντα τύραννοι, ποὺ ἔβαλαν οἱ Σπαρτιάται στὰς Ἀθήνας, ἐκυβερνοῦσαν πολὺ σκληρὰ· ἐφυλάκιζαν, ἐσκότωναν καὶ ἔστελλαν πολλοὺς Ἀθηναίους σὲ ἐξορία, γιὰ νὰ τοὺς παίρνουν τὴν περιουσία τους.

Τόση σκληρότητα ἔδειξαν, ὥστε ἐσκότωσαν ἕνα συνάδελφό τους, τὸ **Θρααμένη**, γιὰτὶ ἐτόλμησε νὰ τοὺς εἰπῇ, νὰ φέρωνται μαλακότερα στὸ λαό.

Πολλοὶ Ἀθηναῖοι, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τὴν τυραννίαν κατέφυγαν στὰς γειτονικὰς πόλεις Μέγαρα, Κόρινθο καὶ Θήβας. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ **Θρασύβουλος**, νέος φιλόπατρις, γενναῖος καὶ καλὸς στρατηγός.

Ὁ Θρασύβουλος δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα του σὲ τέτοια κατάστασι καὶ ἀπεφάσισε μὲ ἄλλους ἐξορίστους νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς Ἀθήνας.

Αὐτὸς μὲ 70 ἄλλους φεύγει ἀπὸ τὰς Θήβας καὶ πηγαίνει καὶ ὀχυρῶνεται στὴν Πάρνηθα. Ἐκεῖ μαζεύθησαν σιγὰ - σιγὰ ἀρκετοὶ ἐξόριστοι. Ὅταν ἔγιναν περίπου χίλιοι, τοὺς παίρνει ὁ Θρασύβουλος καὶ κατεβαίνει στὸν Πειραιᾶ. Οἱ τύραννοι μὲ στρατὸ ἐκτύπησαν τὸν Θρασύβουλο. Ἐνικήθησαν ὅμως καὶ σκοτώθηκαν δύο ἀπ' αὐτοὺς.

Οἱ Ἀθηναῖοι πῆραν θάρρος, ἐπανεστάτησαν καὶ ἐδιώξαν τοὺς τυράννους. Ἔτσι ἐλευθερώθηκαν αἱ Ἀθηναῖοι.

Εκστρατεία τῶν Μυρίων

Στὴν Περσία κατὰ τὸ 404 π. Χ. βασιλέας ἦτο ὁ **Ἄρταξέρξης**. Ὁ Ἄρταξέρξης εἶχε ἓναν ἀδελφόν, τὸν **Κῦρο**, ποῦ ἦτο σατράπης τῆς Ἰωνίας. Ὁ Κῦρος ἐσκέφθη νὰ πάρῃ τὸ θρόνο ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του κι ἄρχισε νὰ προετοιμάζεται. Ἐμάζευσε 100.000 στρατό, στὸν ὅποιον ἐπρόσθεσε καὶ 10.000 Ἕλληνες μισθοφόρους. Ὁ Ἄρταξέρξης ἐμάζευσε κι αὐτὸς στρατό καὶ περίμενε. Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν στὰ **Κούναξα** κοντὰ στὴ Βαβυλώνα. Ἐκεῖ ἔγινε μιὰ μεγάλη μάχη, ὁ Κῦρος σκοτώθηκε κι ὁ στρατός του νικήθηκε. Ὁ Ἕλληνικὸς ὅμως στρατὸς ἐνίκησε τοὺς ἀπέναντί του Πέρσας. Ἀλλὰ ἀφοῦ ὁ Κῦρος, ποῦ ὑπεστήριζαν οἱ Ἕλληνες σκοτώθηκε, δὲν εἶχαν πιά λόγο νὰ μείνουν κι ἀπεφάσισαν νὰ γυρίσουν στὴν Ἑλλάδα.

Θάλαττα! Θάλαττα!

Οἱ Πέρσαι τοὺς ἔκαναν δῆθεν τὸ φίλο καὶ τοὺς ἔλεγαν, ὅτι θὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους. Σὲ κάποια σύσκεψη ποῦ ἔκαναν, ἐξαφνικὰ οἱ Πέρσαι ἔπιασαν τοὺς Ἕλληνες στρατηγούς με ἀπάτη καὶ τοὺς κατέσφαξαν. Ἐνόμισαν, ὅτι ὁ Ἕλληνικὸς στρατὸς χωρὶς στρατηγούς θὰ παραδοθῆ. Πόσο ὁμως ἐγελάσθηκαν! Ἀνάμεσα στὸν Ἕλληνικὸ στρατό ἦτο καὶ ὁ **Ξενοφῶν**, ἓνας Ἀθηναῖος, ποῦ ἀκολουθοῦσε τὴν ἐκστρατεία σὰν ἰδιώτης, γιὰ νὰ γράψῃ τὴν ἱστορία της. Ὁ Ξενοφῶν, λοιπόν, ἔδωσε θάρρος στὸν Ἕλληνικὸ στρατό καὶ ἀνέλαβε νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν Ἑλλάδα.

Μῆνες ὀλόκληρους ἐπερπατοῦσαν οἱ Ἕλληνες ἀδιάκοπα. Ἐπερνοῦσαν βουνὰ, ποτάμια, χαράδρες καὶ δάση. Ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὸ κρύο, τὴν πείνα καὶ τὴν κόουρασι. Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰ βάσανα, βλέπουν κάποτε θάλασσα· εἶχαν φθάσει στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἀπὸ

τὴν χαρὰ τοὺς ἐφώναζαν «θάλασσα, θάλασσα», ἀγκαλιάσθησαν κι ἄρ-
χισαν νὰ κλαίουун. Ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πλοῖα ἐγύρισαν στὴν πατρίδα τοὺς.

Ὁ γυρισμὸς αὐτὸς τῶν 10.000 Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς Περσίας
στὴν Ἑλλάδα, λέγεται **Κάθοδος τῶν Μυρίων**. Ὅλες τὶς λεπτομέρειες
τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς τὶς περιγράφει θαυμάσια ὁ Ξενοφῶν σ' ἓνα βι-
βλίο του, ποὺ λέγεται **Κύρου Ἀνάβασις**.

Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησίλαου στὴν Ἀσία

Ὁ Ἄρταξέρξης μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του, θέλησε νὰ τιμω-
ρήσῃ τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, γιατί βοήθησαν τὸν Κύρο. Οἱ
Ἑλληνικὲς πόλεις ἐζήτησαν τὴ βοήθεια τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιῶται
ἔστειλαν τὸν βασιλέα τοὺς Ἀγησίλαο μὲ 8.000 στρατὸ νὰ πολεμήσῃ
τοὺς Πέρσας.

Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο ἄνθρωπος μικρόσωμος καὶ κουτσός· εἶχε ὁμως
γενναῖα ψυχὴ καὶ μεγάλη στρατηγικὴ ἱκανότητα.

Ἀφοῦ ἐνίκησε σὲ πολλὰς μάχας τοὺς Πέρσας, ἐσκέφθη νὰ κυρι-
εύσῃ ὅλη τὴν Περσία καὶ νὰ διαλύσῃ τὸ Περσικὸ κράτος. Δέν ἐπρό-
φθασε ὁμως νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα του σχέδια, γιατί οἱ Ἐφο-
ροὶ τῆς Σπάρτης τὸν διέταξαν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω. Τί εἶχε συμβῆ; Οἱ
Πέρσαι γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ νὰ διώξουν τὸν Ἀγησίλαο ἀπὸ τὴν
Ἀσία, κατώρθωσαν μὲ χρήματα πολλὰ νὰ πείσουν τοὺς Κορινθίους,
τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Θηβαίους νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ
νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Σπάρτης. Ἔτσι ξαναρχίζει πάλι
νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Οἱ Σπαρτιῶται ἐφοβήθησαν καὶ ἐκάλεσαν τὸν
Ἀγησίλαο νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὴν Ἀσία. Ὁ Ἀγησίλαος μὲ λύπη του
ἄφησε τὰ ὄρατα καὶ μεγάλα σχέδιά του καὶ ὑπακούοντας στὴ φωνὴ τῆς
Πατρίδος του ἔσπευσε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα. Ἀκολούθησε τὸ δρόμο,
ποὺ ἄλλοτε εἶχε ἀκολουθήσει ὁ Ξέρξης. Γυρίζοντας, συνήντησε τὸ συμ-
μαχικὸ στρατὸ στὴν Κορώνεια τῆς Βοιωτίας καὶ τὸν ἐνίκησε. Στὴ μάχη
ὁμως ἐπληγώθη καὶ ὁ ἴδιος, ὁ δὲ στρατὸς του εἶχε πολλὰς ἀπώλειες. Οἱ
Σπαρτιῶται βλέποντες, ὅτι δέν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τό-
σους ἐνωμένους ἐχθρούς, ἔστειλαν τὸν παμπόνηρο **Ἀνταλκίδα** στὸ βασι-
λέα τῶν Περσῶν καὶ τοῦ πρότεινε εἰρήνην, πωλώντας σ' αὐτὸν τὶς Ἑλ-
ληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἦτο ἀτιμωτικὴ καὶ προσβλητικὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα.
ὠνομάσθηκε **Ἀνταλκίδειος εἰρήνη**. Ἔτσι οἱ Ἴωνικὲς πόλεις, ποὺ εἶχαν
ἀποκτήσει τὴν ἐλευθερίαν τοὺς μὲ τόσο αἷμα, ξαναγύρισαν στὴν Περ-
σικὴ σκλαβιά.

Μ Ε Ρ Ο Σ Ζ'

ΑΙ ΘΗΒΑΙ ΣΕ ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ

Μετά την 'Ανταλκίδειο ειρήνη, οί Σπαρτιᾶται θέλησαν νά τιμωρήσουν τούς ἐχθρούς τους. Περισσότερο ἐμισοῦσαν τὰς Θήβας πού εἶχαν ἀρχίσει νά γίνωνται μιὰ ἀπό τίς σπουδαιότερες πόλεις τῆς 'Ελλάδος.

Κατά τὸ 382 π. Χ. ἕνας στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν περνώντας μὲ στρατὸ ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐπετέθη ἐξαφνικὰ, κατέλαβε τὴν ἀκρόπολι τῶν Θηβῶν, τὴν **Καδμεία** καὶ ἐτοποθέτησε Σπαρτιατικὴ φρουρά. Ὑστερα ἔδωξε ἀπὸ τὰς Θήβας τούς δημοκρατικούς πολίτας κι ἔβαλε διοικητὴ τῶν Θηβῶν τὸ φίλο του **Λεοντιάδη**. Τριακόσιοι δημοκρατικοὶ Θηβαῖοι κατέφυγαν στὰς 'Αθήνας. Ἡ πρᾶξις αὐτὴ τῶν Σπαρτιατῶν ἔκαμε πολὺ κακὴ ἐντύπωση σ' ὅλη τὴν 'Ελλάδα, γιὰτὶ ἡ κατάληψις τῶν Θηβῶν ἔγινε μὲ ἀπάτη καὶ σὲ καιρὸ εἰρήνης.

Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὰς Θήβας

Τρία χρόνια ἐκράτησε ἡ τυραννία τοῦ Λεοντιάδη καὶ οἱ Θηβαῖοι ὑπέφεραν πολλὰ. Μεταξὺ τῶν Θηβαίων, πού κατέφυγαν στὰς 'Αθήνας ἦτο κι ὁ Θηβαῖος Πελοπίδας, νέος φιλόπατρις, πλούσιος, εὐγενικὸς καὶ γενναῖος. Ὁ Πελοπίδας ἐσκέφθη νά ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του. Πῆρε ἄλλους δέκα πιστοὺς συντρόφους του καὶ μιὰ νύκτα, ντυμένοι γυναίκεϊα μῆκαν στὰς Θήβας καὶ ἐπῆγαν στὸ σπίτι, πού ἔτυχε νά διασκεδάζουσι οἱ τύραννοι τῶν Θηβῶν.

Οἱ τύραννοι, ὅταν εἶδαν τίς γυναῖκες, τίς προσεκάλεσαν στὴ διασκέδασί τους.

Κάποιος ταχυδρόμος ἀπὸ τὰς 'Αθήνας ἔφερε στὸν ἀρχηγὸ τῶν ἀρχόντων ἕνα γράμμα καὶ τὸν εἰδοποίησε γιὰ τὸν κίνδυνο. Αὐτὸς ὅμως ζαλισμένος ἀπὸ τὸ κρασί, ἔβαλε τὸ γράμμα κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι του καὶ εἶπε : «ἔς αὔριον τὰ σπουδαῖα» δηλ. «αὔριο διαβάζω τὰ σπουδαῖα». Ὁ Πελοπίδας μὲ τούς συντρόφους του σὲ κάποια στιγμή τραβοῦν τὰ μαχαίρια τους καὶ σκοτώνουσι τούς τυράννους τῆς πατρίδος τῶν. Ὑστερα ἐλευθέρωσαν τούς φυλακισμένους συμπολίτας τῶν, ἔδωξαν τὴ Σπαρτιατικὴ φρουρά καὶ ἐλευθέρωσαν τὴν πόλι.

Οἱ Σπαρτιᾶται, τὸ ἐθεώρησαν μεγάλη προσβολὴ κι ἀπεφάσισαν νά τιμωρήσουν τούς Θηβαίους. Οἱ Θηβαῖοι τὸ κατάλαβαν, βέβαια, κι ἀρχισαν κι αὐτοὶ νά ἐτοιμάζονται. Εἶχαν ἐκτός ἀπὸ τὸν γενναῖο Πελοπίδα καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδα, ἄνδρα γενναῖο, μορφωμένο, μὲ πολλὰ στρατιωτικὰ γνῶσις.

Ὁ Πελοπίδας διωργάνωσε τὸν **Ἱερὸ λόχο** μὲ 300 ἐκλεκτὰ παλληκάρια κι ὁ Ἐπαμεινώνδας τὴν περίφημη **λοξὴ φάλαγγα**.

Ἡ μάχη στὰ Λεῦκτρα

Οἱ Σπαρτιᾶται μὲ στρατὸ ἐπῆγαν στὴ Βοιωτία νὰ τιμωρήσουν τοὺς Θηβαίους. Οἱ Θηβαῖοι τοὺς ἐπερίμεναν στὰ Λεῦκτρα. Ἐκεῖ ἐγίνε μιὰ τρομερὴ μάχη στὴν ὁποία, τόσο ὁ Ἱερὸς λόχος ἐπολέμησε μὲ ἀφαστὴ ἀνδρεία, ὅσο καὶ ἡ λοξὴ φάλαγγα, ποὺ ἦτο ἐπινόησις τοῦ Ἐπαμεινώνδα. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ Σπαρτιᾶται ἐνίκηθησαν σὲ μάχη ἐκ παρατάξεως. Ἐσκοτώθηκαν πολλοὶ Σπαρτιᾶται καθὼς καὶ ὁ βασιλέας τῆς Σπάρτης **Κλεόμβροτος**. Ἔτσι οἱ Σπαρτιᾶται ποὺ ἔθεωροῦντο ἀνίκητοι ἐταπεινώθηκαν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, ἔχασαν τὴ δόξα τους καὶ τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ μάχη στὴ Μαντίνεια

Μετὰ τὴ νίκη τῶν Θηβαίων στὰ Λεῦκτρα, οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις ἔφυγαν ἀπὸ τὴ συμμαχία τῶν Σπαρτιατῶν καὶ πῆγαν μὲ τοὺς Θηβαίους. Ἡ δύναμις τῶν Θηβῶν ἄρχισε νὰ μεγαλώνῃ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπῆγε μὲ στρατὸ τρεῖς φορὲς στὴν Πελοπόννησο· ἔφθασε μάλιστα μέχρι τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὴν κυριεύσῃ· τὴν ὑπερήσπιζε ὁ γέρο - Ἀγησίλαος. Ἐλευθέρωσε ὅμως πολλὰς πόλεις καὶ ἔκτισε τὴ **Μεσσήνη** καὶ τὴ **Μεγαλόπολι**.

Τὴν τετάρτη φορὰ, ποὺ ἐπῆγε στὴν Πελοπόννησο ὁ Ἐπαμεινώνδας, συνηντήθη μὲ τὸν Ἀγησίλαο στὴ Μαντίνεια τῆς Ἀρκαδίας. Στὴ μεγάλη ἐκείνη μάχη ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι, ἀλλὰ ὁ γενναῖος Ἐπαμεινώνδας ἐπληγώθη βαριά. Οἱ γιατροὶ εἶπαν, ὅτι ἂν βγάλουν τὴ μύτη τοῦ κονταριοῦ, ποὺ εἶχε χωθῆ στὸ στήθος τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ὁ τραυματίας θὰ ἀποθάνῃ ἀμέσως.

Ὁ γενναῖος Ἐπαμεινώνδας ἄκουσε ἀτάραχος τὴ γνώμη τῶν γιατρῶν καὶ ῥώτησε, ἂν ὁ στρατὸς του ἐνίκησε.

Ὅταν ἔμαθε τὴ νίκη τῶν Θηβαίων, διέταξε νὰ τοῦ βγάλουν τὸ κοντάρι.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἓνας φίλος του τοῦ εἶπε : «Τί κρίμα, Ἐπαμεινώνδα, ποὺ πεθαίνεις ἄτεκνος».

Καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπήντησε : «Ὁχι, φίλε, ἀφήνω δυὸ θυγατέρες : τὴ νίκη στὰ Λεῦκτρα καὶ τὴ νίκη στὴ Μαντίνεια».

Ἦστερα ἔβγαλαν οἱ γιατροὶ τὸ κοντάρι καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπέ-

Ὁ Ἐπαμεινώνδας

θανε. Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα χρόνον ἀπέθανε κι ὁ Πελοπίδας. Μετὰ τὸν θάνατο τῶν δύο αὐτῶν μεγάλων ἀνδρῶν, αἱ Θῆβαι ἔχασαν τὴ δύναμί τους.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλες Ἑλληνικὲς πόλεις εἶχαν ἐξαντληθῆ ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς ἐμφυλίους πολέμους. Καμμιά πλέον δὲν εἶχε τὴ δύναμι νὰ πάρῃ τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῆς παρακμῆς ἀναφαίνεται μιὰ νέα δυνατὴ χώρα, ἡ Μακεδονία.

Ἔ ρ γ α σ ί ε ς

- 1) Μὲ ποίους νομίζετε, ὅτι ἐπερνοῦσαν καλὰ αἱ συμμαχικαὶ πόλεις· μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἢ μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ γιατί;
- 2) Τί θὰ εἶπῃ μισθοφόρος στρατιώτης; Σήμερα ὑπάρχουν μισθοφορικοὶ στρατοί;
- 3) Γιατί ἐχάρησαν τόσο πολὺ οἱ Ἕλληνες, ὅταν εἶδαν τὴ θάλασσα;
- 4) Οἱ Πέρσαι γιὰ ποῖο λόγο βοηθοῦν ἄλλοτε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλοτε τοὺς Σπαρτιάτας;
- 5) Πῶς κρίνετε τὴν Ἀντακίδειο Εἰρήνη;
- 6) Αἱ Θῆβαι ἔγιναν ἰσχυρὴ δύναμι. Ποῦ τὸ ὀφείλουν;
- 7) Τί πράγμα ἐδημιούργησε στὴν Ἑλλάδα τόσους ἐμφυλίους πολέμους;
- 8) Νὰ εὑρετε στὸ χάρτη σας τὸν Εὐξεινο Πόντον, τὰ Λεῦκτρα, τὴ Μεσσήνη, τὴ Μεγαλόπολι καὶ τὴ Μαντινεία.

Μ Ε Ρ Ο Σ Η'

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ

Ἡ Μακεδονία, ὅπως ξέρετε καὶ ἀπὸ τῆ γεωγραφία εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ εὐφορώτερη χώρα τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει πολλές καὶ εὐφορες πεδιάδες, ποὺ περικλείονται ἀπὸ ὕψηλὰ βουνά. Στὰ παράλια τῆς τῆν ἀρχαία ἐποχὴ ὑπῆρχαν πολλές ἀποικίες, ποὺ τὶς ἐξουσίαζαν οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ ἀποικίες αὐτὲς εἶχαν συχνὴ ἐπικοινωνία μὲ τὰς Ἀθήνας καὶ εἶχαν προκόψει πολὺ στὸν πολιτισμὸ. Οἱ κάτοικοι ὅμως τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν θάλασσα ἀργησαν πολὺ νὰ προοδεύσουν. Ἐσχολοῦντο μὲ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία.

Οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἑλληνες, ὠμιλοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ εἶχαν τὰ ἴδια ἦθη καὶ ἔθιμα μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Ἰδρυτὴς τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους ἦτο ὁ Ἡρακλείδης Κάρανος ἀπὸ τὸ Ἄργος. Γι' αὐτὸ οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἐκαυχῶντο, ὅτι ἦσαν ἀπὸ τὸ γένος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους εἶχαν ὑποταχθῆ στοὺς Πέρσας, ὅταν ὅμως οἱ Πέρσαι ἐνικήθησαν, ἡ Μακεδονία ἐγίνε ἐλεύθερη. Ἐνας ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἦτο ὁ Ἀρχέλαος, ποὺ εἶχε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου του τὴν Πέλλα.

Ὁ Ἀρχέλαος ἐθαύμαζε πολὺ τὸν Ἀθηναϊκὸ πολιτισμὸ, γι' αὐτὸ εἶχε καλέσει στὴν πρωτεύουσά του πολλοὺς Ἀθηναίους καλλιτέχνας. Ἄλλὰ καὶ οἱ παραλιακὲς ἀποικίες ἀρχισαν νὰ ἐπικοινωνοῦν σιγά-σιγά μὲ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ νὰ μεταδίδουν τὸν πολιτισμὸ.

Ὁ Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἀρχελάου, ἐβασίλευσαν στὴ Μακεδονία διάφοροι βασιλεῖς ὄχι πολὺ σπουδαῖοι. Κατὰ τὸ 359 π. Χ. ἀνεβαίνει στὸ θρόνο ὁ Φίλιππος, σὲ ἡλικία 23 ἐτῶν. Ὁ Φίλιππος ἦτο πολὺ ξεπνιος, μορφωμένος, καλὸς στρατηγὸς ἀλλὰ καὶ πονηρὸς διπλωμάτης.

Τὰ παιδικὰ του χρόνια τὰ ἐζήσε στὰς Θήβας, κοντὰ στοὺς μεγάλους στρατηγοὺς Πελοπίδα καὶ Ἐπαμεινώνδα. Ἔμαθε πῶς πρέπει νὰ

Ὁ Φίλιππος

κυβερνᾷ ἕνας βασιλεὺς καὶ πῶς πρέπει νὰ ὀργανώνεται ἕνας καλὸς στρατός.

Μένοντας στὰς Θήβας εἶδε ἀπὸ κοντὰ τὸ μῖσος, πὺ ἐχώριζε τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ κατάλαβε ὅτι, ὅπως ἔχουν καταντήσει μὲ τὴ διχόνοιάν τους οἱ Ἕλληνες, δὲν πρόκειται νὰ προκόψουν. Γι' αὐτὸ μόλις ἐγύρισε στὴ Μακεδονία κι ἔγινε βασιλεὺς, ἡ πρώτη του σκέψις ἦτο, πῶς νὰ ἐνώση ὅλους τοὺς Ἕλληνας σ' ἕνα κράτος, νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τους καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ σὲ μιὰ μεγάλη ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ἡ πρώτη του φροντίδα ἦτο νὰ κάμῃ δυνατὸ στρατό. Ἐτελειοποίησε τὸν ὀπλισμό. Οἱ στρατιῶταί του φοροῦσαν ὅλοι περικεφαλαίες καὶ ἐκράτουσαν μακρὰ δόρατα ὡς ἑξὶ μέτρα, πὺ τὰ ἔλεγαν **σάρισσες**. Ὁ Φίλιππος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς Μακεδονικῆς **Φάλαγγος**.

Ὅταν οἱ Μακεδόνες ἐσημάτιζαν τὴ φάλαγγα ἔμπαιναν σὲ πυκνὲς γραμμὲς, ἡ μία πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ἐκράτουσαν τὶς σάρισσες. Ἔτσι

Ἡ Μακεδονικὴ φάλαγξ

ολόκληρη ή φάλαγγε έμοιαζε σαν ένα κινητό φρούριο, που είχε μπροστά ολόκληρο δάσος από κοντάρια κι έσάρωνε τόν έχθρό. Οί ίππεις του φορούσαν σιδερένιες πανοπλίες.

Όταν ό Φίλιππος έτοιμάσε τό στρατό του, απέφασε να βάλη έμπρός τά σχέδιά του. Καί πρώτα - πρώτα έκυρίεψε όλες τις Έλληνικές άποικίες και έβγῆκε στη θάλασσα. Ύστερα έζητούσε άφορμή ν' άναμιχθῆ στα Έλληνικά πράγματα. Οί Έλληνες δέν άργησαν να καταλάβουν τις σκέψεις του Φιλίππου. Ό Άθηναίος Δημοσθένης, ό σπουδαίος εκείνος ρήτωρ της άρχαίας έποχής, με τούς φλογερούς πατριωτικούς λόγους του έπροσπαθούσε να πείση τούς πατριώτες του να άντιταχθούν στα σχέδια του Φιλίππου.

«Έτοιμασθήτε, ω άνδρες Άθηναίοι, τούς έλεγε, άν θέλετε την ανεξαρτησία σας: ό Φίλιππος πολύ γρήγορα θα κατεβῆ στην Άθήνα».

Ό Φίλιππος έρχεται στην Ελλάδα

Ό Φίλιππος ποτέ δέν έσκέφθηκε να σκλαβώση την Ελλάδα, όπως έπιθυμούσε ό Ξέρξης. Ήθελε μόνο να ένωση τούς Έλληνες σ' ένα κράτος, να γίνει άρχηγός τους και να βαδίση σαν βασιλεύς όλων των Έλλήνων, έναντίον των Περσών.

Με τό καλό, έννοείται, δέν θα ήμπορούσε να ένωση τούς Έλληνες και να γίνει μάλιστα και άρχηγός τους. Θα έπρεπε να μεταχειρισθῆ βία.

Ή άφορμή να άναμιχθῆ στα Έλληνικά πράγματα του έδόθηκε.

Τό Άμφικτυονικό Συνέδριο

Ό Δημοσθένης

έβαλε στους Φωκείς πρόστιμο, γιατί έκαλλιέργησαν κτήματα τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, χωρὶς τὴν ἀδεία του. Ἐπειδὴ οἱ Φωκεῖς ἀρνήθηκαν νὰ πληρώσουν τὸ πρόστιμο, τὸ Συνέδριο ἀνέθεσε στὸν Φίλιππο νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ τὸ πληρώσουν.

Ὁ Φίλιππος ἄρπαξε τὴν εὐκαιρία καὶ ἐτιμώρησε σκληρὰ τοὺς Φωκεῖς. Ἀπὸ τότε πολὺ συχνὰ ἄρχισε νὰ ἀνακατεύεται μὲ τὰς Ἑλληνικὰς ὑποθέσεις. Ἐκατέβαινε μὲ στρατὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ τότε μὲ πόλεμο, πότε μὲ τὴν πονηρία του, ὅλο καὶ μεγάλωνε τὸ κράτος του, κυριεύοντας Ἑλληνικὰς πόλεις.

Θὰ μπορούσε μὲ τὸν ἄριστο στρατὸ του νὰ κυριεύσῃ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ὅμως δὲν τὸ ἔκαμνε. Πονηρός, ὅπως ἦτο, ἔπειτα ἀπὸ κάθε κατάκτησι σταματοῦσε γιὰ νὰ ἀποκοιμίζῃ τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ μάχη στὴ Χαιρώνεια

Κατὰ τὸ 358 π. Χ. ὁ Φίλιππος μὲ 30 000 πεζικό καὶ 2.000 ἵππικό κατεβαίνει στὴ Βοιωτία.

Ἦτο νύκτα, ὅταν ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν τρομερὴ εἶδησι. Ἀμέσως κτύπησαν τὶς σάλπιγγες καὶ ἄναψαν φωτιά στὴν Ἀκρόπολι, γιὰ νὰ μαζευθῇ ὁ λαὸς στὴν Πνύκια. Ἐκεῖ ἕνας κήρυκας ἄρχισε νὰ φωνάζῃ : «Ίλιός θέλει νὰ μιλήσῃ ;» Κανεὶς δὲν τολμοῦσε ν' ἀνεβῆ στὸ βῆμα. Σηκώνεται τότε ὁ ρήτωρ Δημοσθένης καὶ μὲ λόγια γεμάτα πατριωτισμὸ δίνει θάρρος στοὺς Ἀθηναίους. Ἀμέσως οἱ Ἀθηναῖοι μαζεύουν στρατὸ, ἐνώνονται μὲ τοὺς Θηβαίους καὶ βαδίζουν κατὰ τοῦ Φιλίππου. Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν στὴ Χαιρώνεια τῆς Βοιωτίας. Ἐκεῖ ἔγινε μιὰ τρομερὴ μάχη. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Θηβαίους ἐπολέμησαν γενναῖα, ἀλλὰ ἡ Μακεδονικὴ φάλαγξ ἔσπασε τὶς γραμμὰς τους καὶ τοὺς ἐνίκησε. Ὁ ἱερός Λόχος τῶν Θηβαίων ἐχάθηκε ὅλος χωρὶς νὰ ὑποχωρήσῃ οὔτε ἕνας ἱερολοχίτης. Οἱ Θηβαῖοι ἀργότερα ἔστησαν στὴ Χαιρώνεια ἕνα μαρμάρينو λέοντα, πρὸ σώζεται ὡς σήμερα, πρὸς τιμὴν τῶν Ἱερολοχιτῶν.

Ὁ Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Τοὺς Θηβαίους τοὺς ἐτιμώρησε σκληρὰ, ἐνῶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τοὺς ἐσεβάσθηκε. Ἐκάλεσε στὴν Κόρινθο συνέδριο ὄλων τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ἐξήγησε τὰ σχέδιά του καὶ τοὺς ἐζήτησε νὰ τὸν βοηθήσουν. Οἱ Ἕλληνες ἐδέχθηκαν καὶ τὸν ἔκαμαν ἀρχηγό τους.

Ὁ Φίλιππος ἐνθουσιασμένος γιὰ τὸ κατόρθωμά του νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ γίνῃ ἀρχηγός της, ἐγύρισε στὴ Μακεδονία καὶ ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Περσῶν. Στὸ μεταξύ ὅμως σκοτώθηκε ἀπὸ κάποιον δυσαρροστημένο ἀξιωματικό του.

Τὸ μεγάλο του σχέδιο ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος.

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἡ παιδική ηλικία τοῦ Ἀλεξάνδρου

Δὲν ὑπάρχει Ἕλληνας ἀλλὰ καὶ ξένος, ποῦ νὰ μὴν ἔχει ἀκούσει γὰρ τὸν **Ἀλέξανδρο τὸ Μέγα**. Ὅπως θὰ μάθουμε παρακάτω, ἀπέθανε δυστυχῶς νέος. Ἄν ἐζούσε, θὰ ἦτο σήμερα διαφορετικὴ ἡ ὄψις τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου ἐγεννήθηκε στὴν Πέλλα. Ἡ μητέρα του ἡ Ὀλυμπιάς μαζί μὲ τὸ Φίλιππο ἐφρόντισαν νὰ τοῦ δώσουν σπουδαία ἀνατροφή.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε πολλὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ χαρίσματα. Ἦτο ὠραῖος μὲ μάτια ζωηρὰ καὶ γλυκὰ. Εἶχε ὁμορφὴ κορμοστασιά καὶ ξανθὰ καὶ σγουρὰ μαλλιά. Ἦτο ἀφοβός, ἀκούραστος καὶ ὀρμητικός, ἀψηφοῦσε κάθε κίνδυνο. Εὐγενικός στους τρόπους ἔκανε νὰ τὸν ἀγαποῦν καὶ νὰ τὸν λατρεύουν ὅλοι οἱ ὄσοι τὸν ἐγνώριζαν. Ἀγαποῦσε πολὺ τὰ γράμματα. Εἶχε μάθει ἀπ' ἐξω τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ τὴν ἀρχαία ἱστορία. Ἀγαποῦσε καὶ ἐθαύμαζε πολὺ τοὺς ἥρωες, ἰδίως τὸν Ἀχιλλέα καὶ ἐπιθυμοῦσε πολὺ νὰ τοῦ ὁμοιάσῃ. Ὁ πατέρας του τὸν ἐγύμνασε στρατιωτικὰ καὶ τὸν ἔμαθε νὰ διοικῆ τὸ στρατὸ σὲ μάχες. Γιὰ τὴν καλύτερη μόρφωσί του, τοῦ πῆρε δάσκαλο τὸ μεγαλύτερο φιλόσοφο τῆς Ἑλλάδος, τὸν **Ἀριστοτέλη**. Ἔτσι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἀνδρες τῆς οἰκουμένης ἔτυχε νὰ ἔχη δάσκαλο τὸ μεγαλύτερο φιλόσοφο τοῦ κόσμου.

Στὸ φιλόσοφο Ἀριστοτέλη, ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειχνε τέτοιο μεγάλο σεβασμὸ, ποῦ τακτικὰ ἔλεγε : «Στὸν πατέρα μου χρεωστῶ τῇ ζωῇ, ἀλλὰ στὸ δάσκαλό μου χρεωστῶ τὴν καλὴ ζωῇ».

Ἀπὸ μικρὸ παιδί ἔδειχνε, ὅτι θὰ γίνῃ ἀτρόμητος. Κάποτε ἔφεραν στὸν πατέρα του ἕνα ὠραιότατο ἄλογο· τὸ ἔλεγαν Βουκέφαλο, γιατί εἶχε μεγάλο κεφάλι σὰν βοδιοῦ. Ἦτο ὁμῶς τόσο ἄγριο, ποῦ κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸ ἵππευση.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ποῦ ἦτο τότε μόλις 14 χρονῶν, παρακαλοῦσε τὸν πατέρα του νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἵππευση τὸ Βουκέφαλο. Ὁ Φίλιππος δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νὰ ἐπιτρέψῃ στὸ μικρὸ Ἀλέξανδρο νὰ ἵππευση τέτοιο ἄγριο ζῶο. Στὶς πολλὰς ὁμῶς παρακλήσεις τοῦ υἱοῦ του τελικὰ ὑπεχώρησε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια.

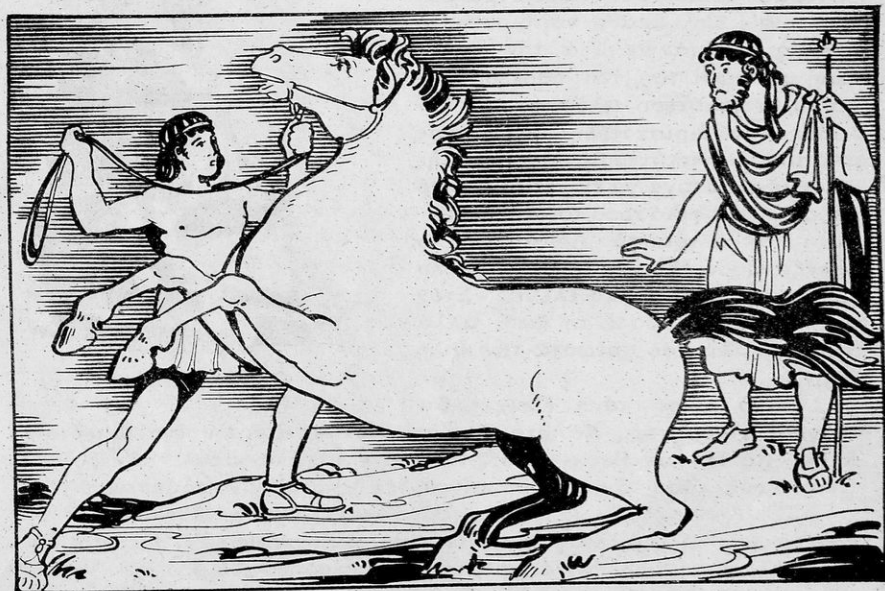
Ὁ Ἀριστοτέλης

Σάν άστράπη ό 'Αλέξανδρος έπήδησε στή ράχη του Βουκέφαλου. Τό άλογο, όταν ένωισε στή ράχη του αναβάτη, έχάθηκε τρέχοντας στόν κάμπο. Ό 'Αλέξανδρος είχε κρατηθή καλά έπάνω. Ό Βουκέφαλος άφου έτρεξε πολλά χιλιόμετρα έκουράσθηκε τόσο, που άφησε πλέον τόν 'Αλέξανδρο νά τόν όδηγή, όπου θέλει. Όταν ό Φίλιππος είδε τόν 'Αλέξανδρο νά γυρίζη με ήμερο πιά τό Βουκέφαλο είπε : «Παιδί μου ζήτησε άλλο βασίλειο μεγαλύτερο, γιατί ή Μακεδονία δέν σέ χωρεί».

Όταν οι φίλοι του τοϋ έβιδαν τά συγχαρητήρια γιά τās νίκας τοϋ πατέρα του, τοϋς έλεγε λυπημένος : «ό πατέρας μου φαίνεται, πώς δέν θ' άφήση τίποτε νά κάω κι έγώ».

Ό 'Αλέξανδρος βασιλεύς

Μετά τό θάνατο τοϋ Φιλίππου, άνεβαίνει στοϋ θρόνο τής Μακεδονίας ό 'Αλέξανδρος, σέ ήλικία 20 έτών. Αί Έλληνικαί πόλεις δέν έλογάριασαν τόν είκοσάχρονο βασιλέα και άπεφάσισαν νά έπαναστατήσουν. Ό 'Αλέξανδρος όμως δέν τοϋς δίδει καιρό νά σκεφθοϋν, παίρνει στρατό και κατεβαίνει στήν Έλλάδα. Κανείς δέν έτόλμησε νά κινηθή. Και όχι

Ό 'Αλέξανδρος δαμάζει τόν Βουκεφαλο

μόνο αυτό αλλά άνεγνώρισαν τόν 'Αλέξανδρο άρχιστράτηγο τών 'Ελλήνων, όπως και τόν πατέρα του.

"Επειτα από όλιγο χρόνο κάποιος διέδωσε, ότι ό 'Αλέξανδρος έσκοτώθηκε. Πολλές 'Ελληνικές πόλεις ένόμισαν, ότι ε'ναι εύκαιρία νά επαναστάτησουν. Οί Θηβαίοι μάλιστα έπολιόρκησαν τή Μακεδονική φρουρά στην Καδμεία.

Μόλις τó έμαθε ό 'Αλέξανδρος, γρήγορος σαν άστραπή φθάνει στις Θήβας, τις πολιορκεί και τις κυριεύει: "Εξι χιλιάδες Θηβαίοι έσκοτώθηκαν και τριάντα χιλιάδες αιχμαλωτίσθηκαν. Για νά τρομάξη τις άλλες πόλεις ό 'Αλέξανδρος διέταξε και έγκρέμισαν τήν πόλι από τά θεμέλια, έκτός από τούς ναούς και τó σπίτι του ποιητού Πινδάρου.

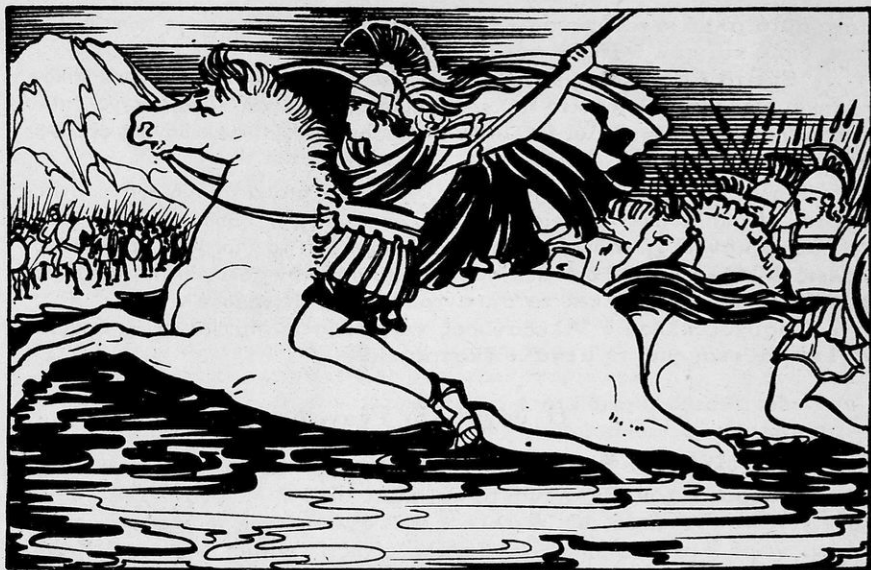
"Ήσυχος πλέον ό 'Αλέξανδρος γυρίζει στη Μακεδονία κι άρχίζει νά έτοιμάζεται για τή μεγάλη έκστρατεία.

Ή μάχη στο Γρανικό

Τήν άνοιξη του 334 π. Χ. ό 'Αλέξανδρος με 30.000 πεζικό και 5.000 ίππικό έπέρασε τόν 'Ελλήσποντο και έπάτησε στη Μ. 'Ασία. 'Εκει, άφοδ έστεφάνωσε τόν τάφο του 'Αχιλλέως, του αγαπημένου του ήρωος, άρχισε νά προχωρή στο έσωτερικό. 'Ο βασιλεύς της Περσίας Δαρείος ό Κοδο-

Ή 'Αλέξανδρος στεφανώνει τόν τάφο του 'Αχιλλέως

‘Ο ‘Αλέξανδρος διαβαίνει τὸ Γρανικὸ

μανὸς ἔστειλε πολὺ στρατό, γιὰ νὰ ἐμποδίση τὴν προέλασι τοῦ ‘Αλεξάνδρου.

Οἱ δύο στρατοὶ συναντήθηκαν στὸ Γρανικὸ ποταμό. Μόλις ὁ ‘Αλέξανδρος ἀντίκρουσε τοὺς Πέρσας, δὲν ἐκρατήθη ὥρμησε πρῶτος καὶ ἐπέρασε τὸν ποταμὸ μὲ τὸν Βουκέφαλο.

‘Ακολουθοῦν οἱ στρατιῶται του καὶ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῶν Περσῶν. ‘Η μάχη ἦτο τρομερή. ‘Ο ‘Αλέξανδρος ἀπὸ τὴν ὀρμὴ του προχωρεῖ πολὺ μέσα στὸν πολυάριθμο Περσικὸ στρατὸ καὶ κτυπᾷ μὲ τὸ σπαθὶ του δεξιὰ κι ἀριστερά. Σὲ μιὰ στιγμή ἕνας Πέρσης, ὁ **Σπιθριδάτης**, πού ἔτυχε νὰ εὑρίσκεται ὀπίσω, σηκώνει τὸ σπαθὶ του, ἔτοιμος νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι τοῦ ‘Αλεξάνδρου, προλαμβάνει ὁμως ὁ στρατηγὸς **Κλείτος** καὶ μὲ μιὰ σπαθιά κόβει τὸ χέρι τοῦ Πέρσου· ὁ ‘Αλέξανδρος σώζεται ἀπὸ βέβαιο θάνατο.

Οἱ Πέρσαι ἐνίκηθηκαν κι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Εἴκοσι χιλιάδες ἀιχμάλωτοι καὶ πλούσια λάφυρα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν νικητῶν. ‘Απὸ τὰ λάφυρα ἔστειλε ὁ ‘Αλέξανδρος 300 ἀσπίδες στὰς ‘Αθήνας, σὰν ἀφιέρωμα στὴ θεᾷ ‘Αθηνᾷ, μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή: «ὁ ‘Αλέξανδρος καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, τίς ἀφιερώνουν στὴ θεᾷ, ἀπὸ τὰ λάφυρα πού πήραν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τῆς ‘Ασίας»,

Οι Σπαρτιάται δὲν θέλησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν Ἀλέξανδρο.

Ἡ μάχη στὸ Γρανικὸ εἶχε μεγάλη σημασία, σὰν πρώτη μάχη τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀσία. Οἱ διάφορες πόλεις, ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη, δηλώνουν ὑποταγὴ στὸν Ἀλέξανδρο χωρὶς ἀντίστασι.

Ἡ μάχη στὴν Ἴσοδ

Προχωρώντας ὁ Ἀλέξανδρος ἐφθασε στὴν πόλι Γόρδιο τῆς Φρυγίας. Ἐκεῖ τοῦ ἐδειξαν τὸν περίφημο γόρδιο δεσμό. Δυὸ ἀμάξια ἦσαν δεμένα κατὰ τέτοιο τρόπο, ποὺ κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὰ λύσῃ. Ἐνας χρησμός ἔλεγε, ὅτι ὁποῖος μπορέσῃ νὰ λύσῃ αὐτὸ τὸ δεσμό, θὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς Ἀσίας. Ἐδοκίμασε κι ὁ Ἀλέξανδρος νὰ λύσῃ τὸ δεσμό μὰ δὲν ἠμπόρεσε. Τραβᾶ τότε τὸ σπαθὶ του καὶ τὸν κόβει. Μ' αὐτὸ ἤθελε νὰ δείξῃ, ὅτι θὰ γίνῃ κύριος τῆς Ἀσίας μὲ τὸ σπαθὶ του.

Ἀπὸ ἐκεῖ προχωρεῖ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ στρατὸ του στὸ ἐσωτερικὸ καὶ κοντὰ στὴν πόλι Ἴσοδ συναντᾷ τὸ βασιλεῖα Δαρεῖο μὲ ἀναρίθμητο στρατὸ καὶ ἵππικὸ. Τόσο ἦτο βέβαιος ὁ Δαρεῖος, ὅτι θὰ νικήσῃ τὸν Ἀλέξανδρο, ὥστε εἶχε πάρει μαζί του καὶ τὴν οἰκογένειά του. Ἡ μάχη ἦτο φοβερὴ καὶ τρομερὴ γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο, ποὺ εἶχε πολὺ ὀλιγώτερο στρατὸ ἀπὸ τὸ Δαρεῖο. Μὰ ὅπως ἔχομε καταλάβει ὡς τώρα, τὴ νίκη τὴ δίνει τὸ θάρρος καὶ ὄχι ὁ ἀριθμὸς.

Ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου κατεστράφη καὶ ἄπειρα λάφυρα καὶ αἰχμάλωτοι ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Αἰχμαλωτίσθη καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου. Ὁ Δαρεῖος ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ περιποιηθοῦν βασιλικά τὴν οἰκογένεια τοῦ Δαρείου.

Ἡ μάχη στὴν Ἴσοδ

Μετά τή μάχη στήν 'Ισό, ὁ 'Αλέξανδρος ἐκυρίευσε τή Συρία καί τήν Αἴγυπτο. Στίς ἐκβολές τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Νεῖλου ἔκτισε μιὰ ὠραία πόλι, ποῦ ὀνομάσθηκε **'Αλεξάνδρεια**.

Ἡ μάχη στὰ Γαυγάμηλα

Ὁ Δαρεῖος ἀποφασίζει νά δώσῃ καί τήν τελευταία μάχη. Γι' αὐτό ἄρχισε νά ἐτοιμάζεται καί νά συγκεντρώνῃ στρατό ἀπό τὸ ἀπέραντο κράτος του.

Πρὶν δώσῃ τή μάχη ἔστειλε πρέσβεις στὸν 'Αλέξανδρο καί τοῦ ἐπρότεινε νά κρατήσῃ ὅσες χώρες εἶχε ὡς τότε καταλάβει καί νά ζήσουν πιά σάν φίλοι. Γιὰ τήν ἐπιστροφή τῆς αἰχμάλωτης οἰκογενείας του, τοῦ ἔδινε 10.000 τάλαντα.

Ὁ 'Αλέξανδρος δὲν ἐδέχθη· εἶπε ὅμως στοὺς Πρέσβεις νά τοῦ εἰποῦν, ὅτι ἡ οἰκογένειά του εἶναι στή διάθεσί του. Ἦμπορεῖ κι ὁ ἴδιος νά ἔλθῃ νά τήν πάρῃ, χωρὶς νὰ φοβηθῇ τίποτε.

Ὁ Δαρεῖος ἐμάζεψε ἕνα ἑκατομῦριο πεζικό, 40.000 ἵππικό καί πολλά δρεπανηφόρα ἄρματα. Ὁ στρατὸς τοῦ 'Αλεξάνδρου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 40.000 πεζικό καί 7.000 ἵππικό.

Ἡ μάχη ἔγινε στήν πεδιάδα τῶν **Γαυγαμήλων** κοντὰ στήν πόλι **"Αρβηλα**. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν σάν ἡμίθεοι καί ἐκέρδισαν μιὰ ἀπίστευτη νίκη. Οἱ νεκροί, οἱ αἰχμάλωτοι καί τὰ λάφυρα ἦσαν ἀμέτρητα. Ὁ Δαρεῖος δὲν ἠμπόρεσε πλέον νά ἀντισταθῇ. Κυνηγημένος ἔτρεχε στὰ βόρεια μέρη τοῦ βασιλείου του γιὰ νά σωθῇ. Ὁ 'Αλέξανδρος τὸν κατεδίωκε, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νά τὸν πιάσῃ ζωντανόν. Ἐνας σατράπης, ὁ **Βῆσσο** τὸν σκότωσε. Πολὺ λυπήθηκε ὁ 'Αλέξανδρος γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Δαρείου, ἐτιμώρησε τὸ σατράπῃ κι ἔθαψε τὸ σῶμα τοῦ Δαρείου μὲ μεγάλες τιμές.

Ὁ 'Αλέξανδρος μπαίνει θριαμβευτικά στὴ πρωτεύουσα τῆς Περσίας, τὴ Βαβυλῶνα. Ὑστερα κυριεῖ τὰ **Σοῦσα** καί τὴν **Περσέπολι**, τὴν παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Περσίας. Στίς μεγάλες αὐτὲς πόλεις εὗρηκε ἀμέτρητους θησαυρούς: χρυσάφι, ἀσήμι, πολύτιμα κοσμήματα, ὑφάσματα, ἀρώματα καί χρήματα.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά Περσικὸ κράτος· ὁ 'Αλέξανδρος εἶναι βασιλεὺς ὅλης τῆς Ἀσίας (330 π.Χ.).

Ὁ 'Αλέξανδρος φθάνει στὰς Ἰνδίας

Ὁ 'Αλέξανδρος νομίζει ὅτι δὲν ἔτελειωσε τὸ ἔργο του. Θέλει νά κυριεῖσῃ καί ἄλλους λαούς. Θέλει νά φθάσῃ στὰς Ἰνδίας. Νά γνωρίσῃ τὴν πλοῦσια καί παραμυθῆνια ἐκείνη χώρα τῶν μαχαραγιαδῶν μὲ τοὺς πολεμικοὺς ἐλέφαντες. Προχωρεῖ λοιπὸν στήν **"Ανω Ἀσία**, περνᾷ τὴν Κασπία θάλασσα, φθάνει στὸ Τουρκεστάν καί παντοῦ νικᾷ. Περνᾷ

ποτάμια, δάση, βουνά άπάτητα, χώρες άδιάβατες, πού και σημερινοί στρατοί με τά τέλεια μέσα πού διαθέτουν, θά ήτο δύσκολο νά περάσουν. Κατεβαίνει κατόπιν πρὸς νότον, περνᾷ τὸν Ἴνδὸ ποταμὸ καὶ μπαινὲι στὰς Ἰνδίας.

Ἐκεῖ ἕνας βασιλέας ὁ Πῶρος ἀποφασίζει νά ἀντισταθῆ με 50.000 πεζικό, 4.000 ἵππικό καὶ με 200 ἐλέφαντες. Τίποτε ὅμως δὲν ἤμποροῦσε νά κρατήσῃ τὴν ὄρμη τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου· ὁ Πῶρος κατενικήθη καὶ πιάσθη αἰχμάλωτος. Ὅταν οἱ Μακεδόνες ὠδήγησαν τὸν Πῶρο αἰχμάλωτο μπροστὰ στὸν Ἀλέξανδρο, ἐκεῖνος τὸν ἐρώτησε : « Πῶς θέλεις τώρα νά σέ μεταχειρισθῶ, πού ἐτόλμησες ν ἀντισταθῆς σέ μένα ; » Καὶ ὁ Πῶρος ἀπήντησε με μιά λέξι : « βασιλικά ». Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθαύμασε τὸ θάρρος τοῦ Πῶρου καὶ τὸν μεταχειρίσθη πράγματι βασιλικά. Τοῦ ἐχάρισε τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄφησε βασιλέα στὸ κράτος του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀκούραστος πάντα, θέλει νά προχωρήσῃ περισσότερο· ἀλλὰ οἱ στρατιῶται γιὰ πρώτη φορὰ ἀρνοῦνται νά τὸν ἀκολουθήσουν. Οἱ διαρκεῖς μάχες, τὰ βάσανα, οἱ κόποι, οἱ πορεῖες ἔσπασαν τὴν ἀντοχὴ τους. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθύμωσε· λέγουν ὅτι ἐκλείσθηκε τρεῖς ἡμέρες στὴ σκηνὴ του. Τέλος ἀναγκάσθηκε νά γυρίσῃ ὀπίσω, ἀφ᾽ οὗ στὸ σημεῖο, πού ἔφθασε ἔκτισε 12 βωμοὺς πρὸς τιμὴν τῶν 12 Ὀλυμπίων Θεῶν.

Ἡ ἐπιστροφὴ στὴ Βαβυλῶνα — Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος με τὸν στρατὸ του γυρίζει ὀπίσω στὴ Βαβυλῶνα ἀπὸ ἄλλο δρόμο, πού ἐνόμισε, ὅτι εἶναι συντομώτερος. Ἐνα μέρος τοῦ στρατοῦ του με πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐναυπήγησε, ἐγύρισε στὴν Περσία, διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ὁ ὑπόλοιπος στρατὸς ἐπῆγε διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὸ σημερινὸ Πακιστάν. Ἐπέρασε μιά φοβερὴ ἔρημο. Ἐξήντα μέρες ἐβάδιζε ὁ στρατὸς του χωρὶς νερό. Ποῦ καὶ πού εὐρισκόταν μιά στάλα, πού ἐθρόσιζε τὴ γλῶσσά τους. Κάποιοι στρατιῶτης εὗρηκε ὀλίγο νερό καὶ τὸ ἐπῆγε τοῦ βασιλέως. Ἐκεῖνος μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀνδρῶν του τὸ ἔχυσε στὴν καυτερὴ ἄμμο καὶ εἶπε : « Εἶναι ἐντροπὴ νά πίνῃ νερό ὁ βασιλεὺς ὅταν ὁ στρατὸς του διψᾷ ».

Ἡ πράξις αὐτὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔδωσε θάρρος στοὺς στρατιῶτες. Ἐπέρασαν τὴν ἔρημο κι ἔφθασαν στὴ Βαβυλῶνα. Ἐκεῖ ὁ Ἀλέξανδρος διωργάνωσε μεγάλες ἐορτὲς γιὰ νά εὐχαριστήσῃ τοὺς στρατιῶτας του. Ἀπεσταλμένοι ἀπ' ὄλο τὸν τότε γνωστὸ κόσμον ἔφθασαν στὴ Βαβυλῶνα, γιὰ νά συγχαροῦν τὸν Μεγάλον Βασιλέα. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε φθάσει στὸ κορῦφωμα τῆς δόξης του.

Ὁ Ἀλέξανδρος παρ' ὅλα τὰ θαυμάσια αὐτὰ κατορθώματά του δὲν θέλει νά ἡσυχάσῃ· σκέπτεται νά ἐνώσῃ ὄλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου σ' ἕνα ἀπέραντον κράτος με πρωτεύουσα τὴ Βαβυλῶνα. Γι' αὐτὸ ἀρχίζει νά κτίζει πόλεις, γεφύρια καὶ ν' ἀνοίγῃ δρόμους γιὰ νά εὐκολύνῃ τὸ ἐμπόριο.

Ο θάνατος του Αλεξάνδρου

Η εικόνα προήλθε από το βιβλίο του Εκατοστότου Εκπαιδευτή Πολιτικής

Ἦ μοῖρα ὁμως δὲν τὸν ἀφήνει νὰ τελειώσῃ τὸ μεγάλο ἔργο του. Οἱ μεγάλοι κόποι του κι οἱ ἀδιάκοπες φροντίδες γιὰ τὴ διοίκησι τοῦ ἀπεράντου κράτους του ἔβλαψαν τὴν ὑγεία του. Ἐνας δυνατὸς πυρετὸς τὸν ρίχνει ἀρρωστο βαριά στὸ κρεβάτι. Δέκα μέρες ἐπάλεψε μὲ τὴν ἀρρώστεια.

Ἡ γερὴ κρᾶσις τοῦ Ἀλεξάνδρου

Ἡ κατάστασις του ἔχειοτέρη: οἱ γιατροὶ εἶπαν, ὅτι δὲν ὑπάρχει πιά ἐλπίδα σωτηρίας. Οἱ στρατιῶταί του, πού τὸν ἐλάτρευαν, ξενοκυτοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, πού ἐχαροπάλευε ὁ μεγάλος βασιλέας τους καὶ ἐζητοῦσαν νὰ τὸν ἀντικρῦσουν ἔστω καὶ γιὰ τελευταία φορά. Ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε ν' ἀνοίξουν τὶς πόρτες τῶν ἀνακτόρων, γιὰ νὰ ἰδῇ τοὺς γενναίους ἄνδρες του, πού τοὺς εἶχε ὀδηγήσει σὲ τόσας νίκας καὶ σὲ τόσους θριάμβους. Δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοὺς ὀμιλήσῃ, μὰ μὲ τὸ βλέμμα του γεμᾶτο στοργὴ καὶ θλίψι ἀπεχαιρέτισε ἕνα - ἕνα ὄλα του τὰ παλληκάρια. Κι ὅταν ἐπέρασε ἀπὸ μπροστά του καὶ ὁ τελευταῖος στρατιώτης, ἔφυγε ἡ γενναία κι εὐγενικὴ ψυχὴ του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε σὲ ἡλικία 33 ἐτῶν. Ὁ νεκρὸς του ἐταριχεύθη καὶ μετεφέρθη στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἐτάφη μὲ μεγάλες τιμές.

Τὸ ἔργο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος δὲν ἔκαμε πόλεμο κατακτητικὸ· δὲν ἐσκλάβωσε λαοὺς. Δὲν ἔδειξε καμμιά σκληρότητα στοὺς λαοὺς, πού ἐνικοῦσε. Ἐσεβάσθη τὴ θρησκεία τους, τὶς συνήθειές τους. Φόρους βαρεῖς δὲν τοὺς ἔβαλε, ὅπως ἔκαναν οἱ βασιλεῖς τῶν Πεοσῶν. Τὶς περισσότερες φορές ἄφηνε τοὺς ἴδιους ἄρχοντες νὰ διοικοῦν τὶς χῶρες πού ἐκυρίευε. Ὅλα αὐτὰ ἔκαμναν τοὺς Ἀσιατικοὺς λαοὺς ν' ἀγαποῦν τὸν Ἀλέξανδρο, καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίζουν γιὰ βασιλέα τους.

Σκοπὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου δὲν ἦτο νὰ δημιουργήσῃ σκλάβους ἀλλὰ νὰ μεταδώσῃ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στοὺς καθυστερημένους λαοὺς τῆς Ἀσίας, νὰ ἐξημερώσῃ τὶς ἄγριες κι ἀπολίτιστες φυλές καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἕναν ὁμοφο κόσμο. Ἐκτιζε πόλεις, ὅπου ἐπερνοῦσε, ἔκαμνε δρόμους καὶ γεφύρια, ἔφερνε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μηχανικοὺς καὶ καλλιτέχνες. Παρεκινοῦσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτές του νὰ παίρνουν ἐντόπιες γυναῖκες. Ὁ ἴδιος εἶχε δώσει τὸ παράδειγμα· ἐπῆρε γυναῖκα τὴ Ρωξάνη, τὴν κόρη ἑνὸς ἀρχοντος τῆς Περσίας. Οἱ Ἀσιάτες σιγά - σιγά ἀρχίζαν νὰ ἐκπολιτίζωνται καὶ νὰ συνηθίζουν στοὺς Ἑλληνικοὺς τρόπους ζωῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεπέρασε ὄλους τοὺς κατακτητάς, πού ἀναφέρει ἡ Ἱστορία ὄχι μόνο στὴ δόξα, ἀλλὰ στὰ μεγάλα ἐκπολιτιστικὰ ἀποτελέσματα. Γι' αὐτὸ ἡ Ἱστορία τοῦ ἔδωσε τὸν τίτλο τοῦ **Μεγάλου**. Τίτλο πού λίγα πρόσωπα στὴν Ἱστορία κατῶρθωσαν νὰ τὸν ἀποκτήσουν. Τὸ ἔργο του θὰ παραμείνῃ ἀθάνατο.

Οί διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος δὲν ἄφησε διάδοχο. Ὅταν ἀπέθανε, ἡ γυναϊκά του ἡ Ρωξάνη ἦτο ἔγκυος. Ποῖος ἦτο τόσο ἱκανὸς ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο καὶ νὰ κυβερνήσῃ τόσο ἀπέραντο κράτος; Στὴν ἀρχὴ ἀπεφάσισαν οἱ στρατηγοὶ νὰ γίνῃ Ἐπίτροπος τοῦ κράτους, ὁ στρατηγὸς Περδίκας, στὸν ὁποῖον εἶχε δώσει ὁ Ἀλέξανδρος τὸ δακτυλίδι του, λίγο πρὶν ἀποθάνῃ, ἕως ὅτου μεγαλώσῃ τὸ παιδί πού 'θὰ ἐγεννοῦσε ἡ Ρωξάνη. Ἀργότερα ὁμως ἐχάλασαν τὴ συμφωνία αὐτὴ κι ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν μεταξύ τους.

Τέλος κατῶρθε νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ στρατηγὸς **Ἀντίγονος**, ὁ ὁποῖος εἶχε σκοπὸ νὰ ἐνώσῃ πάλι ὅλο τὸ κράτος καὶ νὰ τὸ ξαναφέρῃ στὴν κατάσταση πού ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἄλλ' ἡ διχόνοια ἄρχισε σιγά - σιγά νὰ θεριεῖ ἀνάμεσα στοὺς στρατηγοὺς. Σὲ κάποια μάχη πού ἐγίνε μεταξύ τους στὴν Ἰψὸ τῆς Φρυγίας σκοτώθηκε ὁ **Ἀντίγονος**. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἀντιγόνου τὸ μεγάλο κράτος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου χωρίσθηκε σὲ μικρότερα βασιλεία: Στὸ βασίλειο τῆς **Αἰγύπτου** μὲ βασιλέα τὸν **Πτολεμαῖο**, στὸ βασίλειο τῆς **Συρίας** μὲ βασιλέα τὸ **Σέλευκο**, στὸ βασίλειο τῆς **Θρακίας** μὲ βασιλέα τὸν **Λυσίμαχο** καὶ στὸ βασίλειο τῆς **Μακεδονίας** μὲ βασιλέα τὸν **Κάσσανδρο**. Ἄλλὰ καὶ τὰ κράτη αὐτὰ δυστυχῶς ἐξηκολούθησαν τοὺς μεταξύ των πολέμους. Ἔτσι κατὰ τὸ 278 π. Χ. ἀπέμειναν τρία μόνον κράτη: τὸ βασίλειο τῆς Εὐρώπης, τὸ βασίλειο τῆς Συρίας στὴν Ἀσία καὶ τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου στὴν Ἀφρικὴ.

1. **Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας** ἐκυβερνήθη ἀπὸ διαφόρους στρατηγούς: τὸν **Ἀντίπατρο**, τὸν **Κάσσανδρο**, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὴν Θεσσαλονίκη, ἡ ὁποία εἶναι σήμερα ἡ δευτέρα πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, τὸν **Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴ** καὶ ἄλλους. Οἱ ταραχὲς ὁμως δὲν ἔλειπαν στὸ Μακεδονικὸ κράτος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσῃ τὴ δύναμὶ τοῦ καὶ νὰ κατακτηθῇ κατόπιν ἀπὸ ἕνα ἄλλο νέο λαό, τοὺς **Ρωμαίους**, ὅπως θὰ ἴδομε παρακάτω.

2) **Τὸ Βασίλειο τῆς Συρίας** ἐκυβερνήθηκε ἀπὸ τὸ **Σέλευκο** κι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, πού ὀνομάσθησαν **Σελευκίδαι**. Οἱ Σελευκίδαι, ἔκτισαν τὴν Ἀντιόχεια, τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους των. Τὸ κράτος αὐτὸ διελύθη τὸ 64 π. Χ.

3) **Τὸ Βασίλειο τῆς Αἰγύπτου**, τὸ ἴδρυσε ὁ στρατηγὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου **Πτολεμαῖος**. Τὸ κράτος αὐτὸ προώδευσε τόσο, ὥστε ἐγίνε τὸ κέντρο τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ διάφοροι βασιλεῖς του, πού ἀπὸ τὸ ὄνομα του Ἰδρυτοῦ τοῦ κράτους ὀνομάζοντο **Πτολεμαῖοι**, κατῶρθωσαν νὰ ὀργανώσουν ἰσχυρὸ στρατὸ καὶ στόλο. Ἐνίσχυσαν τὸ ἐμπόριο καὶ ἐφρόντισαν νὰ καλλιεργήσουν τίς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ἡ **Ἀλεξάνδρεια** εἶχε γίνῃ ἡ μεγαλύτερη, ὠραιότερη καὶ περισσότερο πολιτισμένη πόλις τοῦ κόσμου. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς

είχε 700.000 βιβλία γραμμένα επάνω σε **πάπυρο**. Ο πάπυρος ήτο φλοιός ενός δένδρου. (Το χαρτί δέν είχε τότε ανακαλυφθῆ ἀκόμη καί τὰ βιβλία ἐγράφοντο σέ πάπυρο ἢ ἐπάνω σέ κατεργασμένα δέρματα ζώων, πού τὰ ἔλεγαν **Περγαμηνές**).

Ἡ ἐποχή τῶν Πτολεμαίων ὠνομάσθηκε **Ἀλεξανδρινή Ἐποχή** ἢ **Ἑλληνιστική Ἐποχή**, γιατί οἱ διάφοροι λαοί εἶχαν μάθει νά ὁμιλοῦν τήν Ἑλληνική γλῶσσα καί νά ζοῦν σάν Ἕλληνες.

Τό βασίλειο τῆς Αἰγύπτου ἔζησε 300 χρόνια.

Ὁ Ἀλέξανδρος νικητής

Μ Ε Ρ Ο Σ Θ'

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

"Αν κοιτάξετε στο χάρτη σας, δυτικά της 'Ελλάδος θά εύρετε την 'Ιταλική Χερσόνησο. Στη Χερσόνησο αυτή έξουσε στα παλαιά χρόνια ένας λαός απολίτιστος, οι **Ρωμαίοι**. Τ' όνομά τους τό πήραν από την πρωτεύουσά τους, τή Ρώμη, πού είναι σήμερα πρωτεύουσα τής 'Ιταλίας.

Οί Ρωμαίοι στην αρχή ήσαν γεωργοί και κτηνοτρόφοι. Σιγά - σιγά όμως άρχισαν νά οργανώνουν στρατό και νά μεγαλώνουν τό κράτος τους. Έκυρίευσαν όλη τήν 'Ιταλική Χερσόνησο και τις 'Ελληνικές αποικίες (κάτω 'Ιταλία ή μεγάλη 'Ελλάδα και τή Σικελία). Έτσι τό ρωμαϊκό κράτος άρχισε νά μεγαλώνη και νά γίνεται μιá ισχυρή στρατιωτική δύναμις.

'Η 'Ελλάς ύποδουλώνεται στους Ρωμαίους

'Αφού οί Ρωμαίοι έγιναν κύριοι όλης τής 'Ιταλίας, απέφασισαν νά κυριεύσουν και τήν **Καρχηδόνα**, μιá πόλι πλούσια και δυνατή πού ήτο κτισμένη στα παράλια τής 'Αφρικής. Ό πόλεμος εκείνος έκράτησε 100 χρόνια. Τέλος οί Ρωμαίοι τήν έκυρίευσαν και τήν κατέστρεψαν. Έπειδή οί Μακεδόνες είχαν βοηθήσει τους Καρχηδόνιους στους αγώνάς τους, οί Ρωμαίοι, μετά τήν καταστροφή τής Καρχηδόνας, θέλησαν νά τιμωρήσουν τους Μακεδόνες. Βασιλεύς τής Μακεδονίας ήτο τότε ό **Φίλιππος ό 5ος**, ό όποιος άντεστάθη όσο μπόρεσε, μά τελικά σέ μιá μεγάλη μάχη μέ τους Ρωμαίους, ενίκηθη κι αναγκάστηκε νά ύπογράψη ειρήνη ταπεινωτική.

Τήν ειρήνη αυτή άργότερα δέν τήν έσεβάσθησαν οί Ρωμαίοι, μπήκαν πάλι στη Μακεδονία, νικούν τό βασιλέα της **Περσέα** και τήν ύποδουλώνουν.

"Όταν έπεσε ή Μακεδονία, ή ύποδούλωσις τής ύπόλοιπης 'Ελλάδος ήτο πιá εύκολη για τόν πολεμικό λαό τών Ρωμαίων.

'Η 'Ελλάς τότε ήτο χωρισμένη σέ δυό συμμαχίες : τήν **'Αχαιϊκή** και τήν **Αιτωλική** συμπολιτεία. 'Η διχόνοια έξακολουθούσε νά βασιλεύη στην 'Ελλάδα. Οί πόλεμοι μεταξύ τους δέν είχαν τελειωμό. Οί Ρωμαίοι έξεστράτευσαν έναντίον τής 'Ελλάδος μέ στρατηγό τό **Μόμιο**. 'Αντίστασι εύρηκαν μόνο στην Κόρινθο. Ό στρατηγός τών 'Αχαιών **Δάιος**

έδωσε τή μάχη, ένικήθη από τούς Ρωμαίους και ητόκτόνησε από τήν ντροπή του. Ο στρατηγός Μόμιος μπήκε στην ώραία Κόρινθο και τήν έκαμε σάκτη. Κατέστρεψε τά ώραία αγάλματά της και πολλά έστειλε στη Ρώμη, για να στολίουν τήν πόλι του.

Από τότε, δηλαδή από τó 146 π.Χ. ολόκληρη ή Έλλάς υπετάχθη στους Ρωμαίους κι έγινε Ρωμαϊκή Έπαρχία με τó όνομα **Αχαία**. Άν όμως υπεδούλωσαν τή χώρα τής Έλλάδος, δέν ήμπόρεσαν να υποδουλώσουν και τó πνεύμά της. Άντίθετα οι Ρωμαίοι υπεδουλώθηκαν στο Έλληνικό πνεύμα. Η Έλληνική Τέχνη και ή Έλληνική σοφία άρχισαν να διαδίδονται στο Ρωμαϊκό κράτος. Τó Έλληνικό πνεύμα, ή Έλληνική ψυχή δέν υποδουλώνονται και δέ θά σβόσουν ποτέ.

Έ ρ γ α σ ί ε ς

1) Ποιές πόλεις συνήθως προώδευαν περισσότερο, οι παραλιακές ή οι μεσογειακές και γιατί ;

2) Γιατί οι Άθηναίοι κι οι Σπαρτιάται ήμπόρεσαν και ένίκησαν τούς Πέρσας και δέν ήμπόρεσαν να νικήσουν τó Φίλιππο ,

3) Πώς εξηγείται να νικά ό Άλέξανδρος με τόν όλιγο στρατό του πολυάριθμους άλλους στρατούς ;

4) Να κάμετε μιá εκθεση για να δικαιολογήσετε τούς λόγους που ή Ιστορία ώνόμασε τόν Άλέξανδρο **Μέγα**.

5) Ποú άποδίδετε τήν κατάρρευσι του κράτους του Μ. Άλεξάνδρου ;

6) Γιατί οι Ρωμαίοι έκυρίευσαν με τόσο εύκολία τήν Έλλάδα ;

7) Να εύρετε στο χάρτη σας τήν Μακεδονία, τή Θράκη, τή Συρία, τήν Αίγυπτο και τή Ρώμη.

Εισαγωγή	3
ΜΕΡΟΣ Α'	
ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ	
Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν	6
Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες	6
Ἡ ΣΠΑΡΤΗ	9
Ὁ Λυκαβργος	9
ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ	10
Α' Τὸ πολίτευμα	10
Β' Ἡ περιουσία	11
Γ' Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν	11
ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	13
Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (743—724 π. Χ.)	13
Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (645—628)	14
ΑΘΗΝΑΙ	15
Ὁ Δράκων	16
Ὁ Σόλων	16
Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος	17
Κροῖσος καὶ Σόλων	19

ΜΕΡΟΣ Β'
ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἑλληνικὲς ἀποικίαι	22
Πρῶτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος	23
Δεύτερη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος	24
Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.)	24
Θάνατος τοῦ Μιλτιάδου	26
Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς	27
Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος	29
Τὸ Συμβούλιο τῶν Ἑλλήνων	29
Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν	30
Ὁ Ξέρξης καταστρέφει τὰς Ἀθήνας	30
Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος (480 π. Χ.)	33
Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους	35
Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν	35
Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης	37
Ἡ ὀχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν	37

ΜΕΡΟΣ Γ'
ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Ἀπελευθέρωσις Ἑλληνικῶν πόλεων	39
Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου	39
Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη	40
Κίμων	41
Νίκες τοῦ Κίμωνος — Εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσας	41

Θάνατος τοῦ Κίμωνος	42
Τέλος τῶν Περσικῶν πολέμων	42

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ'
ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ Κράτος τῶν Ἀθηνῶν	44
Ὁ Περικλῆς	44
Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Περικλῆ — Τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες	45
Οἱ ἄλλες Ἑλληνικὲς πόλεις	49

Μ Ε Ρ Ο Σ Ε'
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Αἰτία καὶ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου	50
Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (431—421 π. Χ.)	50
Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου	51
Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου (421—404 π. Χ.) Καταστροφὴ τῶν Ἀθηνῶν	52

Μ Ε Ρ Ο Σ ΣΤ'
ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Ὁ Θρασύβουλος ἐλευθερώνει τὰς Ἀθήνας	55
Ἐκστρατεία τῶν Μυρίων	56
Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγσιλάου στὴν Ἀσία	57

Μ Ε Ρ Ο Σ Ζ'
ΑΙ ΘΗΒΑΙ ΣΕ ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ

Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὰς Θήβας	58
Ἡ μάχη στὰ Λεδοκτρα	59
Ἡ μάχη στὴ Μαντίνεια	59

Μ Ε Ρ Ο Σ Η'
Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ

Ὁ Φίλιππος ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας	61
Ὁ Φίλιππος ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα	63
Ἡ μάχη στὴ Χαϊρώνεια	64
Ὁ Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων	64
Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	65
Ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Ἀλεξάνδρου	65
Ὁ Ἀλέξανδρος βασιλεὺς	66
Ἡ μάχη στὸ Γρανικό	67
Ἡ μάχη στὴν Ἴσσο	69
Ἡ μάχη στὰ Γαυγάμηλα	70
Ὁ Ἀλέξανδρος φθάνει στὰς Ἰνδίας	70
Ἡ ἐπιστροφὴ στὴ Βαβυλώνα — Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου	71
Ἡ γερὴ κρίσις τοῦ Ἀλεξάνδρου	73
Τὸ ἔργο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	73
Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	74

Μ Ε Ρ Ο Σ Θ'
ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

Ἡ Ἑλλὰς ὑποδουλώνεται στοὺς Ρωμαίους	76
--	----

ρ.να

024000028193

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ," ΑΘΗΝΑΙ
Βοηθητικά Βιβλία Δημοτικού Σχολείου

ΤΑΞΙΣ Α'

- № 2** Μαθαίνω άπ' όλα
3 Γραμματική
4 Αριθμητική
5 Πατριδογνωσία

ΤΑΞΙΣ Β'

- № 8** Μαθαίνω άπ' όλα
9 Γραμματική
10 Αριθμητική
11 Πατριδογνωσία

ΤΑΞΙΣ Γ'

- № 12** Ηρωική Ελλάδα
13 Γραμματική Αναγνωστικῶν
14 Παλαιά Διαθήκη
15 Γραμματική Δημοτ.
16 Αριθμητική
18α Αθήναι - Αττική - Ρούμελη
18γ Θεσσαλονίκη - Μακεδονία
18δ Πελοπόννησος
18ε Κρήτη
19 Φυτά και ζῶα
24 Γεωγρ. Ελλάδος
52 Φυσική Ιστορία

ΤΑΞΙΣ Δ'

- № 20** Καινή Διαθήκη
21 Γραμματ. Δημοτ.
22 Αριθμητική
24 Γεωγραφία Έλλ.
25 Φυτά και ζῶα
26 Ιστορία Αρχ. Έλλ.
53 Γραμματική Αναγνωστικῶν
57 Φυσική Ιστορία

ΤΑΞΕΙΣ Γ'-Δ' (Συνδ/λίας)

- № 28** Ιστορία α' έτ. συνδ.
29 » β' » »

ΤΑΞΙΣ Ε'

- № 30** Γραμματ. (Κλειδα-Γαβαλά) Έγκεκρ.
46 Γραμμ. (Κωνσταντινοπούλου) Έγκ.
31 Φυσική Ιστορία (Ξενιώτη - Στρατή)
32 Έκκλησ. Ιστορία (Παπαδάκη) Έγκ.
55 Ιστορία (Έγκεκρ.)
34 Φυσ. Πειραμ. »
56 Γεωγρ. Ηπειρ. »
41 Αριθμητική »
44 Εύαγγ. Περικ. »
47 Γεωμετρία »
50 Έκδσεις Παπαρούπα

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

- № 30** Γραμματ. (Κλειδα-Γαβαλά) Έγκεκρ.
46 Γραμμ. (Κωνσταντινοπούλου) Έγκ.
37 Λειτουργ. Κατ. »
57 Νεοελλ. Ιστορ. »
58 Γεωγρ. Εύρωπ. »
59 Φυσ. Πειραμ. »
41 Αριθμητική »
44 Εύαγγ. Περικ. »
47 Γεωμετρία »
50 Έκδσεις Παπαρούπα

ΤΑΞΕΙΣ Ε'-ΣΤ' (Συνδ/λίας)

- № 48** Φυσ. Ιστορ. α' έτος
49 » » β' έτος